

INCIPIUNT.

LIBRI DUO SAMUELIS

QUI ALIAS DICUNTUR UNA

LIBER SAMUELIS

VEL

LIBER I MALACHIM

LIBER PRIMUS.

[T. I, Cap. I.] Fuit vir unus de Ramathaim-Sophim, **A** omnibus diebus vitæ ejus, et novacula non a
de monte Ephraim, et nomen ejus Elcana, filius Je-
roam, filii Eliu, filii Thou ¹, filii Suph, Ephratæus,
et habuit duas uxores, nomen uni Anna, et nomen
secundæ Phenenna. Fueruntque Phenennæ filii :
Annæ autem non erant liberi [h. parvuli]. Et ascen-
debat vir ille de civitate sua statutis diebus, ut
adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo.
Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni et Phinees,
sacerdotes Domini. Venit ergo dies, et immolavit
Elcana, deditque Phenennæ uxori suæ, et cunctis
filiis ejus, et filiabus partes : Annæ autem dedit
partem unam [h. partem unam duplicem] tristis,
quia Annam diligebat. Dominus autem concluderat
vulvam ejus. Affligebat quoque eam æmula ejus, et
vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret **B**
quod conclusisset Dominus vulvam ejus : eique
faciebat per singulos annos, cum redeunte tempore
ascenderunt templum Domini, et sic provocabat
eam. Porro illa flebat, et non capiebat cibum.
Dixit ergo ei Elcana vir suus : Anna, cur fles ? et
quare non comedis ? et quam ob rem affligitur cor
tuum ? Nunquid non ego melior sum tibi quam
decem filii ? Surrexit autem Anna postquam come-
derat in Silo, et biberat. Et Heli sacerdote sedente
super sellam ante postes templi Domini, cumque
esset amaro animo, oravit ad Domini, flens largi-
ter, et votum vovit, dicens : Domine exercituum, si
respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, et re-
cordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dede-
risque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino **D**

super caput ejus. Factum est ergo, cum illa
plicaret preces coram Domino. ut Heli obi-
us ejus. Porro Anna loquebatur in cor-
tantumque labia illius movebantur, et vox
non audiebatur. Estimavit igitur eam Hel-
lentam, dixitque ei : Usquequo ebria eris !
paulisper vinum quo mades. Respondens
Nequaquam, inquit, domine mi ; nam mulier
nimis ego sum, vinumque et omne quod in
potest, non bibi ; sed effudi animam meam
spectu Domini. Ne reputes ancillam tuam
unam de filiabus Belial : quia ex multitudi-
ris et mœroris mei, locuta sum usque in p-
Tunc Heli ait ei : Vade in pace, et Deus Is-
tibi petitionem [Vulg. addit tuam], quam
eum. Et illa dixit : Utinam inveniat ancilla t-
tiam in oculis tuis ! Et abiit mulier in viam
et comedit vultusque illius non sunt am-
diversa mutati. [T. II.] Et surrexerunt
adoraverunt coram Domino, reversique
venerunt in domum suam Ramatha. Cognovi
Elcana Annam uxorem suam, et recordatus
Dominus. Et factum est post circulum dierum
cepit Anna, et peperit filium, vocavitque
ejus Samuel, eo quod a Domino postulasset
Ascendit autem vir ejus Elcana ², et omnia
ejus, ut immolaret Domino hostiam sole-
votum suum, et Anna non ascendit : dixit
viro suo : Non vadam, donec ablactetur in-
ducam eum, et appareat ante conspectum I-

¹ Editi nonnulli et mss. quamplures legunt, *Thau*
ex Hebræo scilicet תהו. LXX in manuscripto Ale-
xandrino retinent Θεου ; quod etiam Chaldæus ex-
pressit cum cholem pleno, ut aiunt Grammatici,
תהו *Thoou* vel *Thoku*. Canonem Hebr. verit. et
alterum ms. codicem Corb. secuti sumus ; ambo
namque *Shou* scribentes veram præferunt Hiero-
nymi lectionem, ut compertum habemus e libro
Nominum Hebraicorum, et iterum e libro primo
adversus Jovinianum, ubi S. Doctor constanter

legebat *Thou*, sive *Thoou* juxta Græcorum
MART.

— Veronens, atque Urbinas mss. cum
Thau, quod ex Hebræo תהו fecisse Hieron.
quanquam in aliis libris legerit cum Græci
² Noster ms., *comedes*, in Hebræo quoque
futuro תאכלו.

³ *Ejus*, neque Hebræus textus habet, ne-
nensis ms.

et maneat ibi jugiter. Et ait ei [Vulg. tacet ei] Elcana vir suus : Fac quod bonum tibi videtur, et mane donec ablactes eum : precorque ut impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, et lactavit filium suum, donec amoveret eum a lacte. [T. III.] Et adduxit eum secum, postquam ablactaverat, in vitulis tribus et tribus modis farinae¹, et amphora vini, et adduxit eum in domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus : et immolaverunt vitulum, et obtulerunt puerum Heli. Et ait [Vulg. add. Anna] : Obsecro, mi domine, vivit anima tua, domine : ego sum illa mulier quæ steti coram te hic orans Dominum. Pro puero isto oravi, et dedit mihi Dominus petitionem meam quam postulavi eum. Idcirco et ego commodavi eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit accommodatus Domino. Et adoraverunt ibi Dominum. Et oravit Anna, et dixit :

[T. IV, Cap. II.] Exultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo².

Dilatatum est os meum super inimicos meos :

quia lætata sum in salutari tuo.

Non est sanctus, ut est Dominus :

neque enim est alius extra te, et non est fortis sicut Deus noster.

Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes.

Recedant vetera de ore vestro :

quoniam Deus scientiarum Dominus est, et ipsi præparantur cogitationes.

Arcus fortium superatus est,

et infirmi accincti sunt robore.

¹ Emendator Canonis Hebraicæ veritatis pro *tribus modis farinae*, substituit in nostro exemplari, *et modio farinae*; in qua permutanda lectione habuit astipulatorem falsum Hieronymum, auctorem tempore *Quæstionum seu Traditionum Hebraicarum* in libros Regum. Is enim conceptis verbis asserit mendosos ac corruptos esse Latinorum codices, ubi lectum est, *et tribus modis farinae* : « In Hebræo, inquit, non tribus modis farinae, sed modio farinae, legitur (I Reg. I, 24) : quem locum apud Latinos scriptorum vitio constat esse depravatum. Si enim cum vitulis tribus, et tribus modis farinae obtulit, contra præceptum legis fecit : in lege enim ita præcipitur : *Mensis septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis ; dies clangoris est et tubarum : offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem, et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum (Num. xxix, 1-4).* Hæc vero decima, decima pars erat ephi. Unde datur intelligi quod Elcana non obtulerit tres modios farinae cum tribus vitulis, sed novem decimas; quibus, secundum Hebraicam mensuram, unus efficitur ephi. Ita vetus ille scriptor, nec indocte quidem, si meminisset Hebræorum *אֵפָה epha*, tribus satis, sive tribus Romanis modis æqualem fuisse mensuram. Hoc verus Hieronymus expresse docet cap. II lib. Ruth. vers. 17, ubi interpretatur : *Et quæ collegerat virga cærens et excutiens, invenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios.* Libro quoque decimo quarto Commentariorum in Ezechielem (cap. xlv, vers. 10), mensuras tam in aridis, quam in liquidis

A Saturati prius pro pane [h. Saturati *pro pane*] se [locaverunt :

et famelici saturati sunt.

Donec sterilis peperit plurimos [h. septem] :

et quæ multos habebat filios, infirmata est.

Dominus mortificat et vivificat,

deducit ad infernum, et reducit.

Dominus pauperem facit et ditat,

humiliat et sublevat.

Suscitat de pulvere egenum,

et de stercore elevat pauperem³ :

Ut sedeat cum principibus,

et solium gloriæ teneat.

Domini enim sunt cardines terræ [h. Domini enim [sunt afflicti terræ],

et posuit super eos orbem.

Pedes sanctorum suorum servabit,

et impii in tenebris conticescent :

quia non in fortitudine roborabitur vir.

Dominum formidabunt adversarii ejus,

super ipsos in cælis tonabit.

Dominus judicabit fines terræ,

et dabit imperium regi suo,

et sublimabit cornu Christi sui.

Et abiit Elcana Ramatha in domum suam : puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis. [T. V.] Porro filii Heli, filii Belial, nescientes Dominum neque officium sacerdotum ad populum ; sed quicumque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis, dum coquebantur carnes, et habebat fuscinulam tridentem in

C speciebus edisserens, hæc de *epha* Hebræorum scribebat : « Decima pars cori in his quæ modio mensurantur, appellatur epha, id est tres modii : et decima pars cori in speciebus liquidis, vocatur batus sive vadus : et ejusdem mensura sit epha et batus. » Unum id est *epha* farinae, tria sata, vel, quod idem est, tres farinae modios capiebat : unus autem modius tres decimas habuit, quas in sacrificiis necesse erat offerri per singulos vitulos. Hinc colligimus falso ascriptum fuisse S. Doctori opus *Traditionum Hebraicarum* in libros Regum, in quo tam contrariæ verbis ipsius Hieronymi inveniuntur sententiæ. Fatemur tamen supposito auctori nostro exemplaria quædam scripta ac edita penitus esse consentanea : non enim legunt *et tribus modis farinae*; sed, ut jam dicebamus, *et uno modio farinae*. Quin et Syrus interpres hoc ipsum exprimere voluit dicens, *אֵפָה הַדָּן הַדָּן וְכַתְּמָהּ usatho hado decamhho*, id est, *et stato uno farinae*. Cæterum conferat lector studiosus totum hunc locum cum iis quæ leguntur cap. xxxix, (vers. 1-4). Numerorum, et cum marginalibus scholiis Canonis Hebr. verit. col. 183, ut non improbable sumat argumentum de auctore eorumdem scholiorum, deque falso Hieronymo cujus verba jam recitamus. MART.

² Veron. ms. *cor pro cornu*, quod ne lapsum Antiquarii putes, ita et in *Recapitulationibus* lectum ab eo animadvertimus. Ad hæc antiquissimus alter Veronensis ms. qui Psalterium continet Græcæ et Latine, ubi et canticum hoc in fine subdit, *cor præfert pro cornu*. Repugnat vero textus, librique alii omnes.

³ In aliis libris, *Suscitat a terra pauperem, et de stercore erigit inopem*.

manu sua, et mittebat eam lebetem, vel in caldarium, aut in ollam, sive in cacabum : et omne quod levabat fuscina, tollebat sacerdos sibi. Sic faciebant universo Israeli venientium in Silo. Etiam antequam adolerant adipem, veniebat puer sacerdotis, et dicebat immolanti : Da mihi carnem, ut coquam sacerdoti : non enim accipiam a te carnem coctam, sed crudam. Dicebatque illi immolans : Incendatur primum¹ juxta morem hodie adeps, et tolle tibi quantumcunque desiderat anima tua. Qui respondens aiebat ei : Nequaquam : nunc enim dabis, alioquin tollam vi. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino quia detrahebant [*Vulg.* retrahebant] homines sacrificio Domini Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo. [T. IV.] Et tunicam parvam faciebat ei matersua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, ut immolaret hostiam solemnem. Et benedixit Heli Elcanæ et uxori ejus, dixitque [*Vulg.* addit ei] : Reddat Dominus tibi semen de muliere ac, pro fenore quod commodasti Domino. Et abierunt in locum suum. Visitavit ergo Dominus Annam et concepit, et peperit tres filios, et duas filias, et magnificatus est puer Samuel apud Dominum. Heli autem erat senex valde, et audivit omnia quæ faciebant filii sui universo Israeli : et quomodo dormiebant cum mulieribus, quæ observabant ad ostium tabernaculi, et dixit eis : Quare facitis res hujusmodi, quas ego audio res pessimas, ab omni populo? Nolite, filii mei : non enim est bona fama, quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus : si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui quia voluit Dominus occidere eos. Puer autem Samuel proficiebat, atque crescebat, et placebat tam Domino quam hominibus. [T. VII.] Venit autem vir Dei ad Heli, et ait ad eum : Hæc dicit Dominus : Nunquid non aperte revelatus sum domui patris tui, cum essent in Ægypto in domo Pharaonis? Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, et adoleret mihi incensum, et portaret ephod coram me, et dedi domui patris tui omnia de sacrificiis filiorum Israel. Quare calce abjicitis [*Vulg.* abjecistis] victimam meam, et munera mea quæ præcipi, ut offerrentur in templo, et magis honorastis filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificii Israel populi mei? Propterea ait Dominus Deus Israel : Loquens locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus : Absit hoc a me : sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum ; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, et præcidam brachium tuum, et brachium

A domus patris tui, ut non sit senex in domo tua. Et videbis æulum tuum² in templo, in universis prosperis Israel, et non erit senex domo tua omnibus diebus. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo : sed [h. non habet] ut deficient oculi tui, et tabescat anima tua, et pars magna domus tuæ morietur, cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem erit tibi signum quod venturum duobus filiis tuis, Ophni et Phinees : in die una morientur ambo. Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum et animam meam faciat, et ædificabo ei domum fidelem, et ambulabit [h. et ambulabo] coram christo meo cunctis diebus. Futurum est enim ut quicumque remanserit in domo tua, veniat ut oretur pro eo, et offerat nummum argenteum, et tortam panis [h. veniat ut adoret eum, et accipiat ab eo nummum argenteum, et tortam panis], dicatque : Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

[*Cap.* III.] Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, et sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta. Factum est ergo in die quadam Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei antequam exstingueretur [h. et antequam lucerna Dei exstingueretur]. Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. Et vocavit Dominus Samuel [T. VIII.] Qui respondens, ait : Ecce ego. Et cucurrit ad Heli, et dixit : Ecce ego : vocasti enim me. Qui dixit : Non vocavi, revertere, dormi. Et abiit, et dormivit. Et adjecit Dominus vocare rursus Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, et dixit : Ecce ego, quia vocasti me. Qui respondit : Non vocavi te, filii mi : revertere dormi. Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini. Et adjecit Dominus, et vocavit *adhuc* [h. non habet] Samuelem tertio. Qui consurgens, abiit ad Heli, et ait : Ecce ego, quia vocasti me. Intellexit igitur Heli quia Dominus vocaret puerum, et ait ad Samuelem : Vade, dormi, et si deinceps vocaverit te, dices : Loquere, Domine, quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel, et dormivit in loco suo. [T. IX.] Et venit Dominus, et stetit, et vocavit, sicut vocaverat secundo, Samuel, Samuel. Et ait Samuel : Loquere [*Vulg.* add. Domine]. quia audit servus tuus. Et dixit Dominus ad Samuelem : Ecce ego facio verbum in Israel : quod quicumque audierit, tinnient ambæ auresejus. In die illo suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus : incipiam et complebo. Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios suos, et non corripuit [*Vulg.* corripuerit] eos. Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas do-

¹ Cod. Veronensis *proximum* : in Hebræo neque hoc est, neque illud *primum*.

² Idem ms. : *Videbis Cristum æulum tuum, etc.*, quod videtur pii glossatoris additamentum.

mus ejus victimis et muneribus usque in æternum. Dormivit autem Samuel usque mane, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli. Vocavit ergo Heli Samuelem, et dixit: Samuel, fili mi. Qui respondens, ait: Præsto sum. Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est ad te [*Vulg add. Dominus*]? oro te, ne celaveris me. Hæc faciat tibi Deus, et hæc addat, si absconderis a me sermonem, ex omnibus verbis quæ dicta sunt tibi. Indicavit itaque ei Samuel universos sermones ¹, et non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat. Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo, et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram. Et cognovit universus Israel a Danusque Ber-Sabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini. Et addidit Dominus, ut appareret in Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israeli. [T. X, Cap. IV.] Et factum est in diebus illis, convenerunt Philisthim in pugnam ²: egressus est namque Israel obviam Philisthim in prælium, et castrametatus est juxta lapidem Adjutorii. Porro Philisthim venerunt in Aphec, et instruxerunt aciem contra Israel. Inito autem certamine, terga vertit Israel Philisthæis, et cæsa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorum. Et reversus est populus ad castra: dixeruntque majores natu de Israel: Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthim? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, et veniat in medium nostri, ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum ³. Misit ergo populus in Silo, et tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super cherubim: erantque duo filii Heli cum arca fœderis Dei, Ophni et Phinees. Cumque venisset arca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israel clamore grandi, et personuit terra. [T. XI] Et audierunt Philisthim vocem clamoris, dixeruntque: Quædam est hæc vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognoverunt quod arca Domini venisset in castra. Timueruntque Philisthim, dicentes: Venit Deus in castra. Et ingemuerunt, dicentes: Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri et nudiustertius; væ nobis, qui nos servabit de manu deorum sublimium istorum? hi sunt dii, qui percusserunt Ægyptum omni plaga, in deserto. Confortamini, et estote viri, Philisthim: ne serviatis Hebræis, sicut illi servierunt vobis ⁴: confortamini, et bellate. Pugnauerunt ergo Philisthim,

et cæsus est Israel, et fugit unusquisque in tabernaculum suum. [T. XII.] Et facta est plaga magna nimis, et ceciderunt de Israel triginta millia peditum. Et arca Dei capta est: duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni et Phinees. Currens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illo scissa veste, et conspersus pulvere caput. Cumque ille venisset, Heli sedebat super sellam contra viam spectans. Erat enim cor ejus pavens pro arca Dei. Vir autem ille postquam ingressus est, nuntiavit urbi, et ululavit omnis civitas. Et audivit Heli sonitum clamoris, dixitque: Quis est hic sonitus tumultus hujus? At ille festinavit, et venit, et annuntiavit Heli. Heli autem erat nonaginta et octo annorum, et oculi ejus caligaverant, et videre non poterat. Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de prælio, et ego qui de acie fugi hodie, Cui ille ait: Quid actum est, fili mi? Respondens autem qui nuntiabat: Fugit, inquit, Israel coram Philisthim, et ruina magna facta est in populo: insuper et duo filii tui mortui sunt, Ophni et Phinees, et arca Dei capta est. [T. XIII.] Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum juxta ostium, et fractis cervicibus mortuus est. Senex enim erat vir et grandævus, et ipse judicavit Israel quadraginta annis, Nurus autem ejus, uxor Phinees, prægnans erat, vicinaque partui, et audito nuntio, quod capta esset arca Dei, et mortuus socer suus, et vir suus, incurvavit se. et peperit: irruerant enim in eam dolores subiti [h. sui.] In ipso autem momento mortis ejus, dixerunt ei quæ stabant circa eam: Ne timeas, quia filium peperisti. Quæ non respondit eis, neque animadvertit. Et vocavit puerum, Ichabod ⁵, dicens: Translata est gloria de Israel, quia capta est arca Dei, et pro socero suo et pro viro suo, et ait: Translata est gloria ab Israel, eo quod capta esset arca Dei.

[T. XIV, Cap. V.] Philisthim autem tulerunt arcam Dei, et asportaverunt eam a lapide Adjutorii in Azotum. Tuleruntque Philisthim arcam Dei, et intulerunt eam in templum Dagon, et statuerunt eam juxta Dagon. Cumque surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini, et tulerunt Dagon, et restituerunt eum in loco suo. Rerumque mane die alio consurgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini: caput autem Dagon, et duæ palmæ manuum ejus abscissæ erant super limen: porro Dagon truncus solus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non

¹ Tacet Veronens. ms. *universos sermones*, quod tamen in Hebræo est, Græco atque aliis libris.

² Tota hæc pericope, *Et factum est in diebus illis, convenerunt Philisthim in pugnam*, a Veronensi ms. abest, quodque rei caput est, in Hebræo quoque archetypo desideratur, ut hinc colligas, adamussim eo in codice Hieronymianam ex Hebræo versionem exhiberi, nec nisi ex Græco τῶν LXX in Latinos codices ea verba irrepsisse. Nam et Lucas Brugensis sex Latina exemplaria citat, quæ ea carent ad-

ditione: quam tamen tum ipse ex antiquarum Versionum consensu probat, cum epanorthotes, sive correctorium, veterum exemplarium esse testatur.

³ Ms. Veronens: *De medio inimicorum*, etc.

⁴ Cum Græco ἡμῶν Veronens. ms. *nobis*.

⁵ Obero in Veronensi codice priores duæ litteræ jugulantur, ut scias non Scabod, sed Cabad appellandum.

calcant sacerdotes Dagon, et omnes qui ingrediuntur templum ejus, super limen Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem. Aggravata est autem manus Domini super Azotios, et demolitus est eos, et percussit in secretiori parte natium Azotum, et fines ejus ¹. [T. XV.] Videntes autem viri Azotii hujuscemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei Israel apud nos: quoniam dura est manus ejus super nos, et super Dagon deum nostrum. Et mittentes congregaverunt omnes satrapas Philistinorum ad se, et dixerunt: Quid faciemus de arca Dei Israel? Responderuntque Getthæi: Circumducatur [h. In Geth circumducatur] arca Dei Israel. Illis autem circumducentibus eam, flebat manus Domini per singulas civitates interfectionis magnæ nimis [h. In civitate interfectionis magnæ nimis]: et percutiebat viros uniuscujusque urbis, a parvo [h. viros civitatis a parvo] usque ad majorem, et computrescebant prominentes extales eorum. Inieruntque Getthæi consilium ², et fecerunt sibi sedes pelliceas. Miserunt ergo arcam Dei in Accaron. [T. XVI.] Cumque venisset arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitæ, dicentes: Adduxerunt ad

¹ Verba isthæc quæ in editis leguntur consequenter: *Et ebullierunt villæ et agri in medio regionis illius, et nati sunt mures, et facta est confusio mortis magna in civitate*, obelo prænotarunt R. Stephanus ac thenlogi Lovanienses: quia non exstant in textu Hebraico. nec in antiquioribus et castigatioribus mss, codicibus Latinis Hieronymianæ versionis. Mutuata sunt e LXX Interpretibus, sive ab illis Latinorum translationibus, quarum viguit usus ante Hieronymum. Sed cum innumera prope hujusmodi occurrant additamenta in libris præcipue Regum, non abs re erit lectorem docuisse quomodo posita reperiantur in vetustissimis codicibus sacrorum Bibliorum editionis Hieronymi. Tria igitur supersunt adhuc genera librorum mss. Latinorum, quibus causas et origines prædictorum additamentorum possumus deprehendere. Primum in illis locum obtinent mss. codices qui propriam ac genuinam lectionem Hieronymis sine additamentis representant: cujus generis sunt Colbertinus, Aniciensis, et Corbeiensis major num. 1; his etiam Canon Hebraicæ veritatis adjungendus est, utpote qui nihil spurium habeat post emendationem suam. Exstant alii vetustiores codices, in quibus equidem purus fuit Bibliorum contextus, sed integra retinent ad margines suas aliena et insititia verba cum signis quibusdam intra textum, ut hæc tanquam omissa sint a librariis, et ad sacrum contextum pertineant, significant. Tertium denique genus est recentiorum præsertim mss. codicum, in quorum

contextum varia illa Scripturarum additamenta errore et imperitia librariorum inducta conspiciuntur: ut nullo deinceps adhibito discrimine, quænam Hieronymo, aut quæ cæteris Latinis interpretibus propria fuerint, in illis minime possit agnosci. Nos vero in hac Canonis Hebraicæ veritatis editione et veritati studentes, et utilitati legentium consulentes, universa hæc loca, quæ alienis additamentis confusa sunt et vitiata in antea editis, obelis appositis in margine indicare curavimus. Ad signum igitur istud lectorem intentum volumus. MART.

— Vulgati addunt, *Et ebullierunt villæ et agri in medio regionis illius, et nati sunt mures, et facta est confusio mortis magna in civitate*, quæ neque in Hebræo sunt, neque in nostris allisque melioris notæ Latinis mss., et pridem critici jugularunt

A nos arcam Dei Israel, ut interficiat nos et populum nostrum. Miserunt itaque, et congregaverunt omnes satrapas Philistinorum, qui dixerunt: Dimittite [h. Mittite] arcam Dei Israel, et revertatur in locum suum, et non interficiat nos cum populo nostro. Fiebat enim pavor mortis in singulis urbibus [h. in tota civitate], et gravissima valde manus Dei. Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium, et ascendebat ululatus uniuscujusque civitatis [h. ululatus civitatis] in cælum.

[Cap. VI.] Fuit ergo arca Domini in regione Philistinorum septem mensibus ³. Et vocaverunt Philisthim sacerdotes et divinos, dicentes: Quid faciemus de arca Domini? indicate nobis quomodo remitemus eam in locum suum. [T. XVII.] Qui dixerunt: Si remittitis arcam Dei Israel, nolite dimittere eam vacuum, sed *quod debetis* [h. non habet] reddite [h. reddetis] ei pro peccato, et tunc curabimini, et scietis quare non recedat manus ejus a vobis. Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderunt illi: Juxta numerum provinciarum Philisthim, quinque anos occurrunt vero sæpius in libris Regum loca quæ e textu Græco in Vulgatam translata sunt.

² Est hoc γνησιότητος Hieronymianæ interpretationis quam ms. Veronensis exhibet, sane perspicuum argumentum, quod hæc careat additione, *Inieruntque Getthæi consilium, et fecerunt sibi sedes pelliceas*, quæ neque in Hebraico exemplari habetur, sed est omnino ex Græcis, καὶ ἐποίησαν οἱ Γεθθαιοὶ ἐξυτοῖς ἔδρας derivata, auctaque in Latino verbis, *inierunt consilium, et pelliceas*. Quanquam vero illum hinc amovere e textu non ausim: hoc tamen aio, minime eam videri ex Hieronymi calamo profectam, sed inter assumpta, quæ in ejus interpretationem ex Hebraico, sequior manus ex LXX aliisque Latinis versionibus importavit, enumerandam. Cæterum mirari etiam subit, non animadvertisse Hebræum scholiastem, aut Martianæum, hanc interpolati textus laciniam.

³ Addit Veronens. ms. *Et ebullivit terra illorum mures*: quod quidem videatur assutum ex LXX. καὶ ἐβόησαν ἡ γῆ αὐτῶν μῦρας: neque enim in Hebraico exemplari quid simile hic loci invenire est. At diximus paulo ante ad superioris capituli vers. 6. ejusmodi additamentum tametsi pluribus conceptum verbis, ab omnibus, cum Hebræo textu, tum melioris notæ mss., demum et criticis repudiari. Nihilosecius fatendum est, hanc oportere alicubi tandem indicatam fuisse murium ebullitionem e terra, siquidem paucis ab hinc versibus eam sacer textus significat prænotasse, ubi Philisthæos tradit, ut se a murium infestatione tuerentur, aureas eorum imagines ad latus utrumque arcæ reposuisse. Ut vero cum historiæ veritate æque bene aut illo, aut hoc loco congruat, hic tamen videtur et multo aptior ad facti memoriam recolendam, et ipsa dictati simplicitas tantum germanitatis præferre speciem, ut putare malim post Hieronymi tempora pericopem istam ex Hebræo archetypo decidisse, quam fuisse ab eo ex LXX interpretibus huc importatam. Et vero eam in Hebraico legit veterum quidam, sive Aquila is fuerit, sive Symmachus, sive quis alius Hexaplarium interpretum, qui ἐβόησαν vertit, quod proprie est *ebullivit*, pro ἐβόησαν LXX, quod est, *efferbuit*. Legerit pari pacto Hieronymus, qui et eum interpretem pressius secutus est.

aureos facietis, et quinque mures aureos: quia plaga una fuit omnibus vobis, et satrapis vestris. Facietisque similitudinem¹ anorum vestrorum, et similitudinem murium, qui demoliti sunt terram. Et dabitis Deo Israel gloriam, si forte relevet manum suam a vobis, et a diis vestris, et a terra vestra. Quare gratias corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus, et Pharaos corsuum? Nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos [h. Nonne quando illisit eis, tunc dimisit], illos et abierunt? Nunc ergo arripite, et facite plaustrum novum et unum, duas vaccas fetas, quibus non est impositum jugum, jungite in plastro, et recludite vitulos earum domi. Tolletisque arcam Domini, et ponetis in plastro, et vasa aurea, quæ exsolvistis [ms. exsolvetis] ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus ejus: et dimittite eam ut vadat. Et aspicietis, et si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Beth-Sames, ipse fecit nobis malum hoc grande: sin autem, minime: sciemus quia nequaquam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit. Fecerunt ergo illi hoc modo, et tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxerunt ad plaustrum, vitulosque earum concluderunt domi. Et posuerunt arcam Domini super plaustrum, et capsellam, quæ habebat mures aureos et similitudinem anorum. Ibant autem in directum vaccæ, per viam quæ ducit Beth-Sames, et itinere uno gradiebantur, pergentes et mugientes: et non declinabant [ms. declinaverunt] neque ad dexteram neque ad sinistram, sed et satrapæ Philisthim sequebantur usque ad terminos Beth-Sames. [T. XVIII.] Porro Bethsamitæ metebant triticum in valle, et elevantes oculos, viderunt arcam, et gavisii sunt cum vidissent. Et plaustrum venit in agrum Josue Bethsamitæ et stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, et conciderunt ligna plaustrum, vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino [h. vaccasque imposuerunt holocaustum Domino]. Levitæ autem deposuerunt arcam Dei², et capsellam quæ erat juxta eam, in qua erant vasa aurea, et posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, et immolaverunt victimas in die illa Domino. Et quinque satrapæ Philistinorum viderunt, et reversi sunt in Accaron in die illo. Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthim pro delicto, Domino: Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum, et mures aureos secundum numerum urbium Philisthim, quinque provinciarum, ab urbe murata usque ad villam, quæ erat absque muro.

A et usque ad Abel magnum, super quem posuerunt arcam Domini, quæ erat usque in illum diem in agro Josue Bethsamitæ. Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini, et percussit de populo septuaginta viros [h. septuaginta viros, et quinquaginta millia viros], et quinquaginta millia plebis. Luxitque populus, eo quod percussisset Dominus plebem plaga magna [h. in populo plaga magna]. Et dixerunt viri Bethsamitæ: Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus? et ad quem ascendet a nobis? Miseruntque nuntios ad habitatores Cariath-Iarim, dicentes: Reduxerunt Philisthim arcam Domini, descendite, et ducite [Vulg. reducite] eam ad vos.

[T. XIX, Cap. VIII.] Venerunt ergo viri Cariath-Iarim, et duxerunt [Vulg. reduxerunt] arcam Domini et intulerunt eam in domum Abinadab³ in Gabaa: Eleazarum autem filium ejus sanctificaverunt, ut custodiret arcam Domini. Et factum est, ex qua die mansit arca⁴ in Cariath-Iarim, multiplicati sunt dies (erat quippe jam annus vicesimus) et requievit cunctis domus Israel post Dominum. Ait autem Samuel ad universam domum Israel, dicens: Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferite deos alienos de medio vestrum [Vulg. add. Baalim]. et Astaroth, et præparate corda vestra Domino, et servite ei soli, et eruet vos de manu Philisthim. Abstulerunt ergo filii Israel Baalim et Astaroth, et servierunt Domino soli. Dixit autem Samuel: Congregate universum Israel in Maspha⁵, ut orem pro vobis Dominum. Et convenerunt in Maspha: hauseruntque aquam, et effuderunt in conspectu Domini, et jejunaverunt in die illa, et dixerunt ibi: Peccavimus Domino⁶. Judicavitque Samuel filios Israel in Maspha. Et audierunt Philisthim quod congregati essent filii Israel in Maspha, et ascenderunt satrapæ Philistinorum ad Israel. Quod cum audissent filii Israel, timuerunt a facie Philistinorum. Dixerunt ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum. [T. XX.] Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, et obtulit illum holocaustum integrum Domino, et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel, et exaudivit eum Dominus. Factum est autem, cum Samuel offerret holocaustum, Philisthæi iniere prælium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthim, et exterruit eos, et cæsi sunt a facie Israel⁷. Egressique viri Israel de Maspha, persecuti sunt Philisthæos, et percusserunt eos,

¹ Plurium numero habet Veronens. ms. cum Vulgatis, *similitudines*: Hæbræus quoque עלמין.

² Veronens. ms., *Domini*: estque hic re ipsa in Hæbræo ידדד: tametsi hanc regulam non usque adeo constanter aut ms. aut vulgati servant: quod semel monuisse satis sit.

³ Vocat ms. *Aminadab*, Hæbræo אבנדב dissente.

⁴ Addit idem ms. *Domini*, quod textus originales nomen hic tacent.

⁵ Constanter noster ms. cum Vulgatis vocat *Maspha*, pressius Hæbræo המצפה.

⁶ Ms.: *Dixerunt, Non peccavimus, Domine?* longius tamen ab Hæbraica phrasi.

⁷ Pro, *a facie Israel*, mss. codices legunt, *a filiis Israel*. Sed in Colbertino Aniciensi, et in altero S. Germani ms. codice prima manu scriptum erat, *a facie Israel*, quod imperitus emendator mutavit hoc modo, *a filiis Israel*. MART.

— Nostris ms. et quos magno numero Martiansus

usque ad locum qui erat subter Beth-Char. Tulit autem Samuel lapidem unum, et posuit eum inter Maspha et inter Sen [*ms.* Senei], et vocavit nomen ejus [*Vulg. add. loci*], lapis Adjutorii. Dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthim, nec apposuerunt ultra, ut venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis. Et redditæ sunt urbes, quas tulerant Philisthim ab Israel, Israeli, ab Accaron usque Geth, et terminos suos: liberavit Israel de manu Philistinorum, eratque pax inter Israel et Amorrhæum. Judicabat [*ms.* iudicavit] quoque Samuel Israel cunctis diebus vitæ suæ, et ibat per singulos annos circumiens Beth-El et Galgala et Maspha, et iudicabat Israel in supradictis locis. Revertēbaturque in Ramatha: ibi enim erat domus ejus, et ibi iudicabat Israel: ædificavit etiam ibi altare Domino.

[T. XXI, Cap. VIII. Factum est autem cum senisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel. Fuitque nomen filii ejus primogeniti Joel, et nomen secundi Abia, iudicum in Cer-Sabee. Et non ambulaverunt filii illius in viis ejus: sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, et perverterunt iudicium. Congregati ergo universi majores natu Israel, venerunt ad Samuelem in Ramatha. Dixeruntque ei: Ecce tu *Vulg.* nunc] senuisti, et filii tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis regem, ut iudicet nos, sicut et universæ habent nationes. Displicuitque sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent: Da nobis regem, ut iudicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi, non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos. Juxta omnia opera sua, quæ fecerunt a die qua eduxi eos de Ægypto¹ usque ad diem istum: sicut dereliquerunt me, et servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi. Nunc ergo audi vocem eorum: verumtamen contestare eos, et prædic eis jus regis, qui regnaturus est super eos. (T. XXII.) Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui pelierat a se regem, et ait: Hoc erit jus regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, et ponet in curribus suis, facietque sibi equites et præcursores quadrigarum suarum, et constituet sibi tribunos, et centuriones, et aratores agrorum suorum, et messorum segetum, et fabros armorum et curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi augentarias, et focarias, et panificas. Agros quoque vestros, et vineas, et oliveta optima tollet et dabit servis suis. Sed et segetes vestras, et vinearum redditus addecimabit, ut det eunuchis et

A famulis suis. Servos etiam vestros, et ancillas, et juvenes optimos, et asinos auferet, et ponet in opere suo. Greges vestros addecimabit, vosque eritis ei servi. Et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis: et non exaudiet vos Dominus in die illa². Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam rex enim erit super nos, et erimus nos quoque sicut omnes gentes: et iudicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis (h. non habet, pro nobis). Et audivit Samuel omnia verba populi, et locutus est ea in auribus Domini. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, et constitue super eos regem (h. illis regem). Et ait Samuel ad viros Israel: Vadat unusquisque in civitatem suam.

B (Cap. IX.) Et erat vir de Benjamin nomine Cis, et filius Abiel, filii Seror [*ms.* Seor], filii Bechorat [*ms.* Beoreth], filii Aphia, filii viri Jemini, fortis robore. Erat ei filius vocabulo Saul, electus et bonus, et non erat vir de filiis Israel melior illo. Ab humero etsursum eminebat super omnem populum. Perierant autem asinæ Cis patris Saul: et dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum unum de pueris, et consurgens vade, et quære asinas. Qui cum transissent per montem Ephraim, et per terram Salisa, et non invenissent, transierunt etiam per terram Salim, et non erat: sed et per terram Jemini, et minime repererunt. Cum autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum³ qui erat cum eo: Veni, et revertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas et sollicitus sit pro nobis. Qui ait ei: Ecce est vir Dei in civitate hac, vir nobilis: et omne quod loquitur, absque ambiguitate venit. Nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus. Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarciis nostris: et sportulam non habemus, ut demus homini (h. viro Dei), nec quidquam aliud. Rursum puer respondit, Saul, et ait: Ecce inventa est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei (h. viro Dei), ut indicet nobis viam nostram (Olim in Israel sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum): Venite [*ms.* Veni], eamus ad Videntem (qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns): et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt in civitatem in qua erat vir Dei. Cumque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, et dixerunt eis: Num hic est Videns? Quæ respondentes, dixerunt illis (h. non habet): Hic est: ecce ante te, festina nunc: hodie enim venit in civitate

consuluit, a *fillis* legunt pro a *facie*: et est quidem in Hebræo perquam similis scriptio utriusque vocis ut sumi, et confundi invicem לפני possit pro לפני

¹ Veron. *ms.* de terra Ægypti.

² Addunt Vulgati libri: Quia petistis vobis regem,

quæ *ms.* Hieronymiani ignorant, fueratque pridem ad Hebræi textus fidem obelo prænotata.

³ Veronens, *ms.* addit suum juxta Hebræum ארץ

⁴ Neque Veronens, *ms.* neque Hebræus textus addunt hic Dei.

tem, quia sacrificium est hodie populo in excelso. Inredientes urbem, statim invenietis cum antequam ascendat in [ms. et Vulg. tacent] in excelsum ad vescendum. Neque enim comesurus est populus donec ille veniat: quia ipse benedicit ¹ hostiæ [h. sacrificio], et deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum. Et ascenderunt in civitatem. [T. XXIII.] Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum, Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem quam veniret Saul, dicens: Hac ipsa, quæ nunc est, hora, eras mittam ad te virum de terra Benjamin, et unges eum ducem super populum meum Israel: et salvabit populum meum de manu Philistinorum: quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me. Cumque aspexisset Samuel Saulem, Dominus ait ei: Ecce vir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo. Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, et ait: Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis. Et respondit Samuel Sauli dicens: Ego sum Videntis: ascende ante me in excelsum; et comedatis mecum hodie, et dimittam [h. mittam] te mane et omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi. Et de asinis: quas perdidisti nudistertius ne sollicitus sis, quia inventæ sunt [ms. addit asinæ]. Et cujus erunt optima quæque Israel? nonne tibi et omni domui patris tui? Respondit autem Saul, et ait: Nunquid non filius Jemini ego sum, de minima tribu Israel, et cognatio mea novissima inter omnes familias ² de tribu Benjamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum? Assumens itaque Samuel Saulem, et puerum ejus, introduxit eos in triclinium [h. in cubiculum]. et dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati. Erant enim quasi triginta viri. Dixitque Samuel coco: Da partem quam dedi tibi, et præcepi, ut reponeres seorsum apud te. Levavit autem cocus armum, et posuit ante Saul. Dixitque Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, et comede: quia de industria servatum est tibi quando populum vocavi. Et comedit Saul cum Samuele in die illo. Et descenderunt de excelso in oppidum, et locutus est cum Saule in solario ³. Cumque mane surrexissent, et jam dilucesceret, vocavit Samuel Saulem in solario dicens: Surge, ut dimittam [h. mittam] te. Et sur-

A rexit Saul: egressique sunt ambo, ipse videlicet et Samuel. Cumque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero ut antecedit nos, et transeat; tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Dei.

(T. XXIV, Cap. X.) Tulit autem Samuel lenticulam olei, et effudit super caput ejus, et deosculatus est eum, et ait: Ecce, unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, et liberabis ⁴ populum ejus de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. Cum abieris hodie a me, invenies duos viros juxta sepulcrum Rachel in finibus Benjamin, in meridie (h. in Zelza, quod interpretatur, in umbra dicentque tibi: Inventæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas, et intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis, et dicit: Quid faciam de filio meo? Cumque abieris inde, et ultra transieris, et veneris ad quercum Thabor, invenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Beth-El, unus portans tres hædos, et alius tres tortas panis, et alius portam lagenam, vini. Cumque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, et accipies de manu eorum. Post hæc venies in collem Dei, ubi est statio Philistinorum et cum ingressus fueris ibi urbem, obvium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, et ante eos psalterium et tympanum, et tibiam, et citharam, ipsosque prophetantes. Et insiliet in te Spiritus Domini, et prophetabis cum eis, et mutaberis in virum alium. Quando ergo venerint signa hæc omnia tibi, fac quæcunque invenerit manus tua, quia Dominus tecum est. Et descendes ante me in Galgala (ego quippe descendam ad te), ut offeras oblationem, et immoles victimas pacificas [h. ad offerendas et immolandas victimas pacificas]: septem diebus expectatis donec veniam ad te, et ostendam tibi quæ facias [T. XXV.] Itaque cum avertisset humerum suum, ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor aliud, et venerunt omnia signa hæc in die illa. Veneruntque ad prædictum collem, et ecce cuneus prophetarum obvius ei: insiluit super eum Spiritus Dei, et prophetavit in medio eorum. Videntes autem omnes qui noverunt eum ab heri et nudistertius, quod esset cum prophetis, et prophetaret, dixerunt ad invicem: Quænam res accidit filio Cis? num et Saul inter prophetas? Responditque alter (ms. alius) ad alterum, dicens: Et quis

olim archetypo ob ejusdem vocis $\gamma\eta\sigma\iota\tau\eta\tau\omicron\varsigma$ recursum, solemniter antiquariorum lapsu excidisse: hæc tamen ipsa Latinæ versionis cum exemplari Hebr. tanta conformitas evincit se ab eo fonte religiose derivari nihilque plus habere vel minus. Idque eos magis, quod in promptu erat, si fuisset is animus, propositumque S. Interpretis locum supplere ex Græco, in quo habetur, καὶ σὺ σώσεις αὐτὸν ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν αὐτοῦ κακλόθεν, καὶ τοῦτο σοὶ τὸ σημεῖον ὅτι ἔχρισέ σε Κύριος ἐπὶ κληρονομίαν αὐτοῦ εἰς ἄρχοντα. Verissime autem præfatus est S. Pater, sibi conscius non esse quidpiam se de Hebraica veritate mutasse. Quamobrem et hic mirari subit nec Hebræum scholiastem, nec Martianæum hanc Latinorum codicum additionem animadvertisse.

¹ Hebræo pressius idem ms. *Benedicet*.

² Antiquarii errore *filius* pro *familias* legit Veronens. ms. In alio Martianæus invenit *cognationes*.

³ Vulgati addunt *stravitque Saul in solario et dormivit*, quæ nec Hebræus habet nec Latini melioris notæ codices.

⁴ Alterum $\gamma\eta\sigma\iota\tau\eta\tau\omicron\varsigma$ Hieronymianæ versionis, quam refert Veronens. ms., argumentum hinc sumi velim, quod totam hanc, nec sane paucorum verborum pericopem. *Et liberabis populum ejus de manibus inimicorum ejus qui in circuitu sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem*, penitus ignorat. Nempe Hebræus quoque textus ea prorsus caret; et quanquam videri possit ab ipso

pater eorum? propterea versum est in proverbium: Num et Saul inter prophetas? Cessavit autem prophetare, et venit ad excelsum. Dixitque patruus Saul ad eum, et ad puerum ejus: Quo abistis? Qui responderunt: Quærere asinas quas cum non reperissemus, venimus ad Samuelem. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuel. Et ait Saul ad patruum suum. Indicavit nobis quia inventæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicavit ei quem locutus illi fuerat Samuel. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha et ait ad filios Israel: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego eduxi Israel de Ægypto, et erui vos de manu Ægyptiorum, et de manu omnium regum qui affligebant vos. Vos autem hodie projecistis deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis et tribulationibus vestris: et dixistis: Nequaquam: sed regem constitue super nos [h. et dixistis ei quia regem constitues super nos]. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, et per familias. Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, et cecidit sors tribus Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin et cognationes ejus, et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad Saul filium Cis. Quæsierunt ergo eum, et non est inventus. Et consuluerunt post hæc Dominum utrumnam venturus esset illuc [h. illuc vir], Responditque Dominus: Ecce absconditus est [h. inter vasa] domi. Concurrerunt itaque et tulerunt eum inde stetitque in medio populi, et altior fuit universo populo ab humero et sursum [T. XXVI]. Et ait Samuel ad omnem populum. Certe videtis quem elegerit Dominus, quoniam non sit similis ei in omni populo. Et clamavit omnis populus, et ait: Vivat rex! Locutus est autem Samuel ad populum legem [h. iudicium] regni, et scripsit in libro, et reposuit coram Domino et dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam. Sed et Saul abiit in domum suam in Galbaath, et abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. Filli vero Belial dixerunt. Num salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum et non attulerunt ei munera; ille vero dissimulabat se audire

[Cap. XI.]¹ Ascendit autem Naas Ammonites, et pugnare cœpit adversum Jabes Galaad [h. et castrametatus est super Jabes Galaad]. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habeto nos fœderatos, et serviemus tibi. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam [ms feriamus] vobiscum fœdus, ut etiam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israel. Et dixerunt ad eum seniores Jabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios in universos terminos Israel: et si non fuerit qui defendat [h. salvet] nos, egrediemur ad te. Venerunt ergo nuntii in Gabaath Saulis et locuti sunt verba [Vulg. addit hæc], au-

¹ Præponunt Vulgati, *Et factum est quasi post mensem*: quæ neque in Hebræo sunt, neque in Latinis emendatioribus libris.

² Negandi particulam præponit ms. Veronens.

diente populo: et levavit omnis populus vocem suam, et flevit. Et ecce Saul veniebat, sequens boves de agro, et ait: Quid habet populus quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Jabes. Et insiluit Spiritus Dei in Saul, cum audisset verba hæc, et iratus est furor ejus nimis. Et assumens utrumque bovem, concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israel per manum nuntiorum, dicens Quicumque non exierit, secutasque fuerit Saul et Samuel, sic fiet bobus ejus. Invasit ergo timor [h. pavor] Domini populum, et egressi sunt quasi vir unus. [T. XXVII.] Et recensuit eos in Bezec fueruntque filiorum Israel trecenta milia: virorum autem Juda triginta millia. Et dixerunt Jabes Galaad. Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol. Venerunt ergo nuntii, et annuntiaverunt viris Jabes, qui lætati sunt. Et dixerunt: Mane exhibimus ad vos, et facietis nobis omne quod placuerit vobis. Et factum est, cum venisset dies crastinus, constituit Saul populum in tres partes et ingressus est media castra in vigilia matutina, et percussit Ammon usque dum incalesceret dies; reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter. Et ait populus ad Samuelem Quis est iste qui dixit: Saul regnabit² super nos? Date viros, et interficemus eos. Et ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel. Dixit autem Samuel ad populum: Venite, et eamus in Galgala, et innovemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, et fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, et immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus est ibi Saul, et cuncti viri Israel nimis.

[T. XXVIII. Cap. XII.] Dixit autem Samuel ad universum Israel: Ecce audivi vocem vestram, juxta omnia quæ locuti estis ad me, et constitui super vos regem. Et nunc rex graditur ante vos. Ego autem senui, et incanui: porro filii mei vobiscum sunt: itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc, ecce præsum. Loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, an asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, et de manu cujusquam munus accepi: et contempnam illud hodie, restitutumque vobis. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quidpiam. Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, et testis Christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quidpiam. Et dixerunt: Testis. Et ait Samuel ad populum: Dominus [h. Et dixit: Testis, subauditur Dominus], qui fecit Mosen et Aaron, et eduxit patres nostros

non regnabit, juxta Græcum, οὐ βασιλεύσει: quæ et commodior fortasse lectio est. Hebraicum tamen hodiernum exemplar ἢ particulam non habet. Vulgati *num* sub interrogandi præferunt nota.

de terra Ægypti. Nunc ergo state, et iudicio contentiam¹ adversum vos coram Domino, de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum et cum patribus vestris : quomodo ingressus est Jacob in Ægyptum, et clamaverunt patres vestri ad Dominum, et misit Dominus Mosen et Aaron, et eduxit patres vestros de Ægypto, et collocavit eos in loco hoc. Qui obliti sunt Domini Dei sui, et tradidit eos (h. et vendidit eos) in manu Sisaræ magistri (h. principis) militiæ Asor, et in manu Philistinorum, et in manu regis Moab, et pugnaverunt adversum eos. Postea autem clamaverunt ad Dominum, et dixerunt : Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, et servivimus Baalim et Astaroth : nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, et serviemus tibi. Et misit Dominus Jeroboal, et Bedan, et Jephtha, et Samuel, et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, et habitastis confidenter. Videntes autem quod Naas rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi nequaquam, sed rex imperabit nobis, cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. Nunc ergo præsto est rex vester, quem elegistis et petistis : ecce dedit vobis Dominus regem. Si timueritis Dominum, et servieritis ei, et audieritis vocem ejus, et non exasperaveritis os Domini : eritis et vos et rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermonem (h. os) Domini, erit manus Domini super vos, et super patres vestros. Sed et nunc, state, et videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Nunquid non messis tritici est hodie ? invocabo Dominum, et dabit voces et pluvias : et scietis, et videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem. (T. XXIX.) Et clamavit Samuel ad Dominum, et dedit Dominus voces et pluvias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum et Samuelem, et dixit universus populus ad Samuelem : Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. Addidimus enim universis peccatis nostris² malum, ut peteremus nobis regem. Dixit autem Samuel ad populum : Nolite timere, vos fecistis universum malum hoc : verumtamen nolite recedere a tergo Domini, et servite Domino in omni corde vestro : et nolite declinare post vana quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt. Et non derelinquet Dominus populum suum, propter nomen suum magnum, quia juravit Dominus facere vos sibi populum. Absit autem a me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis : et docebo vos viam bonam et rectam

A Igitur timete Dominum, et servite ei in veritate, et ex toto corde vestro. Vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit. Quod si perseveraveritis in malitia, et vos et rex vester pariter peribitis.

[Cap. XIII.] Filius unius anni Saul erat cum regnare cœpisset, duobus autem annis regnavit super Israel. Et elegit sibi Saul tria millia de Israel, et erant cum Saul duo millia in Machmas, et in monte Beth El : mille autem cum Jonatha in Gabath Benjamin. Porro cæterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua. Et percussit Jonatham stationem Philistinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cum audissent Philisthim, Saul cecinit bucina in omni terra, dicens : Audiant Hebræi. Et universus Israel audivit hujuscemodi famam : Percussit Saul stationem Philistinorum : et erexit se Israel adversum Philisthim. Clamavit (h. Exclamavit) autem populus post Saul in Galgala. Et Philisthim congregati sunt ad præliandum contra Israel, triginta millia currum, et sex millia equitum, et reliquum vulgus, sicut arena quæ est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem Beth-Aven [*ms.* Bathaven]. Quod cum vidissent viri Israel se in arcto positos (afflictus erat enim populus), absconderunt se in speluncis, et in abditis, in petris quoque et in antris, et in cisternis. Hebræi autem transierunt Jordanem, terram Gad et Galaad. Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est, qui sequebatur eum. Et exspectavit septem diebus juxta placitum Samuelis, et non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo. Ait ergo Saul : Afferte mihi holocaustum, et pacifica. Et obtulit holocaustum. [T. XXX.] Cumque complisset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat ; et egressus est Saul obviam ei ut salutaret eum. Locutusque est ad eum Samuel : Quid fecisti ? Respondit Saul : Quia vidi quod dilaberetur populus a me, et tu non veneras juxta placitos dies, porro Philisthim congregati fuerant in Machmas, dixi : Nunc descendent ad me Philisthim in Galgala, et faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum. Dixitque Samuel ad Saul. Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui [*ms.* tacet Dei], quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum : sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum : et præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris quæ præcepit [*ms.* præceperit] Dominus. Surrexit autem Samuel et ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin. ³ Et recen-

¹ M. Veronens. ut iudicio contendam pro et, etc. Hebr. וּשְׁרַע, utramque recipit expositionem. Prætulit vero et Symmachus *ut*, ἕνα διακριθῶ.

² Multa quoque hoc loco addita reperimus in codicibus Latinis translationis Hieronymi, quæ, ut jam diximus, derivata sunt e LXX Interpretibus,

ac in manuscriptis posita juxta modum notatum supra col. 619, not. 1). Hic tamen peculiare est optimo codici Corbeiensi num. 11, ante octingentos annos descripto, ut singulis lineis seu versiculis, quibus additamentum constat, totidem obelos præposuerit, indicantes hæc esse aliena et aliunde

suit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros. Et Saul et Jonathan filius ejus, populusque qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin. Porro Philisthim consederant in Machmas. Et egressi sunt ad prædandum de castris Philisthim tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam Aphra [*ms.* Ephra] ad terram Saul. Porro alius ingrediebatur per viam Beth-Oron : tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli Seboim contra desertum. Porro faber *ferrarius* [h. non habet] non inveniebatur in omni terra Israel. Caverant enim Philisthim, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthim, ut exaceret unusquisque vomerem suum, et ligonem, et securim, et sarculum. Retusæ itaque erant acies vomerum, et ligonum, et tridentium, et securium, usque ad stimulum corrigendum. Cumque venisset dies prælii, non est inventus ensis et lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule et cum Jonatha, excepto Saul et Jonatha filio ejus. Egressa est autem statio Philisthim, ut transcenderet in Machmas.

[*Cap. XIV.*] Et accidit quadam die ut diceret Jonathan filius Saul ad adolescentem armigerum suum : Veni, et transeamus ad stationem Philisthim, quæ est trans locum illum : patri autem suo *hoc ipsum* [h. non habet] non indicavit. Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa ¹, sub malogranato, quæ erat in Magron : et erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum. Et Ahias filius Ahitod fratris Ichabod filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo [h. filii Phinees, filii Heli sacerdotis Domini *in Silo*], portabat ephod. Sed et populus ignorabat quo isset ² Jonathan. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Jonathan transire ad stationem Philistinorum, eminentes petreæ ex utraque parte, et quasi in modum dentium scopuli hinc et inde prærupti, nomen uni Boses, et nomen al-

mutuata. Id vero oculis omnium repræsentare non erit otiosum studiosis hominibus, qui ab uno iudicium habebunt de aliis similibus additamentis. Sic igitur res se habet in *ms.* codice :

÷ Benjamin. Et reliqui
÷ populi ascenderunt
÷ post Saul obviam po-
÷ pulo, qui expugna-
÷ bant eos venientes ex
÷ Galgala in Gabaa,
÷ in colle Benjamin.

Hæc signa si locis suis invenirentur posita, quid Hieronymianum, quidve a LXX Translatoribus mutuatum sit in Latinis exemplaribus, statim omnibus innotesceret. Sed incuria librorum subtractis hujusmodi signis, fieri non potuit quin promiscue utraque editione uterentur Latini, et quod Septuaginta Interpretum fuit, ipsum Hieronymo ascriberent. Itaque non immerito conqueritur de his in epistola *ad Sunniam et Fretelam* : « Et hinc, inquit, apud vos et apud plerosque error exoritur, quod scriptorum negligentia, virgulis et asteriscis

teri Sene : unus scopulus prominens ad aquilonem ex adverso Machmas, et alter ad meridiem ³ contra Gabaa. [T. XXXI.] Dixit autem Jonathan ad adolescentem [h. puerum] armigerum suum : Veni, transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si forte faciat Dominus pro [h. non habet pro] nobis, quia non est Domino difficile salvare, vel in multitudine, vel in paucis. Dixitque ei armiger suus : Fac omnia quæ placent animo tuo : perge quo cupis, ego [*ms. tacet ego*] ero tecum ubicunque volueris. Et ait Jonathan : Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis, si taliter locuti fuerint ad nos : Manete, donec veniamus ad vos : stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. Si autem dixerint : Ascendite ad nos : ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris : hoc erit nobis signum. Apparuit igitur uterque stationi Philistinorum : dixeruntque Philisthim : En Hebræi egrediuntur de cavernis in quibus absconditi fuerant. Et locuti sunt viri de statione ad Jonathan, et ad armigerum ejus, dixeruntque : Ascendite ad nos, ostendemus vobis rem. Et ait Jonathan ad armigerum suum : Ascendamus, sequere me [h. Ascende *post me*]; tradidit enim eos Dominus in manu Israel. Ascendit autem Jonathan manibus et pedibus ⁴ et armiger ejus post eum. Itaque alii cadebant ante Jonathan, alios armiger ejus interficiebat sequens eum [h. Et cadebant ante faciem Jonathan, et armiger ejus sequens eum interficiebat eos]. Et facta est plaga prima, quæ percussit Jonathan et armiger ejus, quasi viginti virorum, in media parte jugeri, quam par boum in die arare consuevit. Et factum est miraculum in castris, per agros ; sed et omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, et conturbata est terra, et accidit quasi miraculum a Deo. Et respexerunt [h. Et factus est terror in castris per agros : sed et omnis populus stationis eorum, et hi qui ierant ad prædandum obstupuerunt ; et conturbata est terra terrore Dei. Et respexerunt] speculatores

subtractis, distinctio universa confunditur.» MART.

— Addunt Vulgati libri : *Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes ex Galgala in Gabaa in colle Benjamin* : quæ quidem periodus ob ejusdem nominis Benjamin, quo concluditur, recursum, videri possit librorum passim obvio errore ab ipso Hebraico exemplari excidisse. Desideratur tamen, quod satis proposito nostro est, nedum in Hebræo Chaldæoque, sed et in Versionis Hieronymianæ plerisque omnibus *mss.* ; qui vero eam retinent Vulgati libri, ex Græcis aliquot τῶν LXX codicibus mutuati sunt. Martianæus in cod. Corbeiensi, obelis singulos versiculos hujusce additionis prænotatos reperit.

¹ Tacet hic *ms.* Veronens. *Gabaa*, juxta Græcum exemplar : mox autem pro *Magron* legit in *agrum Gabaa*. Hebræo textu non assentiente.

² Rectius Veronens. *mss.*, *quod isset*, etc. Hebr. quoque כִּי habet, et Græc. ὅτι.

³ Idem *ms.*, *a meridie* ; sed et Hebr., מִצָּנֵב.

⁴ Fere cum Vulgatis Veronens *mss.*, *reptans manibus et pedibus*. Hebræus habet ad litteram, *super manibus suis et super pedibus suis*.

Saulis, qui erant in Gabaa Benjamin, et ecce multitudo prostrata et huc illucque diffugiens. Et ait Saul populo qui erat cum eo : Requiritis, et videte quis abierit ex nobis. Cumque requisissent, reperi- tum est non adesse Jonathan et armigerum ejus, Et ait Saul ad Abiam : Applica arcam Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israel). Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philistinorum : crescebatque paulatim, et clarius reboabat. Et ait Saul ad sacerdotem : Contrahe manum tuam. Conclamavit ergo Saul, et omnis populus qui erat cum eo, et venerunt usque ad locum certaminis, et ecce versus fuerat gladius uniuscujusque ad proximum suum, et [h. non habet] cædes magna nimis. Sed et Hebræi, qui fuerant cum Philisthim heri et nudius- tertius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt ut essent cum Israel, qui erant cum Saul et Jonathan. Omnes quoque Israelitæ qui se abscon- derant in monte Ephraim, audientes quod fugissent Philisthim, sociaverunt se cum suis in prælio ¹. Et salvavit Dominus in die illa Israel. Pugna autem pervenit usque Beth-Aven. Et vir Israel sociatus est sibi in die illa. [T. XXXII]. Adjuravit autem Saul populum, dicens : Maledictus vir qui comederit panem usque ad vesperum, donec ulciscar de ini- micis meis. Et non manducavit [h. Et non gustavit] universus populus panem : omneque terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, et apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum. Timebat enim populus juramentum. Porro Jona- than non audierat cum adjuraret pater ejus popu- lum : extenditque summitatem virgæ quam ha- bebat in manu, et intinxit in favum mellis, et con- vertit manum suam ad os suum, et illuminati sunt oculi ejus. Respondensque unus de populo, ait : Jurejurando constrinxit pater tuus populum, di- cens : Maledictus vir, qui comederit panem hodie (defecerat autem populus). Dixitque Jonathan : Turbavit pater meus terram : vidistis ipsi quia illu-

¹ Addunt Vulgati, et erant cum Saul quasi decem millia virorum : quod comma soli LXX habent, non tamen hic loci, sed infra tertio ab hoc versu.

² Canon solus habet, in parte una ; quod Hebraice scribitur לעבר אחד *leever ehhad*, id est in transitu uno, vel, juxta eundem sensum, in parte altera, e latere altero, etc. MART.

- Ms. Veronens. cum eo quem Canonem Martian. vocat in parte una, pressius ad Hebræum, לעבר אחד.

³ Magnam subinde perturbationem asserunt in mss. Latinis Hieronymianæ versionis, inserti in ea nonnulli versus ex editione Interpretum Septua- ginta. Adeo enim diversæ multis in locis occurrunt lectiones ejusdem contextus, ut vix ac ne vix quidem possit agnosci, quænam genuina sit ac propria S. Doctori. Id probant manifestissime hujus versiculi variantes sequentes lectiones. Corb. ms. majori num. 1, hoc modo legit : *Et dixit Saul ad Dominum : Deus Israel, da indicium.* Alter num. 13 : *Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel : da indi- cium.* Quam sententiam secunda manus mutavit cum his : *Et dixit Saul ad Dominum : Domine Deus*

minati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paulu- lum de melle isto : quanto magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum, quam repe- rit ! nonne major facta fuisset plaga in Philisthim ? Percusserunt ergo in die illa Philistheos a Machmis usque in Ajalon [ms. Abilon]. [T. XXXIII]. Defati- gatus est autem populus nimis, et versus ad præ- dam, tulit oves, et boves, et vitulos, et mactaverunt in terra : comeditque populus cum sanguine. Nun- tiaverunt autem Sauli dicentes, quod populus pec- casset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait : Prævaricati estis, volvite ad me jam nunc saxum grande. Et dixit Saul : Dispergimini in vulgus, et dicite eis, ut adducat ad me unusquisque bovem suum et arietem, et occidite super istud, et vesci- mini, et non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquis- que bovem in manu sua usque [h. non habet] ad noc- tem, et occiderunt ibi. Edificavit autem Saul altare Domino, tuncque primum (h. non habet) cœpit ædi- ficare altare Domino. Et dixit Saul : Irruamus su- per Philisthim nocte, et vastemus eos usque dum illucescat mane, nec relinquamus de eis virum. Dixitque populus : Omne quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos : Accedamus huc ad Deum. Et consuluit Saul Deum : Num persequar Philisthim ? si trades eos in manu Israel ? et non re- spondit ei in die illa [T. XXXIV]. Dixitque Saul : Applicate huc universos angulos populi, et scitote, et videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie. Vivit Dominus salvator Israel, quia si per Jonathan filium meum factum est hoc [ms. et vulg. tacent hoc], absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. Et ait ad uni- versum Israel : Separamini vos in partem unam, et ego cum Jonathan filio meo ero in parte altera ². Respondit populus ad Saul : Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum : [h. ad Dominum Deum Israel] Domine Deus Israel [h. Deus Domine Deus Israel], da indicium ³. Et depre- hensus est Jonathan et Saul, populus autem exivit.

Israel, da indicium. In Regio autem codice 3063, Colbertino 181, Corbeiensi 11 et S. Germani 5, legimus : *Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel : Dominus Deus, da indicium.* Ita habent etiam editi et ms. noster n. 164, addentes solummodo nomen Israel post *Domine Deus*. Discrepantiam hujusmodi lectionum peperit una vocula Hebræi contextus, ac repetitio nominum Dei : nam in Hebræo legitur, ויאמר שאול אל-יהוה אלהי ישראל הבה תמים *Vaijo- mer Schaoul el Adonai Elohe Israel hava thamim* quod interpretatur pluribus modis propter verbum אל *el*, positum ante יהוה, *Adonai*, sive *Jehova* ; et namque est unum e nominibus Dei ; et est præpo- sitio etiam, quæ respondet nostræ Latinæ *ad*. Unde legi potest, *Et dixit Saul ad Dominum : Deus Israel da signum.* Aut sumpto *el* pro Dei nomine : *Et dixit Saul : Deus Domine : Deus Israel, da indi- cium.* Eoque modo Latine vertit scholiastes Cano- nis Hebraicæ veritatis ; cum tamen monuisset al- tero scholio, in Hebræo haberi : *Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel, etc.* Nos hunc locum edido mus juxta ea quæ leguntur in ipso contextu Cani-

Et ait Saul : Mittite sortem inter me, et Jonathan A filium meum. Et captus est Jonathan. Dixit autem Saul ad Jonathan : Indica mihi quid feceris. Et indicavit ei Jonathan, et ait : Gustans gustavi in summitate virgæ quæ erat in manu mea, paululum mellis, et ecce ego morior. Et ait Saul : Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, quia morte morieris, Jonathan. Dixitque populus ad Saul : Ergone Jonathan morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? hoc nefas est [h. absit] : vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Jonathan, ut non moreretur. Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthim : porro Philisthim abierunt in loca sua. At Saul, confirmato regno B super Israel, pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos ejus, contra Moab, et filios Ammon, et Edom, et reges Soba [ms. Suba], et Philisthæos, et quocumque se verteret [ms. verterat], sperabat. Congregatoque exercitu, percussit Amalec, et eruit Israel de manu vastatorum ejus. Fuerunt autem filii Saul Jonathan et Jesui, et Melchisua, et nomina duarum filiarum ejus, nomen primogenitæ Merab, et nomen minoris Michal. Et nomen uxoris Saul, Ahinoem filia Ahimaas, et nomen principis militiæ ejus Abner [h. solummodo in hoc loco Abiner habet], filius Ner, patruelis Saul. Porro Cis fuerat pater Saul, et Ner pater Abner, filius Abiel. Erat autem bellum potens adversum Philisthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcumque videbat Saul vicum fortem, et aptum ad prælium, sociabat eum sibi.

[T. XXXV, Cap. XV]. Et dixit Samuel ad Saul : Me misit Dominus, ut ungerem te in regem super populum ejus Israel nunc ergo audi vocem Domini. Hæc dicit Dominus exercituum : Recensui quæcumque fecit Amalec Israeli, quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Ægypto. Nunc ergo vade, et percutite Amalec, et demolire universa ejus, non parcas ei¹ sed interfice a viro usque ad mulierem, et parvulum atque lactentem, bovem et ovem, camelum

nis nostri, atque in aliis duobus antiquissimis ms. Colbertino Aniciensi, et San-Germanensi maximo num. 3. Etsi non diffiteamur redundantem esse in aliis vocem *Domine* in medio ; quia nihil occurrit in Hebræis voluminibus huic nomini respondens. Integram itaque inter tot variantes eam dicimus lectionem, quam repræsentat ms. Corbeiensis major primo loco a nobis supra citatus : in hoc enim optimo exemplario nihil prætermittitur, nihil redundat, ut facile concedent Hebraicæ linguæ periti. MART.

-- Redundat, ipso minime diffidente Martiano, qui hanc lectionem substituit, vox *Domine*. Optime vero habet Veronens. liber ad Dominum Deum Israel, da, etc., quemadmodum et lectum olim a S. Gregorio, Lucas Brugensis observat, Hebr. אל-יהוה אלהי ישראל. Vulgati libri longum hic subdunt additamentum, *Dixit Saul ad Dominum Deum Israel : Domine Deus Israel, da indicium : quid est, quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem :*

et asinum. Præcepit itaque Saul populo et recensuit eos quasi agnos, ducenta millia peditum et decem millia virorum Juda. Cumque venisset Saul usque ad civitatem Amalec, tetendit insidias in torrente. Dixitque Saul Cinæo : Abite, recedite, atque descendite ab Amalec², ne forte involvam te cum eo. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, cum ascenderent de Ægypto. Et recessit Cinæus de medio Amalec. Percussitque Saul Amalec, ab Evila, donec venias Sur, quæ est e regione Ægypti. Et apprehendit Agag regem Amalec vivum, omne autem vulgus interfecit in ore gladii. Et percipit Saul, et populus, Agag, et optimis gregibus ovium et armentorum, et vestibus et arietibus, et universis, quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea : quidquid vero vile fuit et reprobum, hoc demoliti sunt [T. XXXVI]. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens : Pœnitet me quod constituerim Saul regem : quia dereliquit me, et verba mea opere non implevit. Contristatusque est Samuel, et clamavit ad Dominum tota nocte. Cumque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul mane, nuntiatum est Samueli, eo quod venisset Saul in Carmelum, et erexisset sibi forniciam triumphalem, et reversus transisset, descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, et dixit ei Saul³ : Benedictus tu Domino, implevi verbum Domini. Dixitque Samuel : Et quæ est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis, et armentorum, quam ego audio? Et ait Saul : De Amalec adduxerunt ea : percipit enim populus C melioribus ovibus et armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo : reliqua vero occidimus [h. demoliti sumus]. Dixit autem Samuel ad Saul : Sine me, et indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei : Loquere. Et ait Samuel : Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es? unxitque te Dominus in regem super Israel, et misit te Dominus in viam, et ait : Vade, et interfice [h. demolire] peccatores Amalec, et pugna⁴ contra eos usque ad

aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Quæ Hebræus non habet, neque Hieronymianæ versionis ms., Martianeus vero non animadvertit.

¹ Addunt Vulgati. *Et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid* : quæ nullus originalis textus, sed soli quidam Latini libri habent : sunt vero pridem obelo jugulata.

² Manuscripti undecim legunt *discedite* pro *descendite*. His vero concinit Auctor QQ. *Hebraicarum* in libros Regum, et Chaldæus etiam Paraphrastes, apud quem legimus : *Vade, recede, separare de inter*, etc. Hebræus habet רדו, *radu*, quod significat *descendite* : et certe proclivis est librariorum lapsus in mutandis verbis *discedite* et *descendite*. MART.

³ Hæc quoque Vulgati addunt, quæ inter utrumque Saul nomen continentur, *Et Saul offerebat holocaustum Domino de iniis prædarum quæ attulerat ex Amalec. Et cum venisset Samuel ad Saul.* Quæ ex Græco τῶν LXX derivantur.

⁴ Rectius ad Hebr. textum ונלחמת Veronens. ms., et *pugnabis*.

interneccionem eorum? Quare ergo non audisti vocem Domini : sed versus ad prædam es, et projecisti malum in oculis Domini? Et ait Saul ad Samuelem : Imo audivi vocem Domini, et ambulavi in via per quam misit me Dominus, et adduxi Agag regem Amalec, et Amalec interfeci. Tulit autem populus de præda oves et boves, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo tuo ¹ in Galgalis. [T. XXXVII.] Et ait Samuel : Numquid vult Dominus holocausta aut victimas, et non potius ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum hariolandi est, repugnare: quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te, ne sis rex. Dixitque Saul ad Samuelem : Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, et verba tua, timens populum, et obediens voci eorum. Sed nunc porta, quæso, peccatum meum, et revertere mecum, ut adorem Dominum. Et ait Samuel ad Saul : Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, et projecit te Dominus, ne sis rex super Israel. Et conversus est Samuel ut abiret : ille autem apprehendit summitatem pallii ejus, quæ et scissa est. Et ait ad eum Samuel : Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te. Porro triumphator in [h. non habet, in] Israel non parcat [h. porro triumphator Israel non mentietur], et pœnitentia non flectetur : neque enim homo est ut agat pœnitentiam. At ille ait : Peccavi, sed nunc honora me coram senioribus populi mei, et coram Israel, et revertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum. Reversus ergo Samuel secutus est Saulem ², et adoravit Saul Dominum. [T. XXXVIII.] Dixitque Samuel : Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguis [Vulg. addunt et tremens] Et dixit Agag : Siccine separat amara mors? Et ait Samuel : Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et frustra concidit Samuel Agag coram Domino in Galgalis. Abiit autem Samuel in Ramatha : Saul vero ascendit in domum suam in Gabaath Saul [Vulg. tacet Saul]. Et non vidit Samuel ultra Saul usque in diem mortis suæ : verumtamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat quod constituisset Saul regem super Israel.

[T. XXXIX, Cap. XVI.] Dixitque Dominus ad Samuelem : Usquequo tu luges, Saul, cum ego projecerim eum ne regnet super Israel? Imple cornu tuum oleo, et veni, mittam te ad Isai Beth-

leemitem : providi enim in filiis ejus mihi regem Et ait Samuel : Quomodo vadam? audiet enim Saul, et interficiet me. Et ait Dominus : Vitulum [h. vitulam] de armento tolles in manu tua, et dices : ad immolandum Domino veni. Et vocabis Isai ad victimam, et ego ostendam tibi quid facias, et unges quemcunque monstravero [h. dixerit] tibi. Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei ³ [h. non habet] Dominus. Venitque in Bethleem, et admirati sunt [h. expaverunt] seniores civitatis, occurrentes ei, dixeruntque : Pacificusne ingressus tuus? Et ait : Pacificus, ad immolandum Domino veni : sanctificamini, et venite mecum ut immolem. Sanctificavit ergo Isai et filios ejus, et vocavit eos ad sacrificium. [T. XL.] Cumque ingressi essent, vidit Eliab, et ait : Num coram Domino est christus ejus? Et dixit Dominus ad Samuelem : Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem staturæ ejus ; quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis judico : homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor. Et vocavit Isai Abinadab, et adduxit eum coram Samuele. Qui dixit : Neco hunc elegit Dominus. Adduxit autem Isai Samma [ms. Summa], de quo ait : Etiam hunc [h. In istum] non elegit Dominus. Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele, et ait Samuel ad Isai : Non elegit Dominus ex istis. Dixitque Samuel ad Isai : Numquid jam completi sunt filii? Qui respondit : Adhuc reliquus est parvulus, et pascit oves. Et ait Samuel ad Isai : Mitte, et adduc eum, nec enim discumbemus [h. circumsedebimus] prius quam ille huc veniat. Misit ergo, et adduxit eum. Erat autem refusus, et pulcher aspectu, decoraque facie, et ait Dominus : Surge, et unge eum, ipse est enim. [T. XLI.] Tulit igitur Samuel cornu olei, et unxit eum in medio fratrum ejus, et directus est Spiritus Domini in David a die illa et in reliquum ⁴ : surgensque Samuel abiit in Ramatha. [T. XLII.] Spiritus autem Domini recessit a Saul, et exagitabat eum spiritus nequam a Domino. Dixeruntque servi Saul ad eum : Ecce spiritus Dei malus exagitat te. Jubcat dominus noster, et servi tui, qui coram te sunt, quærent [ms. quærent] hominem scientem psallere cithara, ut quando arripuerit te spiritus Dei malus, psallat manu sua, et levius feras. Et ait Saul ad servos suos : Provide mihi aliquem bene psallentem, et adducite eum ad me Et respondens unus de pueris, ait : Ecce vidi filium Isai Bethleemitem, scientem psallere, et fortissimum robore, et virum bellicosum, et prudentem in verbis, et virum pulchrum : et Dominus est cum eo. [T. XLIII.] Misit ergo Saul nuntios ad Isai, dicens : Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis. Tulitque Isai asinum ple-

¹ Cum Vulgatis ms. Veronens., sua. Sed tuo Hebr. quoque præfert.

² Hic vero longius ab Hebræo vagatur Veronens. ms. qui legit, Et secutus est eum Saul. Hebr. ad verbum, Reversus est Samuel post Saul.

³ Quod non haberi in Hebraico, ei, Scholiastes notat, tacet re ipsa Veronens. ms.

⁴ Vitiosa metatesi scriptum erat ante. Et in reliquum a die illa. Ms. Veronens. emendat.

num panibus, et lagenam [h. utrem] vini, et hœdum de capris unum, et misit per manum [David filii sui Sauli. Et venit David ad Saul, et stetit coram eo. At ille dilexit eum nimis, et factus est ejus armiger. Misitque Saul ad Isai, dicens : Stet David in conspectu meo ; invenit enim gratiam in oculis meis. Igitur quodcumque arripiebat Spiritus Dei Saul ¹, tollebat David citharam, et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius habebat. Recedebat enim ab eo spiritus malus.

[T. XLIV. Cap. XVII.] Congregantes autem Philisthim agmina sua in prælium, convenerunt in Soccho ² Judæ, et castrametati sunt inter Soccho et Azeca, in finibus Dommim [h. Dammim]. Porro Saul et viri [Vulg. filii] Israel congregati venerunt in vallem Terebinthi, et direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthim. Et Philisthim stabant super montem ex hac parte, et Israel stabat super montem ex altera parte, vallisque erat inter eos. Et egressus est vir spurius de castris. Philisthinorum, nomine Goliath. de Geth, altitudinis sex cubitorum et palmo, et cassis ærea super caput ejus, et lorica ³ hamata [h. squamata] induebatur. Porro pondus lorice ejus, quinque millia siclorum æris, et ocreas æreas habebat in cruribus, et clypeus æreus tegebat humeros ejus. Hastile autem haste ejus, erat quasi liciatorium textentium. Ipsum autem ferrum haste ejus, sexcentos siclos habebat ferri, et armiger ejus antecedebat eum. Stansque clamabat adversum phalanges Israel, et dicebat eis : Quare venistis parati ad prælium ? Numquid non sum ego Philisthæus, et vos servi Saul ? Eligite ex vobis virum, et descendat ad singulare certamen. Si quieverit pugnare mecum, et percusserit me, erimus vobis servi : si autem ego prævalero, et percussero eum, vos servi eritis, et servietis nobis. Et aiebat Philisthæus : Ergo exprobravi agminibus Israel hodie : Date mihi virum, et ineat mecum singulare certamen. Audiens autem Saul, et omnes viri Israelitæ, sermones Philisthæi hujuscemodi, stupebant, et metuebant nimis. David autem erat filius viri Ephrathæi, de quo supra dictum est [h. non habet, de quo supra dictum est], de Bethleem Juda, cui erat nomen Isai, qui habebat octo filios, et erat vir in diebus Saul senex, et grandævus inter viros [h. Et ingrediens inter viros]. Abierunt autem tres filii ejus majores post Saul in prælium, et nomina trium filiorum ejus, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, et secundus Abinadab, tertiusque Samma. David autem erat minimus. [T. XLV.] Tribus ergo majoribus secutis Saulem, abiit David, et reversus est a Saul, ut pasceret gregem patris

A sui in Bethleem. Procædebat vero Philisthæus mane et vespere, et stabat quadraginta diebus. [T. XLVI.] Dixit autem Isai ad David filium suum : Accipe fratribus tuis ephi [h. Epha] polentæ, et decem panes istos, et curre in castra ad fratres tuos, et decem formellas casei has deferes [ms. *defer*] ad tribunum, et fratres tuos visitabis, si recte agant : et cum quibus ordinati sunt, disce. Saul autem [h. Si recte agant, et pignora eorum tolles. Saul autem], et illi, et omnes filii Israel in valle Terebinthi pugnant adversum Philisthim. Surrexit itaque David mane, et commendavit gregem custodi, et onustus abiit, sicut præceperat ei Isai. Et venit ad locum Magala, et ad exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine. Direxerat enim aciem Israel, sed et Philisthim ex adverso fuerant preparati. Derelinquens ergo David vasa quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, et interrogabat si omnia recte agerentur erga fratres suos. Cumque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Goliath nomine Philisthæus, de Geth, ex castris [h. ex acie] Philisthinorum : et loquente eo hæc eadem verba, audivit David. Omnes autem Israelitæ, cum vidissent virum, fugerunt a facie ejus, timentes eum [h. non habet eum] valde. Et dixit unusquispiam de Israel : Num vidistis virum hunc qui ascendit ? ad exprobrandum enim Israeli ascendit. Virum ergo qui percusserit eum, ditabit rex divitiis magnis, et filiam suam dabit ei, et domum patris ejus faciet absque tributo in Israel [h. et domum patris ejus faciet liberam in Israel] [T. XLVII.] Et ait David ad viros, qui stabant secum, dicens : Quid dabitur viro [h. Quid fiet viro], qui percusserit Philisthæum hunc, et tulerit opprobrium de Israel ? qui est enim hic Philisthæus incircumcisus, qui exprobravit acies Dei viventis ? Referebat autem ei populus eundem sermonem, dicens : Hæc dabuntur [h. hæc fient] viro, qui percusserit eum. Quod cum audisset Eliab, frater ejus major, loquente eo cum aliis, iratus est contra David, et ait : Quare venisti, et quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto ? ego novi superbiam tuam, et nequitiam cordis tui, quia ut videres prælium, descendisti. Et dixit David : Quid feci ? nunquid non verbum est ? Et declinavit paululum ab eo ad alium ; dixitque eundem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut et prius. Audita sunt autem verba quæ locutus est David, et annuntiata in conspectu Saul. Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei : Non concidat cor cujusquam in eo : ego [h. non habet ego] servus tuus vadam, et pugnabo adversum Philisthæum. Et ait

¹ Vulgati, *quodcumque spiritus Domini malus arripiebat Saul* : longius ab Hebræo textu, qui hic non addit *הרבה malus*.

² Constanter effert Veronens. ms. *Socchoth*, propius Hebr. סכּוּת : quæ et Symmacho dicitur Σοχχώθ. Paulo quoque post ex eodem ms. *Dommim* cum gemino *m* reposuimus.

³ Utraque lectio huic sententiæ convenit : nam milites utebantur et squamatis et hamatis loriciis. Hinc apud Virgilium, *nec duplici squama lorica*, etc. ; et i *Æneidos*, *loricam consertam hammis*, etc. Squamæ autem et hami loricarum, catennulæ erant ad modum squamarum atque hamorum, in cis compositæ et consertæ. MART.

Saul ad David: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare adversus eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitque David ad Saul: Pæcebat servus tuus patris sui gregem, et veniebat leo vel ursus, tollebatque arietem de medio gregis: et persequerbar eos, et percutiebam, eruebamque de ore eorum. et illi consurgebant adversum me, et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam, interficiebamque eos. Nam et leonem et ursum interfeci ego servus tuus [h. interfecit servus tuus]: erit igitur et Philisthæus hic incircumciscus ¹, quasi unus ex eis, qui ausus est maledicere exercitui [h. exprobrare agminibus] Dei viventis. Et ait David: Dominus qui eruit me de manu leonis, et de manu ursi, ipse liberabit me de manu Philisthæi hujus. Dixit autem Saul ad David: Vade, et Dominus tecum sit. Et induit Saul David vestimentis suis, et imposuit galeam æream super caput ejus, et vestivit eum lorica. Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, cœpit tentare si armatus posset incedere, non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul: Non possum sic incedere, quia nec usum habeo. Et deposuit ea, et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus, et elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, et fundam manu tulit, et processit adversum Philisthæum. Ibat autem Philisthæus incedens, et appropinquans adversum David et armiger ejus ante eum. Cumque inspexisset Philisthæus, et vidisset David, despexit eum. Erat enim adolescens, rufus, et pulcher aspectu. Et dixit Philisthæus ad David: Nunquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo [h. cum baculis]? Et maledixit Philisthæus David in diis suis: dixitque ad David: Veni ad me, et dabo carnes tuas volatilibus cœli et bestiis terræ [h. agri]. Dixit autem David ad Philisthæum: Tu venis ad me cum gladio, et hasta, et clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti. Hodie dabit ² [h. tradet] te Dominus in manu mea, et percutiam te, et auferam caput tuum a te, et dabo cadavera castrorum Philisthim hodie volatilibus cœli et bestiis terræ, ut sciat omnis terra quia est Deus in Israel. Et noverit universa ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus: ipeius est enim bellum, et tradet vos in manus nostras. Cum ergo surrexisset Philisthæus, et veniret, et appropinquaret contra David, festinavit David, et cucurrit [h. currit] ad pugnam ex adverso Philisthæi. Et misit manum suam in peram: tulitque unum lapidem, et funda jecit et [Vulg. add. circumdicens] percussit Philisthæum in fronte, et infixus est

lapis in fronte ejus, et cecidit in faciem suam in [ms. et Vulg. super] terram. Prævaluitque David adversus Philisthæum in funda et in lapide: percussusque Philisthæum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu David, cucurrit, et stetit super Philisthæum, et tulit gladium ejus, et eduxit eum de vagina sua, et interfecit eum, præciditque caput ejus. Videntes autem Philisthim, quod mortuus esset fortissimus [h. potens] eorum, fugerunt. Et consurgentes viri Israel et Juda vociferati sunt, et persecuti sunt Philisthæos usque dum venirent in vallem, et usque ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati de Philisthim in via Sarim usque ad Geth, et usque Accaron. Et revertentes filii Israel postquam persecuti fuerant Philisthæos, invaserunt castra eorum. Assumens autem David caput Philisthæi, attulit illud in Jerusalem: arma vero ejus posuit in tabernaculo suo. Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militæ: De qua stirpe descendit hic [h. Cum autem videret Saul David egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militæ: cujus est hic] adolescens, Abner? Dixitque Abner: Vivit anima tua, rex, si novi. Et ait rex: Interroga tu, cujus filius sit iste puer [h. adolescens]. Cumque regressus esset David, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, et introduxit coram Saul, caput Philisthæi habentem in manu. Et ait ad eum Saul: De qua progenie es [h. Cujus filius tu], o adolescens? Dixitque David: Filius servi tui Isai Bethleemite ego sum [h. non habet].

(T. XLVIII. Cap. XVIII.) Et factum est, cum complisset loqui ad Saul: anima Jonathan conligata est (Vulg. conglutinata) animæ David, et dilexit eum Jonathan quasi animam suam. Tulitque eum Saul in die illa, et non concessit ei ut reverteretur in domum patris sui. (T. XLIX.) Inierunt autem Jonathan et David fœdus: diligebat enim eum quasi animam suam. Nam expoliavit se Jonathan tunica qua erat vestitus, et dedit eam David, et reliqua vestimenta sua, usque ad gladium et arcum suum, et usque ad balteum. Egrediebatur quoque David ad omnia quæcunque misisset eum Saul, et (h. non habet) prudenter se agebat: posuitque eum Saul super viros belli, et acceptus erat in oculis universi populi, maximeque in conspectu famulorum Saul (h. universi populi, et in oculis servorum Saul). Porro cum reverteretur, percusso Philisthæo, David, egressæ sunt mulieres de universis urbibus Israel, cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lætitiæ, et in sistris. Et præcinebant mulieres ludentes atque dicentes: Percussit Saul

¹ Obtrudunt Vulgati additamentum hujuscemodi *Nunc vadam, et auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircumciscus?* quoadmodum Hebræus, sed et LXX ipsi carent. Mox Ve-

ronens. ms. *exercitum* pro *exercitui*, æque bene.

² Veronens. ms., *Exprobrasti hodie, et dabis*, etc., cum Vulgatis et Græco. Paulo autem post rectius ad Hebræum, *cadaver* legit minori numero.

mille, et David decem millia. [T. L.] Iratus est autem Saul nimis, et displicuit in oculis ejus iste sermo: dixitque: Dederunt David decem millia, et mihi dederunt mille? quid ei superest, nisi solum regnum? Non rectis ergo oculis Saul aspicebat David a die illa, et deinceps. Post diem autem alteram, invasit spiritus Dei malus Saul, et propheta in medio domus [h. timedio domus] suæ: David autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies. Tenebatque Saul lanceam, et misit eam, putans quod configere posset David cum pariete, et declinavit David a facie ejus secundo. Et timuit Saul David, eo quod esset Dominus cum eo, et a se recessisset. Amovit ergo eum Saul a se, et fecit eum tribunum super mille viros [h. non habet viros], et egrediebatur et ingrediebatur in conspectu populi. In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, et Dominus erat cum eo. Vidit itaque Saul quod prudens esset nimis, et cœpit cavere eum [h. et timuit eum]. Omnis autem Israel et Juda diligebat David: ipse enim egrediebatur et ingrediebatur ante eos. [T. LI.] Dixit autem Saul ad David: Ecce filia mea major Merob² [h. Merab], ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto vir [h. esto mihi] fortis, et præliare bella Domini. Saul autem reputabat, dicens: Non sit manus mea in eum, sed sit super illum manus Philistinorum, ait: autem David ad Saul: Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israel, ut sim gener regis? [T. LII.] Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob [h. Merab filia Saul] David, data est Adrieli Molathitæ uxor. Dillexit autem Michol [h. Michal] filia Saul altera [h. non habet altera] David. Et nuntiatum est Saul, et placuit ei. Dixitque Saul³: Dabo eam tibi, ut fiat ei in scandalum, et sit super eum manus Philistinorum. Dixitque Saul ad David: In duabus rebus gener meus eris hodie. Et mandavit Saul servis suis: Loquimini ad David clam me dicentes: Ecce places regi, et omnes servi ejus diligunt te. Nunc ergo esto gener regis, et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia [h. non habet] verba hæc. Et ait David: Num parum vobis videtur, generum esse regis? Ego autem

A sum vir pauper et tenuis. Et renuntiaverunt servi Saul, dicentes: Hujusmodi verba locutus est David. Dixit autem Saul: Sic loquimini ad David: Non habet necesse rex sponsalia, nisi tantum centum præputia Philistinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus [ms. in manibus] Philistinorum. Cumque renuntiassent servi ejus David verba, quæ dixerat Saul⁴, placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis. Et post dies paucos surgens David [h. Et non erant dies completi. Surgens autem David,] abiit cum viris, qui sub eo⁵ erant. Et percussis Philisthim ducentis viris, attulit præputia eorum, et annumeravit ea regi, ut esset gener ejus. [T. LIII.] Dedit itaque Saul ei Michol [h. Michal] filiam suam uxorem. Et vidit Saul, et intellexit quia Dominus esset [ms. est] cum David. Michol autem filia Saul diligebat eum. Et Saul magis cœpit timere David: factusque est Saul inimicus David cunctis diebus. Et egressi⁶ sunt principes Philistinorum: a principio autem egressionis eorum, prudentius se gerebat David, quam omnes servi Saul, et celebre factum est nomen ejus nimis.

[T. LIV, Cap. XIX.] Locutus est autem Saul ad Jonathan filium suum, et ad omnes servos suos, ut occiderent David. Porro Jonathan filius Saul diligebat David valde, et indicavit Jonathan David, dicens: Querit Saul pater meus occidere te: quapropter observa te, quæso mane, et manebis clam, et absconderis. Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum, in agro ubicunque fuerit. [h. in agro ubi tu fueris], et ego loquar de te⁷ ad patrem meum, et quodcunque videro, nuntiabo tibi. Locutus est ergo Jonathan de David bona ad Saul patrem suum: dixitque ad eum: Ne peccet rex in servum suum: David, quia non peccavit tibi, et opera ejus bona sunt tibi valde. Et posuit animam suam in manu sua et percussit Philisthæum, et fecit Dominus salutem magnam universo Israeli: vidisti, et lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens David, qui est absque [ms. extra] culpa [h. interficiens David insontem]? Quod cum audisset

¹ Hinc suppetunt reliquæ alterius codicis Veronensis, membranæ aliquot antiquissimæ, et majusculis, ut vocat, litteris exaratae, quæ ad vicesimum secundum usque caput hujusce libri, versionem continent Hieronymianam, Nos illas perquam diligenter contulimus, earumque infra testimoniis hoc nomine Membranarum capitularium utemur. Hic interim vocem *iste* prætermittunt, quæ tamen in Hebræo est.

² Codex Corb. num. 1 habet hic et supra cap. 14 *Merab*, quod fluxit, ut vides, e Canonis Hebræicæ veritatis scholio marginali. MART.

— Membranæ capitulares, *Filiam meam majorem*: tum in uno Corbeiensi ms. reperit Martian. *Merab*, quod echoliastæ placet.

³ Ms. Veronens., *Dixit ergo Saul*: aliæ Membranæ: *Dixit autem*, etc.

⁴ Idem Veron. ms., avulsæque aliæ membranæ,

Verba quæ diximus, non addito *Saul*, nomine: omnino rectius ad Hebræum exemplar, quod et retinet nomen illud, et duntaxat תּוֹבְרִים הָאֵלֶּת, *verba hæc*, præfert.

⁵ Membranæ capitulares, *cum eo* Hebr. uno verbo habet וְאִנְשֵׁי, *ei viri ejus*.

⁶ Fortasse verius Membranæ capitulares, *regressi*.

⁷ Eadem Membranæ, *loquar pro te*, etc., rectius: et mox *indicabo pro nuntiabo*.

⁸ Editi legunt in secunda persona: *Ne pecces, rex, in servum tuum*. Ita quoque legitur in omnibus mss., uno excepto Canone Hebr. verit., quem secuti sumus, eo quod nullum sit discrimen vel damnum in sensibus. MART.

— Veronens. ms. cum Vulgatis, *Ne pecces, rex, in servum tuum*.

Saul, placatus voce Jonathæ, juravit: Vivit Dominus, quia non occidetur. Vocavit itaque Jonathan David, et indicavit ei omnia verba hæc, et introduxit Jonathan David ad Saul, et fuit ante eum, sicut fuerat heri et nudius tertius. [T. LV.] Motum est autem rursus bellum, et egressus David, pugnavit adversus Philistim; percussitque eos plaga magna¹, et fugerunt a facie ejus. Et factus est Spiritus Domini malus in Saul. Sedebat autem in domo sua, et tenebat lanceam: porro David psallebat in manu sua. Nisusque est Saul configere lancea David in pariete, et declinavit David a facie Saul: lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, et David fugit, et salvatus est nocte illa. [T. LVI.] Misit ergo Saul satellites suos in domum David, ut custodirent eum, et interficeretur mane². Quod cum annuntiasset David Michol uxor sua, dicens: Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris, deposuit eum per fenestram. Porro ille abiit et aufugit, atque salvatus est. Tulit autem Michol statuam, et posuit eam super lectum, et pellem pilosam [h. non habet, pilosam] caprarum posuit ad caput ejus et operuit eam vestimentis³. Misit autem Saul apparitores, qui raperent David, et responsum est quod ægrotaret. Rursumque misit Saul nuntios, ut videret David, dicens: Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur. Cumque venissent nuntii, inventum est simulacrum super lectum, et pellis caprarum ad caput ejus. Dixitque Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, et dimisisti inimicum meum, ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul: Quia ipse locutus est mihi: Dimitte me [h. mitte], alioquin interficiam te. David autem fugiens, salvatus est, et venit ad Samuel in Ramatha, et nuntiavit ei omnia quæ fecerat sibi Saul: et abierunt ipse et Samuel, et morati sunt in Najoth [ms. Nachjoth]. Nuntiatum est autem Sauli a dicentibus: Ecce David in Najoth in Rama. [T. LVII.] Misit ergo Saul lictores [h. missos, hic et supra, habet], ut raperent David: qui cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, et Samuel stantem super eos, factus est super nuntios⁴ Saul Spiritus Dei, et prophetare cœperunt etiam ipsi. Quod cum nuntiatum esset Sauli, misit et alios nuntios: prophetaverunt autem et illi. Et rursus Saul misit tertios nuntios, qui et ipsi prophetaverunt. Abiit autem etiam ipse in Ramatha, et venit usque ad cisternam magnam quæ est in Soccho, et interrogavit, dicens: In quo loco sunt Samuel et David? Dictumque est ei: Ecce in Najoth sunt in Rama. Et abiit in Najoth in Rama, et factus est etiam super

A eum Spiritus Dei, et ambulabat ingrediens, et prophetabat usque dum veniret in Najoth in Rama. Et exspoliavit se etiam ipse vestimentis suis, et prophetavit cum cæteris [h. non habet, cum cæteris] coram Samuele, et cecidit⁵ nudus tota die illa et nocte. Unde et exivit proverbium: Num et Saul inter prophetas?

[Cap. XX.] Fugit autem David de Najoth, quæ erat in Rama, veniensque locutus est coram Jonathan: Quid feci? quæ est iniquitas mea, et quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam? Qui dixit ei: Absit, non morieris: neque enim faciet pater meus quidquam grande vel parvum, nisi prius indicaverit mihi [h. nisi revelaverit aurem meam]: hunc ergo celavit me⁶ pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud. Et juravit rursus David. Et ille [h. non habet ille] ait: Scit profecto pater tuus quia inveni gratiam in conspectu tuo [h. in oculis tuis⁷], et dicet: Nesciat hoc Jonathan, ne forte tristetur. Quin imo vivit Dominus, et vivit anima tua, quia uno tantum (ut ita dicam) gradu, ego morsque dividimur. Et ait Jonathan ad David: Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi. Dixit autem David ad Jonathan: Ecce kalendæ sunt crastino, et ego ex more sedere soleo juxta regem ad vescendum: dimitte ergo me, ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertie. Si requisierit [Vulg. addunt *respicens*] me pater tuus, respondebis ei: Rogavit me David, ut iret celeriter in Beth-Leem civitatem suam, quia victimæ solemnes ibi sunt universis contribulibus ejus. Si dixerit, Bene: pax erit servo tuo. Si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia ejus. Fac ergo misericordiam in servum tuum: quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. Si autem est in me aliqua [h. non habet aliqua] iniquitas, tu me interfice, et ad patrem tuum ne introducas me. Et ait Jonathan: Absit hoc a te: neque enim fieri potest ut, si certe cognovero completam patris mei esse malitiam contra te, non annuntiem tibi. Responditque David ad Jonathan: Quis nuntiabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure [Vulg. addunt *de me*]? Et ait Jonathan ad David: Veni, egrediamur in agrum [Vulg. addunt *foras*]. Cumque exissent ambo in agrum, ait Jonathan ad David: Domine Deus Israel, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perindie: et aliquid boni fuerit super David, et non statim misero ad te, et notum tibi fecero, hæc faciat Dominus in Jonathan, et hæc

¹ Capitulares Membranæ, *Plaga magna nimis*, etc.

² In eisdem Membranis, *Et interficerent eum, mane*, etc.

³ Addunt eadem membranæ *suis*.

⁴ Pro verbis *Super nuntios Saul*, ms. Veron. cum Vulgatis habet *Etiam in illis*, Hebræo tamen textu dissentiente.

⁵ Pro *cecidit* undecim mss. nostri scribunt, *cecinit*. Quod vitium irrepsit etiam in Canonem Hebræicæ veritatis, ac emendatoris, ut et scholiastis diligentiam effugit. Persuarum forte habebant illi scri-

ptores, Saulis prophetiam in canendis Dei laudibus fuisse positam: unde error inolevit ut scriberent *Cecinit nudus*, etc. MART.

⁶ Veronens., ms. *Celavit a me*, contentiosius fortasse nimis ab Hebr. כִּלְיָוִי.

⁷ Occurunt passim hujusmodi minutie in scholiis marginalibus Canonis nostri: sed mos iste invaluit apud criticos, qui verborum sunt tenacissimi, ut Latinis uterentur vocibus, quæ propius accedunt ad phrasim Hebræicam. MART.

— Cum scholiaste ad litteram Veronens. ms. *In oculis tuis*.

præcepta tibi [*ms. tacet tibi*] dederim: nam et pueris condixi in illum et illum locum. Nunc igitur si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi. aut quidquid inveneris. Et respondens sacerdos David, ait: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus [*ms. muliere*]? Et respondit David sacerdoti, et dixit ei: Equidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri et nudius tertius, quando egrediebamur, et fuerunt vasa puerorum sancta. Porro via hæc polluta est [h. via laica est], sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem. Neque enim [h. Dedit ergo ei sacerdos sanctitatem. Neque enim] erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant a facie Domini, ut ponerentur panes calidi. Erat autem ibi quidem [*ms. tacet quidpiam*] vir de servis Saul in die illa, intus in tabernaculo Domini (obligatus in conspectu Domini: et nomen ejus Doeg Idumæus, potentissimus pastorem Saul. Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hic ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum et arma mea non tulit mecum, sermo enim regis urgebat. Et dixit sacerdos: Ecce ¹ gladius Goliath Philisthæi, quem percussisti in valle Terebinthi, est involutus pallio post ephod: si istum vis tollere, tolle. Neque enim est hic alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum. Surrexit itaque David, et fugit in die illa a facie Saul, et venit ad Achis regem Geth: dixeruntque ei ² servi Achis: Nunquid non iste est David rex terræ? Nonne huic cantabant per choros, dicentes: Percussit Saul mille, et David decem millia? [T. LXI.] Posuit autem David sermones istus in corde suo et extimuit valde a facie Achis regis Geth. Et immutavit os suum coram eis, et collabebatur inter manus eorum, et impingebat in ostia portæ, defuebantque salivæ ejus in barbam. Et ait Achis ad servos suos: Vidistis hominem insanum: quare adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi, quod introduxistis istum, ut fureret me præsentem? Uicine ingrediatur domum meam?

[T. LXII, Cap. XXII.] Abiit ergo inde David, et fugit [h. evasit] in speluncam Odollam [h. Adullam]. Quod cum audissent fratres ejus, et omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc. Et convenerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti, et oppressi ære alieno, et amaro animo, et factus est eorum princeps, fueruntque eum eo quasi quadringenti viri. Et profectus est David inde in Maspha, quæ est (h. non habet) Moab, et dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus et mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus.

¹ Ms. Veronens. non habet *Ecce*, quod neque in Hebræo est. Vulgati plus habent, *Ecce hic*.

² Addunt Vulgati libri verba, *ad eum cum vidissent David*, quæ neque Hebr. textus, nec Hieronymianæ versionis mss. agnoscunt.

³ Veronens. cod. ipsæque Capitulares membranæ, *socii* legunt pro *servi*, Hebræo tamen textu עבדיו

A Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in præsidio, Dixitque Gad propheta ad David: Noli manere in præsidio. proficiscere, et vade in terram Juda. Et profectus David venit in saltum Hareth. Et audivit Saul quod apparuisset David, et viri qui erant cum eo. Saul autem cum maneret in Gabaa, et esset in nemore quod est in Rama hastam manu tenens, cunctique servi ³ ejus circumstarent eum, ait ad servos suos, qui assistebant ei: Audite (*Vulg add. nunc*), filii Jemini: nunquid omnibus vobis dabit filius Isai agros et vineas, et universos vos faciet tribunos et centuriones, quoniam conjurastis omnes adversum me, et non est qui mihi renuntiet, maxime cum et filius meus fœdus inierit ⁴ cum filio Isai? Non est qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annuntiet mihi: eo quod suscitaverit filius meus servum meum adversum me, insidiantem mihi usque hodie (h. sicut hodie). Respondens autem Doeg Idumæus, qui assistebat, et erat primus inter servos Saul (h. qui assistebat cum servis Saul): Vidi, inquit, filium Isai in Nobe, apud Achimelech filium Ahitob (*Vulg add. sacerdotem*). Qui consulit pro eo Dominum, et cibaria dedit ei: sed et gladium Goliath Philisthæi dedit illi. Misit ergo rex ad accersendum Achimelech filium Ahitob sacerdotem, et omnem domum patris ejus sacerdotum, qui erant in Nobe, qui venerunt universi ad regem. Et ait Saul (*Vulg add. ad Achimelech*): Audi, filii Ahitob. Qui respondit: Præstosum, domine. Dixitque ad eum Saul: Quare conjurastis (h. rebellastis) adversum me, tu et filius Isai, et dedisti ei panes et gladium, et consuluisti pro eo Deum, ut consurgeret adversum me, insidiator usque hodie (h. insidiator sicut hodie) permanens? Respondensque Achimelech regi, ait: Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis, et gener regis, et pergens ad imperium tuum, et gloriosus in domo tua? Num hodie cœpi consulere pro eo Deum? absit hoc a me, ne suspicetur rex adversus servum suum rem hujuscemodi, in universa domo patris mei; non enim scivit servus tuus quidpiam super hoc negotio, vel modicum vel grande. Dixitque rex: Morte morieris, Achimelech, tu, et omnis domus patris tui. Et ait rex ommissariis, qui circumstabant eum: Convertimini, et interficite sacerdotes Domini; nam manus eorum cum David est: scientes quod fugisset, non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manum suam in sacerdotes Domini. Et ait rex Doeg: Convertite tu, et irruere in sacerdotes. [T. LXIII.] Conversusque Doeg Idumæus ⁵, irruit in sacerdotes, et trucidavit in die illa octogintaquinque viros vestitos ephod lineo ⁶

non assentiente.

⁴ lidem ms., *Fœdus junxerit*, etc.

⁵ In ms. Veronensi, *Doeg*, quod Græci præferunt, ex iisque veteres Latini, quin et ipse Hieronymus, epist. ad Marcellam 29, de ephod et teraphim.

⁶ In epistola Hieronymi nunc 130, quæ in nova editione non 130, sed 8, ponetur, eandem habes

(h. portantes ephod lineum). Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, viros et mulieres, parvulos et lactentes, bovem et asinum, et ovem in ore gladii. Evadens autem unus filius Achimelech, filii Abitob, cujus nomen erat Abiathar, fugit ad David, et annuntiavit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini. Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, cum ibi esset Doeg Idumæus, quod procul dubio annuntiaret Sauli: Ego sum reus omnium animarum domus patris tui¹. Mane mecum, ne timeas; si quis quæsierit animam meam, quæret et animam tuam, mecumque servaberis.

(T. LXVI, Cap. XXIII.) Et nuntiaverunt David, dicentes; Ecce Philisthim oppugnant Ceila, et diripiunt areas. Consuluit igitur David Dominum, dicens: Num vadam, et percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, et percuties Philisthæos, et Salvabis Ceila. Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: Ecce nos in Judæa consistentes timemus; quanta magis si ierimus in Ceila adversum agmina Philisthinorum! Rursum ergo David consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei; Surge, et vade (h. descende) in Ceila: ego enim tradam Philisthæos in manu tua. Et abiit David, et viri ejus, in Ceila, et pugnavit adversum Philisthæos, et abegit jumenta eorum, et percussit eos plaga magna: et salvavit David habitatores Ceilæ. Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceila, ephod secum habens descenderat. Nuntiatum est autem Sauli, quod venisset David in Ceila: et ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas: conclususque est introgressus urbem, in qua portæ et seræ. Et præcepit Saul omni populo, ut ad pugnam descenderent in Ceila, et obsiderent David, et viros ejus. (T. LXV.) Quod cum rescisset David, quia præpararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod. Et ait David: Domine Deus Israel, audivit famam servus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilan, ut evertat urbem propter me: si tradent me viri Ceilæ in manus ejus? et si descendet Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israel, indica servo tuo. Et ait Dominus: Descendet, Dixitque David. Si tradent me viri Ceilæ, et viros qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent. Surrexit ergo David et viri ejus quas sexcendi, et egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti: nuntiatumque est Sauli, quod fugisset David de Ceila [*Vulg. add. et salvatus esset*]: quam am ob dissimulavit exire. Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph [*Vulg. add. in monte opaco*]:

A quærebat tamen eum Saul cunctis diebus, et tradidit eum Deus in manus ejus. Et vidit quod egressus esset Saul, ut quæreret animam. Porro David erat in deserto Ziph in silva. Et rexit Jonathan filius Saul, et abiit ad David silvam, et confortavit manus ejus in Deo: dixit ei: Ne timeas: neque enim inveniet te manus patris mei, et tu regnabis super Israel, et ego tibi secundus: sed et Saul pater meus scit. Percussit igitur uterque fœdus coram Domino, mansitque David in silva: Jonathan autem reversus est in domum² (h. viam) suam. Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: (T. LXVI.) Nonne ecce David latitat apud nos in locis tutissimis silvæ, in colle Achilæ, quæ est dexteram montis? Nunc ergo, sicut desideravit anima tua et anima tua, o rex] ut descenderes, descendendum autem erit, ut tradamus in manus (ms. i. regis. Dixitque Saul: Benedicti vos a Domino, quia doluistis vicem meam [h. pepercistis super me] Abite, et oro (ms. ergo), et diligentius præparetis et curiosius agite, et considerate locum ubi latet eum, vel quis viderit eum ibi: recogitat enim David quod callide insidiet ei. Considerate, et videte loca latibula ejus, in quibus absconditur, et revertimini ad me, ad rem certam, ut vadam vobiscum. Quod si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Juda. At illi surgentes abiit in deserto Maon, in campestribus, ad dexteram montis. (At. Jesimon). Ivit ergo Saul et socii ejus quærendum eum, et nuntiatum est David, statim descendit ad petram, et versabatur in deserto. Quod cum audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon, et ibat Saul ad latus montis ex una: David autem et viri ejus erant in latere non ex parte altera: porro David desperabat se posse evadere a facie Saul: Itaque Saul et viri ejus circumdederunt David et viros ejus, et circumdederunt eos. Et nuntius venit ad Saul, dicens: Festina, et veni quoniam infuderunt se Philistini super terram. Reversus est ergo Saul desuper, et persequi David, et perrexit in occursum Philistinorum. Propter hoc vocaverunt locum illum montem dividentem.

(Cap. XXIV.) Ascendit autem David inde, et mansit in locis tutissimis En-Gaddi. Cumque reversus esset Saul, postquam persecutus est Philistinorum, nuntiaverunt ei, dicentes: Ecce David in deserto est En-Gaddi. Assumens ergo Saul tria milia electorum virorum ex omni Israel, perrexit in investigandum David et viros ejus, etiam in

adnotationem quam hic exhibet Scholiastes Canonis: *Ubi nunc legimus, hinc S. Doctor ad Marcellam, et omnes portantes ephod, in Hebræo habet, portantes ephod bad. Vide plura de ephod bad, sive lineo epist. jam laudata, et ad Fabiolam, de veste sacerdotali, epist. 128. MART.*

¹ Vocem domus cum Vulgat. Veronens. ms. tacet.

² Falsum est apud Hebræos legi, *reversus est in viam suam*: nam in fonte Hebraico scriptum est *חָלַח לְבֵיתוֹ halach lebetho*, id est, *ivit in domum suam*. Forte ad sensum unum, non ad verba, quæ dicuntur, attendebat scholiastes noster. Quidquid fides hujus adnotationis penes illum erit. A

abruptissimas petras, quæ solis ibicibus perviæ sunt. Et venit ad caulas [*Ms. add.* quoque] ovium, quæ se offerebant vianti. [T. LXVII.] Eratque ibi spelunca quam ingressus est Saul, ut purgaret ventrem [h. ad tegendum pedes suos]: porro David et viri ejus in interiore parte speluncæ latebant. Et dixerunt servi David ad eum: Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum [h. inimicum tuum in manu tua], ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, et præcedit oram chlamydis Saul silenter. Post hæc percussit cor suum David, eo quod absidisset oram chlamydis Saul. Dixitque ad viros suos: Propitius mihi sit Dominus [h. Absit a me a Domino], ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, ut mittam manum in eum, quoniam christus Domini est. [T. LXVIII.] Et confregit David viros suos sermonibus, et non permisit eos, ut consurgerent in Saul. Porro Saul exurgens de spelunca, pergebat cœpto itinere. Surrexit autem et David post eum, et egressus de spelunca, clamavit post tergum Saul, dicens: Domine mi rex. Et respexit Saul post se, et inclinans se David pronus in terram, adoravit, dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium, David quærit malum adversum te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca, et cogitavi ut occiderem te, sed pepercit tibi *oculus meus* [h. non habet]; dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est. Quin potius, pater mi, vide et cognesce oram chlamydis tuæ in manu mea, quoniam cum præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te [h. nolui interficere te]: animadvertite et vide quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te: tu autem insidiaris animæ meæ, ut auferas eam. Judicet Dominus inter me et te, et ulciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te. Sicut et in proverbio antiquo dicitur: Ab impiis egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te. Quem sequeris [*Vulg.* persequeris], rex Israel? quem persequeris? canem mortuum sequeris, et pulicem unum. Sit Dominus iudex, et judicet inter me et te: et videat, et judicet causam meam, et eruat me de manu tua. Cum autem complisset David loquens sermones hujuscemodi ad Saul, dixit Saul: Nunquid hæc vox tua est, fili mi David? Et levavit Saul vocem suam, et flevit; dixitque ad David: [T. LXIX.] Justior tu es quam ego; tu enim tribuisti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in

A manum tuam, et non occideris me. Quis enim cum invenerit inimicum suum, dimitteteum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me. Et nunc quia scio quod certissime regnaturus sis: et habiturus in manu tua regnum Israel, jura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam, et David et viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

[*Cap. XXV.*] Mortuus est autem Samuel, et congregatus est universus Israel, et planxerunt eum, et sepelierunt eum in domo sua in Rama [*Vulg.* Ramatha]. Consurgensque David descendit in desertum Pharan. [T. LXX.] Erat autem vir quispiam in solitudine [h. in Maon *habet, non* in solitudine] Maon, et possessio ejus in Charmelo, et homo ille magnus nimis: erantque ei oves tria millia, et mille capræ, et accidit, ut tonderetur grex ejus in Charmelo. Nomen autem viri illius Nabal, et nomen uxoris ejus Abigail. Eratque mulier illa prudentissima et speciosa: porro vir ejus durus, et pessimus et malitiosus; erat autem de genere Chaleb. Cum ergo audisset David in deserto, quod tonderet Nabal gregem suum, misit decem juvenes [h. pueros], et dixit eis: Ascendite in Charmelum, et venietis ad Nabal, et salutabitis cum ex nomine meo pacifice. Et dicetis sic Fratribus meis ¹ [h. Et dicetis sic: Fratres mei], et tibi, pax, et domui tuæ pax, et omnibus, quæcunque habes, sit pax. Audivi quod tonderent pastores tui [h. *tondentes tui, nunc pastores* qui fuerunt tibi], qui erant ² nobiscum *in deserto* [h. non habet]: nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit illis quidquam de grege, omni tempore quo fuerunt nobiscum in Charmelo. Interroga pueros tuos, et indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri [*Vulg. add. tui*] gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus. Quodcunque invenerit manus tua, da servis tuis, et filio tuo David. [T. LXXI.] Cumque venissent pueri David, locuti sunt Nabal omnia verba hæc ex nomine David, et siluerunt. Respondens autem Nabal pueris David, ait; Quis est David? et quis est filius Isai, hodie increverunt servi, qui fugiunt dominos suos. Tollam ergo panes meos, et aquas meas, et carnes pecorum quæ occidi, tonsoribus meis, et dabo viris quos nescio unde sint? Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, et reversi venerunt, et nuntiaverunt ei omnia verba [h. verba hæc] quæ dixerat. Tunc David ait viris suis: Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladio suo ³, accinctusque est et David ense suo; et secuti sunt David quasi [*Vulg. tacet quasi*

¹ Ms. Veronens. Cum Vulgatis, *Dicetis: sit fratribus meis*, etc. Hebræorum tamen dissentiente, in quo est *Sic*, sub alia interpunctione.

² Quo placet scholiastæ, *fuerunt*, ms. quoque Veronens. præfert.

³ Hæc pericope, *Et accincti sunt singuli gladio*

suo, quæ totidem est in Hebræo verbis, in Veronens. ms. desideratur; et quanquam putare malim, Latini antiquarii errore ob earumdem vocum *gladio suo* repetitionem ex hoc ejus apographo decidisse; velim tamen animadveritas, eam neque in Vaticano exemplari Græco τῶν LXX haberi, neque

quadringenti viri : porro ducenti remanserunt ad sarcinas. Abigail autem uxori Nabal nuntiavit unus de pueris, dicens : Ecce misit David nuntios de deserto, ut benedicerent domino nostro (*Ms. vestro*); et aversatus est eos. Homines isti, boni satis fuerunt nobis, et non molesti : nec quidquam aliquando periit omni tempore, quo sumus conversati cum eis in deserto ; pro muro erant nobis tam in nocte quam in die, omnibus diebus quibus pavimus apud eos greges. Quamobrem considera, et recogita ¹ quid facias : quoniam completa est malitia adversus virum tuum, et adversus domum tuam (h. adversus dominum nostrum et adversus omnem domum suam), et ipse filius est Belial, ita ut nemo ei possit loqui. Festinavit agitur Abigail, et tulit ducentos panes, et duos utres vini, et quinque arietes coctos, et quinque sata polentæ, et centum ligaturas uvæ passæ (h. et centum uvas passas), et ducentas massas caricarum, et imposuit super asinos ; dixitque pueris suis : Præcedite me ; ecce ego post tergum sequar vos : viro autem suo Nabal non indicavit. Cum ergo ascendisset asinum, et descenderet (*ms. descendisset*) ad radices montis, David et viri ejus descendebant in occursum ejus ; quibus et illa occurrit. Et ait David : Vere frustra servavi omnia, quæ hujus erant, in deserto, et non periit quidquam de cunctis quæ ad eum pertinebant, et reddidit mihi malum pro bono. Hæc faciat Deus inimicis David ; et hæc addat, si reliquero de omnibus quæ ad eum pertinent usque mane ², mingentem ad parietem. Cum autem vidisset Abigail David, festinavit, et descendit de asino, et procidit coram David super faciem suam, et adoravit super terram, et cecidit ad pedes ejus, et dixit : In me sit (h. est), domine mi, hæc iniquitas : loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis ; et audi verba famulæ tuæ. Ne ponat, oro, dominus meus rex (h. non habet) cor suum super virum istum iniquissimum Nabal (h. super virum istum Belial Nabal) : quia secundum nomen suum stultus est, et est stultitia cum eo (h. quia secundum nomen suum ita est. Nabal nomen ejus est; et stultitia cum eo) : ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos (h. non habet tuos), domine mi ³, quos misisti. Nunc ergo, domine mi, vivit Dominus, et vivit anima tua, qui pronibuit te ne venires in

in aliis optimæ notæ, ad quæ nuperæ editiones Lipsiensis anni 1647 et Franekeriana 1709 sunt expressæ.

¹ Ms. Veronens : et vide Hebræo נָאִי pressius.

² Pro mane legit Veronens. ms. canem : quæ lectio tametsi ab Hebræo כָּנִי cæterisque libris omnibus dissentiat, non incongrua tamen est, aut glossatorem indoctum sapit. Nempe cum disputatum tantopere sit inter eruditos, num verbis mingentem ad parietem mares seu viri, quibus illud pro more convenit, an canes significentur, quæ trita sermone proverbii est phrasis, cum quis ita se nemini parsurum minatur, ut ne canem quidem, cui mingere ad parietem insitum est a natura, vivum relinquat : noster antiquarius (neque enim Si in-

A sanguine, et salvavit manum tuam tibi : et nunc fiant sicut Nabal inimici tui, et qui quærent domino meo malum. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo ; et da pueris et qui sequuntur te dominum meum. Aufer (h. obliviscere) iniquitatem famulæ tuæ : faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris : malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. Si enim surrexit (*ms. surrexerit*) aliquando homo persequens te, et quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita, quasi (h. non habet) in fasciculo viventium, apud Dominum Deum tuum : porro anima inimicorum tuorum rotabitur, quasi in impetu et circulo fundæ. Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus est bona de te, et constituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum, et in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris : et cum benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillæ tuæ. Et ait David ad Abigail : Benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum meum, et benedictum eloquium tuum, et benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem, ut ulciscerer e manu mea. Alioquin vivit Dominus Deus Israel, qui prohibuit me ne malum facerem tibi ⁴ : nisi cito venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam, mingens ad parietem. Suscepit ergo David de manu ejus omnia (h. non habet, omnia) quæ attulerat ei, dixitque ei : Vade pacifice ⁵ in domum tuam, ecce audivi vocem tuam, et honoravi (h. assumpsi) faciem tuam. Venit autem Abigail ad Nabal : et ecce erat ei convivium in domo ejus, quasi convivium regis, et cor Nabal jucundum : erat enim ebrius nimis ; et non indicavit ei verbum pusillum aut grande usque in mane. Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal, indicavit ei uxor sua verba hæc, et emortuum est cor ejus intrinsecus, et factus est quasi lapis. (T. LXXII.) Cumque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, et mortuus est. Quod cum audisset David mortuum Nabal, ait : Benedixit Dominus, qui judicavit causam opprobrii mei de manu Nabal et servum suum custodivita malo, et malitiam Nabal

D terprete contendere ausim ita scriptum) suum alteri sententiæ calculum addit, in quam et me jam diu concessisse, ultro profiteor. Simile quid Vopiscus de Aureliano tradit, qui in urbis Thianæ populum iratus, hoc se obstrinxit jurejurando, *Canem in hoc oppido non relinquam*, quo omnes deleturum se plane homines sacramento indixit poetea tantæ motus internecionis miseratione, ad verberum sonum emollivit, et omnes quotquot occurrerent in urbe, canes cædi jussit.

³ In Veronens. ms. et Vulgatis, domine mi Hebraic. אַדֹּנָי.

⁴ In Veron. ms., prohibuit me malum facere tibi Hebr. uno verbo, כִּדְרַע a mal-faciendo.

⁵ Idem ms., in pace : cum Hebr. לְשָׁלוֹם.

reddidit Dominus in caput ejus. [T. LXXIII]. Misit ergo David, et locutus est ad Abigail, ut sumeret eam sibi in uxorem. Et venerunt pueri David ad Abigail in Charmelum; et locuti sunt ad eam, dicentes: David misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem. Quæ consurgens adoravit prona in terram, et ait: Ecce famula tua sit in ancillam ut [ms. et] lavet pedes servorum domini mei. Et festinavit, et surrexit Abigail, et ascendit super asinum, et quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequæ ejus, et secuta est nuntios David; et facta est illi uxor. Sed et Abinoem accepit David de Jezrael; et fuit utraque uxor ejus. [T. LXXIV]. Saul autem dedit Michol [h. Michal] filiam suam, uxorem David, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

[Cap. XXVI]. Et venerunt Ziphæi ad Saul in [ms. d.]. Gabaa, dicentes: Ecce David [h. Num David] absconditus est in colle Achilæ, quæ est ex adverso solitudinis. Et surrexit Saul, et descendit in desertum Ziph, et cum eo tria millia virorum de electis Isaael, ut quæreret David in deserto Ziph. Et castrametatus est Saul in Gabaa Achilæ, quæ erat ex adverso solitudinis in via: David autem habitabat in deserto. [T. LXXV]. Videns autem quod venisset Saul post se in desertum, misit exploratores, et didicit quod venisset [Vulg. add. illuc] certissime. Et surrexit David [Vulg. add. clam], et venit ad locum ubi erat Saul [h. ubi castrametatus erat Saul]: cum vidisset locum in quo dormiebat Saul, et Abner filius Ner, princeps militiæ ejus, Saulem dormientem in tentorio, et reliquum vulgus per circuitum ejus, ait David ad Achimelech Getthæum [ms. Cætheum], et Abisai filium Sarviæ, fratrem Joab, dicens: Quis descendet mecum ad Saul in castra? Dixitque Abisai: Ego descendam tecum. Venerunt ergo David et Abisai ad populum nocte, et invenerunt Saul jacentem et dormientem in tentorio; et hastam fixam in terra ad caput ejus: Abner autem et populum dormientes in circuitu ejus [h. Et ecce Saul jacebat et dormiebat in tentorio; et hasta fixa in terra ad caput ejus, Abner autem et populus dormiebant in circuitu ejus]. Dixitque Abisai ad David: Conclusit Deus hodie inimicum tuum in manus tuas: nunc ergo perfodiam cum lancea in terra semel, et secundo opus non erit. Et dixit David ad Abisai: Ne interficias eum: quis enim extendit manum suam in christum Domini, et innocens erit [h. fuit]? Et dixit David: Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium descendens perierit; propitius mihi sit Dominus [h. absit a me a Domino] ne extendam manum meam in christum Domini. Nunc igitur tolle hastam quæ est ad caput ejus, et scyphum aquæ, et abeamus. Tulit ergo David hastam, et scyphum aquæ, qui [ms. quæ] erat ad caput Saul, et abierunt;

et non erat quisquam qui videret et intelligeret, et evigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos. Cumque transisset David ex adverso, et stetisset in vertice montis de longe, et esset grande intervallum [h. grandis locus] inter eos: clamavit David ad populum, et ad Abner filium Ner, dicens: Nonne respondebis, Abner? Et respondens Abner, ait: Quis es tu, qui clamas [h. qui clamas ad regem], et inquietas regem? Et ait David ad Abner: Nunquid non vir tu es? et quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim unus de turba, ut interficeret regem dominum tuum. Non est bonum hoc, quod fecisti: vivit Dominus, quoniam filii mortis estis vos, qui non custoditis dominum vestrum, christum Domini. Nunc ergo vide ubi sit hasta regis, et ubi scyphus aquæ, qui erat ad caput ejus. [T. LXXVI]. Cognovit autem Saul vocem David, et dixit: Num vox tua est hæc, fili mi David? et dixit David: Vox mea, domine mi rex. Et ait: Quam ob causam Dominus meus persequitur servum suum? Quid feci? aut quod est in manu mea malum? Nunc ergo audi, oro, domine mi rex, verba servi tui: Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium; si autem filii hominum, maledicti sunt in conspectu Domini: quia ejecerunt me hodie, ut non habitem in hæreditate Domini, dicentes; Vade, servi diis alienis. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino: quia egressus est rex Israel, ut [ms. et] quærat pulicem unum, sicut persequitur perdix in montibus. Et ait Saul: Peccavi, revertere, fili mi David: nequaquam enim ultra male tibi faciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie [ms. tacet hodie]: apparet quod stulte egerim, et ignoraverim multa nimis. Et respondens David, ait: Ecce hasta regis: transeat unus de pueris [Vulg. add. regis], et tollat eam. Dominus autem retribuet unicuique secundum justitiam suam et fidem: tradidit enim te Dominus hodie in manu mea, et nolui levare manum meam in christum Domini. Et sicut [h. Et ecce sicut] magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, et liberet me de omni angustia. Ait ergo Saul ad David: Benedictus tu, fili mi David: equidem faciens facies, et potens poteris. Abiit autem David in viam suam, et Saul reversus est in locum suum.

[Cap. XXVII]. Et ait David in corde suo: Aliquando incidam uno die in manus Saul: nonne melius est ut fugiam, et salver in terra Philistinorum, et desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israel? fugiam ergo manus ejus. Et surrexit David, et abiit ipse, et sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth. Et habitavit David cum Achis in Geth: ipse et viri ejus, vir

¹ Verbum *dixit* hic ms. Veron. prætermittit: e contrario mox addit *rex* verbis *Dominus meus*: Hebræo tamen non assentiente.

et domus ejus, et duæ uxores ejus, Abinoem Jezrahelitis, et Abigail uxor Nabal Charmeli (h. Charmelitis). Et nuntiatum est Sauli quod fugisset David in Geth, et non addidit ultra ut quæreret eum. Dixit autem David ad Achis : Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbium ¹ regionis hujus, ut habitem ibi : cur enim manet servus tuus in civitate regis (h. regni) tecum ? Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg : propter quam causam facta est Siceleg regum Juda, usque in diem hanc. Fuit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philistinorum, quatuor mensium ² (h. quatuor, menses et dies). Et ascendit David, et viri ejus, et agebant prædas de Gesuri, et de Gezri ³, et de Amalecitis : hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur usque ad terram Ægypti. Et percutiebat David omnem (h. non habet omnem) terram, nec relinquebat viventem virum et mulierem : tollensque oves, et boves, et asinos, et camelos, et vestes, revertebatur, et veniebat ad Achis. Dicebat autem ei Achis : In quem irruisti ⁴ (h. irruistis) hodie ? Respondebatque David : Contra meridiem Judæ, et contra meridiem Jerameel, et contra meridiem Ceni. Virum et mulierem non viviflcoabat David, nec adducebat in Geth, dicens : Ne forte loquantur adversum nos : Hæc fecit David : et hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitavit in regione Philistinorum. Credidit ergo Achis David, dicens : Multa mala operatus est (h. fœtere fecit) contra populum suum Israel : erit igitur mihi servus sempiternus.

(Cap. XXVIII). Factum est autem in diebus illis, congregaverunt Philisthim agmina sua, ut præparentur ad bellum contra Israel : dixitque Achis ad David : Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu et viri tui. Dixitque David ad Achis : Nunc scies quæ facturum est servus tuus. (T. LXXVII). Et ait Achis ad David : Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus. Samuel autem mortuus est, planxitque eum omnis Israel, et sepelierunt eum in Rama (*Vulg.* Ramatha) urbe sua. Et Saul abstulit magos et hariolos de terra. Congregatique sunt Philisthim, et venerunt, et castrametati sunt in Sunam : congregavit autem et

¹ Secunda manu scriptum est in canone, *In una urbium circa agros*. Cæteri omnes ms. codices legunt juxta quod editum est : idque præstat male emendatæ lectiæ in textu Canonis. MART.

² Codex vetustissimus Corbeiensis n. 13, addit verbum, *quasi*, id est, *quasi quatuor mensium*. In Hebræo scriptum legitur ימים וארבעה חדשים, *iamim ve'arbaa khodaschim*, quod interpretatur *dies et quatuor menses*. Porro Syrus et Arabs per *dies* annum intelligunt : hinc apud eos reperire est : *Fuitque numerus dierum quibus commoratus est David in terra Philisthæorum, anni et quatuor mensium*, sive ut apud Chaldæum, *dies tempus in tempore et quatuor menses*. Contra nuperi critici docent hoc loco *dies* non posse accipi pro *anno* vel *annis* ; quia *David* non nisi post mortem Samuelis descendit in

A Saul universum Israel, et venit in Gelboe (*ms.* Gelbuc). Et vidit Saul castra Philisthim, et timuit, et expavit cor ejus nimis. Consuluitque Dominum, et non respondit ei neque per somnia, neque per sacerdotes (h. per doctrinam), neque per prophetas. (T. LXXVIII). Dixitque Saul servis suis : Quærite mihi mulierem habentem pythonem, et vadam ad eam, et sciscitabor per illam. Et dixerunt servi ejus ad eum : Est mulier habens pythonem in En-Dor. Mutavit ergo habitum suum : vestitusque est aliis vestimentis, et abiit ipse, et duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, et ait : Divina mihi in pythone, et suscita mihi quem dixeris tibi. Et ait mulier ad eum : Ecce, tu nosti quanta fecerit (*ms.* fecit) Saul, et quomodo eraserit magos et hariolos de terra : quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidar ? Et juravit ei Saul in Domino, dicens : Vivit Dominus, quia non veniet tibi quidquam mali propter hanc rem. Dixitque ei mulier : Quem suscitabo tibi ? Qui ait : Samuelem suscita mihi. Cum autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magna, et dixit ad Saul : Quare imposuisti mihi (h. decepisti me ?) Tu es enim Saul. Dixitque ei rex : Noli timere : quid vidisti ? Et ait mulier ad Saul : Deos vidi ascendentes de terra. Dixitque ei : Qualis est forma ejus ? Quæ ait : Vir senex ascendit, et ipse amictus est pallio. Intellexit Saul quod Samuel esset, et inclinavit se super faciem suam in terra, et adoravit. Dixit autem Samuel ad Saul : Quare inquietasti (*ms.* inquietas) me ut suscitarer ? Et ait Saul : Coarctor nimis : siquidem Philisthim pugnant adversum me, et Deus recessit a me, et exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia : vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam. Et ait Samuel : Quid interrogas me, cum Dominus recesserit a te, et transierit ad æmulum tuum ? Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, et scindet regnum (*Vulg. add.* tuum) de manu tua, et dabit illud proximo tuo David : quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram furoris ejus in Amalech. Idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie. Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthim : cras enim tu filii tui mecum eritis : sed et castra Israel tradet Dominus in manus Philisthim.

D regionem Philistinorum. Mors autem Samuelis præcessit mortem Saulis septem duntaxat mensibus. Itaque juxta illos scriptores, aliquot dies cum quatuor mensibus David commoratus est in illa regione Philistinorum. MART.

³ Ita Canon emendatus, et codex Corb. n. 13 prima manu. Alii corrupte legunt *Gedri* aut *Gethri*. Quin et hodiernus Hebræus præpostero litterarum ordine scriptum habet גרזי, *Girzi*, vel *Gerzi* pro גרזי *Gezri*. Monet tamen *Ceri* Massoretharum legendum, et nos edidimus ad fidem mss. Latinorum. MART.

— Veronens. quoque ms. cum plerisque aliis penes Martianæum, *Gedri* : minus bene.

⁴ Cum Hebræo scholiaste, ipsoque textu, habet et Veronen. ms. plurium numero, *irruistis*.

sthim. Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim valde [*ms. et Vulg. tacent valde*] verba Samuelis, et robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa [h. illa, et tota nocte]. Ingressa est itaque mulier ad Saul, et vidit quia conturbatus erat valde, dixitque ad eum ¹: Ecce obedivit ancilla tua voci tuæ, et posui animam meam in manu mea: et audivi sermones tuos, quos locutus es ad me. Nunc igitur audi et tu vocem ancillæ tuæ, et ponam coram te buccellam panis, ut [*ms. et*] comedens convalescas, et possis iter facere. Qui renuit, et ait: Non comedam. Coegerunt autem eum servi sui et mulier, et tandem audita voce eorum, surrexit de terra, et sedit super lectum. Mulier autem illa habebat vitulum pascua-lem in domo, et festinavit, et occidit eum; tollensque farinam, miscuit eam, et coxit azyma, et posuit ante Saul et ante servos ejus. Qui cum comedissent, surrexerunt, et ambulaverunt per totam noctem illam [h. in illa nocte].

[*Cap. XXIX.*] Congregata sunt ergo Philisthim universa agmina in Aphee; sed et Israel castrametatus est super fontem qui erat in Jezrael. Et satrapæ quidem Philisthim incedebant in centuriis et in millibus: David autem et viri ejus erant in novissimo agmine cum Achis. Dixeruntque principes Philisthim [*Vulg. add. ad Achis*]: Quid sibi volunt Hebræi isti [h. Quid Hebræi isti]? Et ait Achis ad principes Philisthim: Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israel, et est apud me multis diebus, vel annis [h. An non iste David servus Saul regis Israel, qui est apud me diebus vel annis, et non inveni in eo quidquam, ex die qua transfugit ad me, usque ad diem hanc? [T. LXXIX.] Irati sunt autem adversus eum principes Philisthim, et dixerunt ei: Revertatur vir, et sedeat in loco suo, in quo constituit eum, et non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis adversarius, cum præliari cœperimus: quomodo enim aliter placare poterit dominum suum, nisi in capitibus, nostris? Nonne iste est David, cui cantabant per choros ², dicentes: Percussit Saul in millibus suis, et David in decem millibus suis? Vocavit ergo Achis David, et ait ei: Vivit Dominus, quia rectus es tu, et bonus in conspectu meo; et exitus tuus, et introitus tuus mecum est in castris [h. vivit Dominus, quia rectus es tu, et bonus in conspectu meo, exitus tuus et introitus tuus mecum in castris] et non inveni in te quidquam mali, ex die qua venisti

A ad me, usque in diem hanc: sed satrapis non places. Revertere ergo, et vade in pace, et non [*ms. offendes*] offendas oculos satraparum Philisthim. Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, et quid invenisti in me servo tuo [h. in servo tuo], a die qua fui in conspectu tuo usque ad diem hanc, ut non ³ veniam, et pugnem contra inimicos domini mei regis? Respondens autem Achis, locutus est ad David: Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut angelus Dei: sed principes Philisthim dixerunt: Non ascendet nobiscum in prælium. Igitur consurge mane tu, et servi domini tui, qui venerunt tecum: et cum de nocte surrexeritis et cœperit dilucescere, pergite. [T. LXXX.] Surrexit itaque *de nocte* [h. non habet] David ipse et vir ejus, ut proficiscerentur mane, et reverterentur ad terram Philisthim: Philisthim autem ascenderunt in Jezrael.

[*Cap. XXX.*] Cumque venissent David et viri ejus in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum fecerant ⁴ ex parte australi in Siceleg [h. in partem australem, et in Siceleg], et percusserant Siceleg, et succenderant eam igni. Et captivas duxerunt mulieres ex ea, a minimo usque ad magnum: et non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, et pergebant itinere suo. Cum ergo venisset David et viri ejus ad civitatem, et invenissent eam succensam igni, et uxores suas, et filios suos, et filias ductas esse captivas, levaverunt David et populus qui erat cum eo, voces suas, et planxerunt, donec deficerent in eis lacrymæ. Siquidem et duæ uxores David captivæ ductæ fuerant, Abinoem Jezraelites, et Abigail uxor Nahal Charmel. Et contristatus est David valde: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuscujusque viri super filiis suis et filiabus: confortatus est autem David in Domino Deo suo. Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Abimelech: Applica ad me ephod. Et applicavit [*ms. applicuit*] Abiathar ephod ad David, et consuluit David Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, et comprehendam eos, an non? [h. non habet, an non?] Dixitque ei Dominus ⁵: Persequere: absque dubio enim comprehendes eos, et excuties prædam. [T. LXXXI.] Abiit ergo David ipse, et sexcenti viri qui erant cum eo, et venerunt usque ad torrentem Besor [*ms. Bosor*]: et lassique quidam substiterunt [h. reliqui vero... substiterunt]. Persecutus est autem David ipse, et quadringenti viri: substiterant enim ducenti, qui lassique,

¹ Canonem Hebraicæ veritatis, et aliud optimum Bibliorum exemplar *ms. Corbeiense n. 1* secuti sumus: id ipsum quoque legitur in Hebræis voluminibus. Cæteri omnes *ms. codices* perturbatam exhibent lectionem, et confusum omnino sensum: sic enim habent: *Ingressa est itaque mulier ad Saul, et ait: Conturbatus enim erat valde: dixitque ad eum, etc. MART.*

— Veronens. *ms.*, *tota nocte illa*; Hebræus utrumque habet, et *tota die illa, et tota nocte*. Mox quoque idem *ms. verbis, et vidit quia, prætermis-*

sis, continuo legit cum Vulgatis, *conturbatus enim erat.*

² Omittit hic quoque Veronens. *ms.* verba *per choros*, quæ in Hebræo tamen sunt במחלות.

³ Excidit negandi particula a Veronens. *ms.*, quæ tamen in Hebræo est. ל.

⁴ *Ms. Veronens. fecerunt*, et consequenter *percusserunt, succenderunt, duxerunt.*

⁵ Nomen *Dominus*, neque *ms. Veronens.* neque ipse Hebr. textus hic habet.

transire non poterant torrentem Besor [h. qui jussi fuerant ne transirent torrentem Besor]. Et invenerunt virum Ægyptium in agro, et adduxerunt eum ad David : dederuntque ei panem ut comederet, et biberet aquam, sed et fragmen massæ caricarum, et duas ligaturas [h. duas passas] ovæ passæ. Quæ cum comedisset, reversus est spiritus ejus, et refocillatus est : non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus et tribus noctibus. Dixit itaque ei David : Cujus es tu ? vel unde ? quo pergis ? [h. non habet, quo pergis ?] Qui ait : Puer Ægyptius ego sum, servus viri Amalecitæ : dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudius tertius. Siquidem nos erupimus ad australem partem [Vulg. plagam] Cherethi, et contra Judam, et ad meridiem Chaleb, et Siceleg succendimus igni. Dixitque ei David : Potes me ducere ad istum cuneum ? Qui ait : Jura mihi per Deum, quod non occidas me, et non tradas me in manum domini mei, et ducam te ad cuneum istum ¹. Qui cum duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem universæ terræ, comedentes et bibentes, et quasi festum celebrantes diem [h. non habet, diem], pro cuncta præda, et spoliis quæ ceperant de terra Philisthim, et de terra Juda. Et percussit eos David a vespere usque ad vesperam alterius diei, et non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, et fugerant. Eruit ergo David omnia quæ tulerant Amalecitæ, et duas uxores suas eruit. Nec defuit quidquam [ms. quisquam] a parvo usque ad magnum, tam de filiis quam de filiabus, et de spoliis; et quæcunque rapuerant, omnia reduxit David. Et tulit universos greges et armenta, et minavit ante faciem suam : dixeruntque : Hæc est præda David. Venit autem David ad ducentos viros qui lassissimi substiterant ², nec sequi potuerant David, et residere eos jusserrat [h. qui jussi fuerant ne pergerent cum David : et residere eos jusserant] in torrente Besor : qui egressi sunt obviam David et populo, qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacifice. Respondensque omnis vir pessimus

¹ Addunt Vulgati, *Et juravit ei David.*

² Auctor quæstionum seu traditionum Hebraicarum in libros Regum non probat Latinam versionem hujus loci, quam negat esse convenientem cum Hebr. veritate, dicens : « Cum in Latinis codicibus legatur, lassos quosdam substituisse ad sarcinas; et in Hebr. habeatur, jussus fuisse ut residerent ad sarcinas: locus hic monstrat, Hebraicam veritatem in hoc sequi debere, quæ non lassos, sed jussos remansisse ad sarcinas, dicit fuisse. Ait enim ita : *Æqua pars erit descendantis ad prælium, et remanentis ad sarcinas.* Non ait : *Qui lassissimi remanserunt ad sarcinas* : quia si lassissimi remansissent, nulla eis deberetur de prædis portio. » At pace non indocti hujus scriptoris dicere fas sit, optime legi in Latinis codicibus juxta Hebraicam veritatem, *Qui lassissimi substiterant*, etc. Verbum enim פִּגְגֵרִי *piggeru*, Latine redditur, *lassi fuerunt*, vel *debiles facti sunt*, sive etiam *pigriores fuerunt*, præ flota scilicet lassitudine, quam simulabant, ne pergerent cum David. Præter-

et iniquus, de viris qui ierant cum David d. Quia non venerunt nobiscum, non dabimus quidquam de præda quam erupimus : sed sui unicuique uxor sua et filii : quos cum accepit recedant. Dixit autem David : Non sic facietis tres mei, de his quæ tradidit Dominus nobis, et stodivit nos, et dedit latrunculos qui eruperant versus nos in manus nostras : nec audiet quisquam super sermone hoc. Æqua enim erit descendantis ad prælium, et remanentis sarcinas, et similiter dividet [h. simul dividet]. Et factum est hoc ex die illa, et deinceps constitutum et præfinitum, et quasi lex in Israel usque diem hanc. Venit ergo David in Siceleg, et dona [h. non habet dona] de præda senio Juda proximis suis dicens : Accipite benedictionem [h. Ecce vobis benedictio] de præda hostium mini : his qui erant in Beth-El, et qui in Ramath [ms. Ramath] ad meridiem, et qui in Jether, et in Aroer, et qui in Sephamoth, et qui in Esth, et qui in Rachal, et qui in urbibus Jerameli, et in urbibus Ceni, et qui in Arama [ms. Ramath] et qui in lacu Asan, et qui in Athach, et qui in Helai, et reliquis qui erant in his locis, quibus commensus fuerat David ipse, et viri ejus.

[Cap. XXXI.] Philisthim autem pugnabant versus Israel: et fugerunt viri Israel ante faciem Philisthim, et ceciderunt interfecti [h. vulnerati]. In monte Gelboe. Irrueruntque Philisthim in Saul, et in filios ejus, et percusserunt Jonathan, et nadab, et Melchisue, filios Saul. [T. LXXXII.] Et constitutumque pondus prælii versus est in Saul [h. gravatum est etiam prælium in Saul] : et constitutumque est eum viri sagittarii, et vulneratus est vehementer a sagittariis. Dixitque Saul ad armigerum suum : Evagina gladium tuum, et percute me : ne veniant incircumcisi isti et interfeciant me, dentes mihi. Et noluit armiger ejus, fuerat nimio timore perterritus. Arripuit itaque Saul gladium, et irruit super eum. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset, irruit etiam ipse super gladium suum, et mo-

ea cum David jussisset eos residere ad impedimentum id est, ad sarcinas, jure bellantium portio pro eis debebatur, quamvis obtentu lassitudinis aut fictæ remansissent in torrente Besor. Ceterum peculiare est scriptori jam laudato, atque sancti Canonis Hebraicæ veritatis, ut verbum פִּגְגֵרִי *piggeru*, interpretentur *jussi fuerunt*. Nemo est, quod sciamus, Hebræorum aut hebraizarum recentiorum, qui hujusmodi significantiam exserit ex radice פִּגְגֵר, *pigger*, sive *phagar*; sed consentiunt in Latinam interpretationem Hieronymi. Igitur non improbabilis existit conjectura, ut eundemque auctorem habuisse quæstiones dictæ in libros Regum, et scholia Canonis veritatis; maxime quod totum opus quæstionum seu traditionum Hebraicarum contextum invenitur e scholiis marginalibus ejusdem Canonis veritatis. Recolat ea lector quæ supra scripta sunt in nostris Prolegomenis. MART.

est cum eo. Mortuus est ergo Saul, et tres filii ejus, et armiger illius, et universi viri ejus in die illa pariter. Videntes autem viri Israel, qui erant trans vallem, et trans Jordanem, quod fugissent viri Israelitæ, et quod mortuus esset Saul et filii ejus, reliquerunt civitates suas et fugerunt: veneruntque Philisthim, et habitaverunt ibi. Facta autem die altera, venerant Philisthim, ut exspoliarent interfectos, et invenerunt Saul et tres filios ejus jacentes in monte Gelboe. Et præciderunt caput Saul, et exspoliaverunt eum armis: et miserunt in terram Philistinorum per circuitum, ut annuntia-

retur in templo idolorum suorum¹, ei in populis. Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth, corpus vero suspenderunt in muro Beth-San. Quod cum audissent habitatores Jabes Galaad, quæcunque [h. non habet cunque] fecerant Philisthim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, et ambulaverunt tota nocte, et tulerunt cadaver Saul, et cadavera filiorum ejus, de muro Beth-San: veneruntque Jabes [Vulg. add. Galaad], et combusserunt ea ibi: et tulerunt ossa eorum, et sepelierunt in nemore Jabes, et jejunaverunt septem diebus.

¹ Tacet Veronens. ms. *suorum*, quod tamen addit Hebræus textus.

LIBER II SAMUELIS¹.

[Cap. I.] Factum est autem, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur a cæde Amalec, et maneret in Siceleg dies duos. In die autem tertia, apparuit homo veniens de castris Saul, veste concissa, et pulvere aspersus caput, et ut venit ad David, cecidit super faciem suam, et adoravit. Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israel fugi. Et dixit ad eum David: Quod est verbum quod factum est? indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prælio, et multi corruentes e populo mortui sunt, sed et Saul et Jonathan filius ejus interierunt. Dixitque David ad adolescentem [h. puerum], qui nuntiabat ei: Unde scie quia mortuus est Saul, et Jonathan filius ejus? Et ait adolescens, qui narrabat ei. Casu veni in montem Gelboe, et Saul incumbebat super hastam suam, porro currus et equites appropinquabant ei², et conversus post tergum eum, vidensque me vocavit Cui cum respondissem: Adsum, dixit mihi: Quisnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites sum. Et locutus est mihi: Sta super me, et interfice me, quoniam tenent me angustiae, et adhuc tota anima mea in me est. Stansque super eum, occidi illum:

sciebam enim quod vivere non poterat post ruinam, et tuli diadema quod erat in capite ejus, et armillam de brachio illius, et attuli ad te dominum meum huc. Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo, et planxerunt, et fleverunt, et jejunaverunt usque ad vesperam super Saul, et super Jonathan filium ejus, et super populum Domini, et super domum Israel, quod corruissent gladio. [T. LXXXIII.] Dixitque David ad juvenem qui nuntiaverat ei: Unde es? Qui respondit: Filius hominis advenæ Amalecitiæ ego sum. Et ait ad eum David: Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres christum Domini? Vocansque David unum de pueris [Vulg. add. suis], ait: Accedens irruerit in eum. Qui percussit eum, et mortuus est. Et ait ad eum David: Sanguis tuus super caput tuum: os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci christum Domini. Planxit autem David planctum [h. planxit autem David lamentatione] [hujuscemodi] super Saul et super Jonathan filium ejus. [Et præcepit ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro Justorum³ [h. Et dixit, ut doceret filios Juda

¹ Monet hic scholiastes noster, quantum conjicere nobis licet ex his litterarum vestigiis, apud Hebr. primum Samuelis librum indivisum esse a secundo. Id antea docuit S. Hieronymus in præfatione ad libros Samuel et Malachim, id est ad Regum libros quatuor: quanquam, ut ipse ibidem observat, a plerisque libri illi duplices haberentur. Canon Hebraicæ veritatis pro uno habet duos libros Samuelis, ut probant capitulorum sive titulorum numeri una ac continua serie adnotati. MART.

— Nulla inscriptio, nec alia distinctionis a superiori libro nota in Veronensi est ms., quam quod prioris hujus verba minio infecit antiquarius, qui et adnotavit in libri albo, *In antiquis exemplaribus hic incipit liber secundus*. Nempe versionum ex Græco τὸν LXX, quæ ante Hieronymianam obtinebant, antiqua exemplaria vocat: monetque iisdem verbis, in nova versione, quam ex Hebræo Hieronymus cudit, nosterque hic exhibet ms., unum esse ad archetypi normam Samueli librum. Id-

ipsum monuisse scholiastes voluit, quod et Martianeus adnotationis vestigiis conjecit. Sed et S. ipse Pater idem in prologo docuit, nihilque fere est dubium, rejecta veteri distinctione, sui illum exemplaris seriem continuasse. Nec eam tamen revocare nunc demum est animus, sed lectorem hac de re monuisse sit satis.

² Non habet ei Veronens. ms., quod tamen in Hebræo sonat.

³ Diximus (*hujus edit. col. 525 not. 1*) quid de libro *Justorum* Hieron. scripserit: quoniam autem plura adhuc de eodem volumine hoc loco dicenda promisimus, superest ut Raban. Maurum capite I Comment. in II lib. Regum ita disserentem audiamus: « Quod vero sequitur, inquit, sicut scriptum est in libro *Justorum*, etc. Ipsum librum hodie nusquam, neque apud ipsos Hebræos inveniri posse asseverant; sicut nec librum *Bellorum Domini*, cujus in libro *Numerorum* mentio est: neque carmina Salomonis, neque disputationes ejus sa-

arcum. Ecce scriptum est in libro Justorum]. Inclyti ¹, Israel, super montes tuos [h. super excelsa tua] interfecti sunt : quomodo ceciderunt fortes? Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis, ne forte lætentur filie Philisthim, ne exsultent filie incircumcisorum. Montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniant [Ms. veniat] super vos, neque sint agri primitiarum, quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo. A sanguine interfectorum, ab adipe fortium, sagitta Jonathan nunquam rediit retrorsum, et gladius Saul non est reversus inanis. Saul et Jonathan amabiles et decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi, aquilis velociore, leonibus fortiores. Filie Israel, super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta ² aurea cultui vestro. Quomodo ceciderunt fortes in prælio : Jonathan in excelsis tuis occisus est. Doleo super te, frater mi Jonathan, decore nimis [h. decor enim], et amabilis super amorem mulierum ³ [ms. mulieris]. Quomodo ceciderunt robusti, et perierunt arma bellica?

[Cap. II.] Igitur post hæc consuluit David Dominum, dicens: Num ascendam in unam de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad eum: Ascende. Dixitque David: Quo ascendam? Et respondit ei: In Hebron. Ascendit ergo David, et duæ uxores ejus, Ahinoem Jezraelites, et Abigail uxor Nabal Charmeli: sed viros, qui erant cum eo, duxit David singulos, cum domo sua, et manserunt in oppidis Hebron. [T. EXXXIV.] Veneruntque viri Juda, et unxerunt ibi David, ut regnaret super domum Juda. Et nuntiatum est David, quod viri Jabes Galaad sepelissent Saul. Misit ergo David nuntios ad viros Jabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, et sepelistis eum. Et nunc retribuet quidem vobis Dominus misericordiam et veritatem: sed et ego reddam gratiam, eo quod feceritis verbum istud. [T. LXXXV.] Confortentur manus vestræ, et estote

pietissimas de lignorum natura, herbarumque omnium, itemque jumentorum, volucrum, reptilium et piscium. Vel quod in libro Verborum dierum dicitur: Reliqua vero operum Salomonis priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Nathan prophetæ, et in libris Abiæ Silonitis: in visione quoque Addo videntis, contra Jeroboam filium Nabat, et multa hujusmodi volumina, quæ scriptura quidem fuisse probat scripta, sed hodie constat non esse. Vastata namque a Chaldæis Judæa, et Bibliotheca antiquitus congregata inter alias provincie opes hostili est igne consumpta: ex qua pauci qui nunc in S. Scriptura continentur libri, postmodum Ezræ pontificis et prophetæ sunt industria restaurati. » Hæc Rabanus verbo ad verbum desumpsit e libro *Quæstionum* triginta Bedæ in libro Regum. Quodque sequitur apud Rabanum: « Sunt tamen, qui dicunt hunc librum Justorum intelligi debere ipsum librum Regum, ubi continentur prophetæ justi, Samuel videlicet, Gad et Nathan: in quorum libro scriptum est, qualiter Saul recedens a timore Domini, per inobedientiam suam periit. »

A filii fortitudinis. Licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamen me unxit domus Juda regem sibi. Abner autem filius Ner, princeps exercitus Saul, tulit Hisboset filium Saul, et circumduxit eum per castra [h. in mahnaïm, quod interpretatur, castra], regemque constituit super Galaad et super Gesuri [h. Assuri], et super Jezrael, et super Ephraim, et super Benjamin, et super Israel universum. Quadraginta annorum erat Hisboseth filius Saul, cum regnare cœpisset super Israel, et duobus annis regnavit: sola autem domus Juda sequebatur David. Et fuit numerus dierum quos commoratus est David, imperans in Hebron super domum Juda, septem annorum, et sex mensium. Egressusque est Abner filius Ner, et pueri Hisboseth filii Saul, de castris [h. de mahnaïm] in Gabaon. Porro Joab filius Sarviæ, et pueri David egressi sunt, et occurrerunt eis juxta piscinam Gabaon. Et cum in unum convenissent, e regione sederunt, hi ex una parte piscine, et illi ex altera. Dixitque Abner et Joab: Surgant pueri, et ludant coram nobis. Et respondit Joab: Surgant. Surrexerunt ergo et transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Hisboseth filii Saul et duodecim de pueris David. [T. LXXXVI.] Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarii, et ceciderunt simul; vocatumque est nomen loci illius: Ager robustorum, in Gabaon. Et ortum est bellum durum satis [ms. tacet satis] in die illa, fugatusque est Abner, et viri Israel, a pueris [h. a viris] David. Erant autem ibi tres filii Sarviæ, Joab, et Abisai, et Asael: porro Asael cursor velocissimus fuit [h. porro Asael velocissimus in pedibus fuit], quasi unus ex capreis quæ morantur in silvis [h. in agris]. Persequebatur autem Asael Abner, et non declinavit ad dexteram neque [ms. sive] ad sinistram omittens persequi Abner. Respexit itaque Abner post tergum suum, et ait: Tune es Asael? Qui respondit: Ego sum. Dixitque ei Abner: Vade ad dexteram, sive ad sinistram, et apprehende unum de adolescentibus [h. de pueris], et tolle tibi spolia ejus. Noluit

Hoc, inquam, scriptum reperitur in quæstionibus seu traditionibus Hebr. in libros Regum, quæ vulgo Hieronymo ascriptæ referuntur. *Liber Justorum*, ait falsus ille Hieronymus, *liber Samuelis est, ubi continentur prophetæ justi*, etc. Ex illa nunc sententiarum varietate satis liquet, æque diversas existisse de libro Justorum opiniones apud veteres ecclesiasticos scriptores, ac eas, quæ modo obtinent apud criticos recentiores: et quod præcipue observari velim, diversum esse ab Hieronymo, Beda, et Rabano Mauro scholiastem Canonis Hebr. veritatis auctoremque *Quæstionum Hebraicarum* in libros Regum. MART.

¹ Addunt Vulgati, *Et ait: Considera, Israel, pro his qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati: quæ nec Hieronymiani codices, neque Hebræus ipse textus habet.*

² In Veronens. ms., *indumenta.*

³ Addunt Vulgati, *Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam; quæ nedum Hieronymiani mss., juxta Hebræum exemplar, sed et ipsa editio τὸν LXX ignorat.*

autem Asael omittit, quin ugeret eum. Rursum-
 quæ locutus est Abner ad Asael: Recede, noli me
 sequi, ne compellar confodere te in terram, et
 levare non potero faciem meam ad Joab fratrem
 tuum. Qui audire contempit, et noluit declinare.
 [T. LXXXVII.] Percussit ego eum Abner aversa
 hasta in inguine, et transfodit eum [ms. tacet eum]
 et mortuus est in eodem loco: omnesque qui
 transibant per locum in quo ceciderat Asael et
 mortuus erat, subsistebant. Persequentibus autem
 Joab et Abisai fugientem Abner [h. post Abner],
 sol occubuit, et venerunt usque ad Collem aquæ
 ductus, qui est ex adverso vallis itineris deserti
 in Gabaon. Congregatique sunt filii Benjamin ad
 Abner, et conglobati [ms. congregati] in unum
 cuneum, steterunt in summitate tumuli unius. Et
 exclamavit Abner ad Joab et ait: Num usque ad
 internecionem tuus [h. non habet tuus] mucro
 desæviet? an ignoras quod periculosa sit despe-
 ratio? [h. an ignoras quod amarus erit finis?] usquequo non dicis populo, ut omittat persequi
 fratres suos, et ait Joab: Vivit Deus si locutus
 fuisses mane recessisset populus persequens fra-
 trem suum. Insonuit ergo Joab buccina, et stetit
 omnis exercitus [h. populus], nec persecuti sunt
 ultra Israel, neque iniere certamen. Abner autem
 et viri ejus abierunt per campestria, tota nocte illa,
 et transierunt Jordanem, et lustrata omni Beth-Oron,
 venerunt ad castra [ad mahnam]. Porro Joab
 reversus, omisso Abner, congregavit omnem po-
 pulum et defuerunt de pueris David decem et
 novem viri, excepto Asaele. Servi autem David
 percusserunt de Benjamin, et de viris qui erant cum
 Abner, trecentos sexaginta viros¹, qui et mortui
 sunt. Tuleruntque Asael, et epelierunt eum in se-
 pulcro patris sui in Beth-Leem, et ambulaverunt
 tota nocte Joab et viri qui erant cum eo, et in ipso
 crepusculo pervenerunt in Hebron.

[Cap. III.] Facta est ergo longa concertatio inter
 domum Saul et inter domum David: David profli-
 cians [Vulg. proficiscens], et semper seipso robu-
 stior, domus autem Saul decrescens quotidie. [T.
 LXXXVIII.] Natique sunt filii David in Hebron:
 fuitque primogenitus ejus Amnon de Ahinoem
 Jezraelitide, et post eum Cheleab de Abigail uxore
 Nabal Charmeli: porro tertius Absalom, filius Maa-
 cha filie Tholmai regis Gesur. Quartus autem Ado-
 nias, filius Aggith, et quintus Saphatia, filius Abi-
 tal. Sextus quoque Jethraam, de Agla uxore David.
 Hi nati sunt David in Hebron. Cum ergo esset præ-
 lium inter domum Saul et domum David, Abner
 filius Ner [h. non habet] regebat domum Saul.
 Fuerat autem Sauli concubina nomine Respha,

¹ Tacet ms. Veronens. viros, quod et Vulgati faciunt.

² S. Hieronymus libro de Nominibus Hebraicis docuit nos legendum esse *Hisboseth* cum aspiratione; cum enim e libro secundo Regum recensisset quatuor ista nomina. *Hiram, Histob, Hiras, Hisboseth*, hanc addiit observationem: *Idcirco cum*

A filia Aja. Dixitque Hisboseth² ad Abner: Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter verba Hisboseth, ait: Nunquid caput canis ego sum adversum Judam hodie, qui fecerim misericordiam super domum. [h. hodie feci misericordiam super domum] Saul patris tui, et super fratres et proximos ejus, et non tradidit te in manu David: et tu requisisti in me quod argueres pro muliere hodie? Hæc faciat Deus Abner, et hæc addat ei, nisi quomodo juravit Dominus David, sic faciam cum eo, ut transferatur regnum de domo Saul, et elevetur thronus David super Israel, et super Judam, a Dan usque Ber-Sabee. Et non potuit respondere ei quidquam, quia metuebat illum. Misit ergo Abner nuntios ad David pro se dicens. Cujus est terra? Et ut loquerentur: Fac mecum amicitias [h. fœdus], et erit manus mea tecum, et reducam ad te universum Israel. Qui ait: Optime: ego tecum faciam amicitias [h. fœdus] sed unam rem peto a te, dicens: Non videbis faciem meam, antequam adduxeris Michol filiam Saul, et sic venies, et videbis me. Misit autem David nuntios ad Hisboseth filium Saul dicens: Redde uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum præputiis Philisthim. Misit ergo Hisboseth, et tulit eam a viro suo [non habet, suo] Phaltiel, filio Lais. Sequebaturque eam vir suus, plorans usque Bahurim, et dixit ad eum Abner: Vade, revertere. Qui reversus est. Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Israel, dicens: Tam heri quam nusdiu tertius quærebatis David, ut regnaret super vos. Nunc ergo facite, quoniam Dominus locutus est ad David dicens: In manu servi mei David salvabo populum meum Israel de manu Philistim et omnium inimicorum ejus. Locutus est autem Abner etiam ad Benjamin. Et abiit ut loqueretur ad David in Hebron, omnia quæ placuerant Israeli et universo Benjamin. Venitque ad David in Hebron cum viginti viris, et fecit David Abner et viris ejus qui venerant cum eo convivium. Et dixit Abner ad David: Surgam ut congregem ad te dominum meum regem [h. Surgam et vadam, ut congregem ad dominum meum regem] omnem Israel, et ineant³ tecum fœdus, et imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Cum ergo deduxisset David Abner, et ille isset in pace, statim pueri [h. servi] David et Joab venerunt, cæsis latronibus, cum præda magna nimis. Abner autem non erat cum David in Hebron, quia jam dimiserat eum, et profectus fuerat in pace. Et Joab, et omnis exercitus qui erat cum eo, postea venerant. Nuntiatum est itaque Joab, a narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, et dimisit eum, et abiit in pace. Et ingressus est Joab ad regem.

aspiratione hæc nomina apposuimus, quia apud Hebræos et apud Græcos per diphthongum scribuntur. Quid ad præsentem adnotationem hodierni Hebr. grammatici respondebunt, qui negant ullam diphthongum esse in lingua Hebraica? MART.

³ Iterum cum Vulgatis et Græco ms. Veronens., *ineum*.

et ait : Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te : quare dimisisti eum, et abiit et recessit? Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te¹, ut deciperet te, et sciret exitum tuum et introitum tuum, et nosset omnia quæ agis? egressus itaque Joab a David, misit nuntios post Abner, et reduxit [h. et reduxerunt] eum a cisterna Sira, ignorante David. Cumque rediisset Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Joab ad medium portæ, ut loqueretur ei, in dolo [T. LXXXIX.] Et percussit illum ibi in inguine, et mortuus est in ultionem sanguinis Asael fratris ejus. Quod cum audisset David rem jam gestam², ait : Mundus ego sum, et regnum meum, apud Dominum usque in sempiternum a sanguine Abner filii Ner, et veniat super caput Joab et super omnem domum patris ejus : nec deficiat de domo Joab fluxum seminis sustinens, et leprosus, tenens fusum, et cadens gladio, et indigens pane. Igitur Joab et Abisai frater ejus interfecerunt Abner, eo quod occidisset Assel fratrem eorum in Gabaon, in prælio. Dixit autem David ad Joab et ad omnem populum qui erat cum eo : Scindite vestimenta vestra, et accingimini saccis, et plangite ante exsequias Abner : Porro rex David sequebatur feretrum. Cumque sepelissent Abner in Hebron, levavit rex [Vulg. add. Oavid] vocem suam, et flevit [h. planxit] super tumultum Abner; flevit [h. planxit] autem et omnis populus. Plangensque rex et lugens³ [h. lamentans] Abner, ait : Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner. Manus tuæ non sunt ligatæ et pedes tui non sunt compedibus aggravati : sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis [Vulg. addunt sic] corruisti. Congeminansque omnis populus flevit [h. planxit] super eum. Cumque venisset universa multitudo [h. universus populus] cibum capere cum David, clara⁴ adhuc die, juravit David, dicens : Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, si ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam. Omnisque populus audivit [h. cognovit], et placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu [h. in oculis] totius populi. Et cognovit omne vulgus et universus Israel in die illa, quoniam non actum fuisset a rege ut occideretur Abner filius Ner. Dixit quoque rex ad servos suos : Num ignoratis quoniam princeps et maximus occidit hodie in Israel? Ego autem adhuc delicatus, et unctus [h. Ego hodie tener, et unctus] rex ; porro viri isti filii Sarviæ duri sunt mihi : retribuatur Dominus facienti mælum juxta malitiam suam.

[Cap. IV.] Audivit autem [Vulg. addunt Hisboseth] filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron. et dissolutæ sunt manus ejus, omnisque Israel per-

¹ Voculas *ad te*, quæ neque in Hebræo sunt, ignorat Veronens. ms.

² Rectissime Veronens. ms. habet, *re jam gesta* : quod est in Hebræo *vostea* כן במאורי et in Græco *μὲτὰ ταῦτα*.

³ Abest iterum a Veronens. cod, *et lugens*, quod neque in Hebræo resonat.

⁴ Satis contentiose ad Hebræum exemplar respult

turbatus est. Duo autem viri⁵ principes laterant filio Saul nomen uni Baana, et nomen Rechab, filii Remmon Berothitæ de filiis Benjamin. Et fugerunt Berothitæ in Getthairuntque ibi advenæ usque in tempus illud. [Erat autem Jonathæ filio Saul filius debilis per quinquennium enim fuit, quando venit nuntius Saul et Jonathan ex Jezrael. Tollens itaque nutrix sua, fugit; cumque festinaret ut fugerit, et claudus effectus est; habuitque vocabulum Miphiboseth. [T. XCI.] Venientes igitur filii Remmon Berothitæ. Rechab et Baana, ingressi fervente die Domum Hisboseth : qui dormi super stratum suum meridie⁶. Ingressi sunt domum assumptes spicas tritici, et percussit eum in inguine Rechab et Baana frater ejus fugerunt. Cum autem ingressi fuissent domum dormiebat super lectulum suum in conclavi, cutientes interfecerunt eum sublatoque capit abierunt per viam deserti tota nocte, et attulerunt caput Hisboseth ad David in Hebron : dixerunt ad regem : Ecce caput Hisboseth filii Saul i tui qui quærebat animam tuam, et dedit Dominus domino meo regi ultiones [Vulg. ultionem] hoc Saul, et semine ejus [T. XCII.] Respondens David Rechab, et Baana fratri ejus, filiis Remmon Berothitæ, dixit ad eos : Vivit Dominus eruit animam meam de omni angustia ; quod eum, qui annuntiaverat mihi, et dixerat : Mors est Saul, qui putabat se prospera nuntiare, et occidi [Vulg. addunt eum] in Siceleg, cui debebat me [Vulg. tacent me] dare mercedem nuntio. Quanto magis nunc, cum homines interfecerint virum innoxium, in domo sua, lectulum suum, non quæram sanguinem ejus manu vestra, et auferam vos de terra? Præterea itaque David pueris [Vulg. addunt suis], et intercerunt eos : præcidentesque manus et pedes et suspenderunt eos super piscinam in Hebron autem Hisboseth tulerunt, et sepelierunt in chro Abner in Hebron.

[T. XCIII. Cap. V.] Et venerunt universæ Israel ad David in Hebron, dicentes : Ecce tuum et caro tua sumus. Sed et heri et nudius tertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras et reducens Israel : dixit autem Dominus ad pasces populum meum Israel, et tu eris dominus Israel. Venerunt quoque senes [h. omnes senes] Israel ad regem in Hebron, et percussit cum David fœdus in Hebron coram Domino ; unctusque David in regem super Israel. Filius t

ms. Veronens. vocem *clara*. Nempe est ibi *t* *adhuc in die*.

⁵ Hic ms. Veronens. tacet *vir* : mox *Baana* stantur legi pro *Baana*. Hebr. בענה.

⁶ Addunt Valgati : *Et ostiaria domus purgatum obdormivit* : quæ ad Hebræi archtypi ms. quoque Hieronymiani ignorant.

n erat David, cum regnare cœpisset, et quatuordecim annis regnavit. In Hebron regnavit super septem annis et sex mensibus: In Jerusalem regnavit triginta tribus annis super omnem Judam. Et abiit rex, et omnes viri qui erant cum eo, in Jerusalem, ad Jebusæum habitatorum; dictumque est ad David ab eis: Non venis huc, nisi abstuleris cæcos, et claudos: Non ingredietur David huc. Cepit autem edificare civitatem Sion: hæc est civitas David. Proposuit autem David in die illa præmium, qui percussisset eum, et tetigisset domum fistulas, et claudos et cæcos odientes animam David (h. Et dixit la David, qui percusserit Jebusæum, et claudos et cæcos odientes animam David). Idcirco dicitur in proverbio: Cæcus non intrabit templum. (h. domum) Haec autem dicitur de David in arce, et vocavit eam civitatem David, et ædificavit per gyrum a Mello et in circuitu. Et ingrediebatur proficiens¹ atque succurrens, et Dominus Deus exercituum erat cum eo. (V.) Misit quoque Hiram rex Tyrinuntios ad David, et ligna cedrina, et artifices lignorum, artifices lapidum ad parietes, et ædificaverunt domum David. Et cognovit David quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israel. Et exaltasset regnum ejus super populum suum Israel. Accepit ergo David adhuc uxores de Jerusalem, postquam venisset de Hebron. (T. XCV.) Nati sunt quoque David filii et filiae, et hæc nomina eorum sunt ei in Jerusalem, Samua, et Sobab, et Naïm, et Salomon, et Ibabar et Elisua, et Nechemias, et Japhia, et Elisama, et Eliada (ms. Elida), et Eleazar. Audierunt ergo Philistim quod unxit David in regem super Israel, et ascenderunt in bellum ut quærerent David; quod cum audisset David, descendit in præsidium. Philistim autem non erant diffusi sunt in valle Raphaim. Et conspexit Dominus, dicens: Si ascendam ad Philistim, et si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens dabo Philistim in manu tua. Venit ergo David in Baal-Phaton, et percussit eos ibi, et dixit: Divisit Dominus meos coram me, sicut dividuntur aquæ. Et vocatum est nomen loci illius, Baal-Phaton, et reliquerunt ibi sculptilia sua; quæ tulit David et viri ejus. Et addiderunt adhuc Philistim filios, et diffusi sunt in valle Raphaim. Et ait autem David Dominum: qui respondit:

Veronens; proficiscens, fortasse pressius
וְיָרֵד

sum addunt Vulgati: Si ascendam contra te, et tradas eos in manus meas? quæ nec in Vulgato habet, nec Hieronymianæ versionis co-

Veronens., ut percussit. Hebr., indefinite, sciendum.

in ms., cum venies Gezer.

Vulgati addunt, Et declinaverunt eam, quod

A Non ascendas² (Vulg. addunt contra eos), sed gyrum post tergum eorum, et venies ad eos ex adverso pyrorum (h. flentium). Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum (h. flentium), tunc ingredietur Dominus ante faciem tuam, ut percussit³ castra Philistim. Fecit itaque David sicut ei præceperat Dominus, et percussit Philistim, de Gezer usque dum venias Gezer.⁴

(T. XCVI, Cap. VI.) Congregavit autem rursus David omnes electos ex Israel triginta millia. Surrexitque (Vulg. ad David) et abiit, et universus populus qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in Cherubim super eam. Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum novum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oxa autem et Ahio filii Abinadab, ministrabant plaustrum novum. Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei Ahio præcedebat arcam. David autem et omnis Israel ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, et citharis et lyris et tympanis et sistris et cymbalis. Postquam autem venerunt ad Arcam Nachon, Oza extendit manum ad arcam Dei et tenuit eam: quoniam calcitrabant boves⁵. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, et percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi juxta arcam Dei. Contristatus est autem David, eo quod percussisset (h. divisisset) Dominus Ozam, et vocatum est⁶ nomen loci illius, percussio (h. divisio) Oza, usque in diem hanc. Et extimuit David Dominum in die illa, dicens: Quomodo ingredietur ad me arca Domini? Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David: sed divertit eam in domum Obed-Edom Getthæi. Et habitavit arca Domini in domo Obed-Edom Getthæi tribus mensibus, et benedixit Dominus Obed-Edom, et omnem domum ejus. Nuntiatumque est regi David: Benedixit (Vulg. quod benedixisset) Dominus Obed-Edom, et omnia ejus, propter arcam Dei. Abiit ergo David, et adduxit arcam Dei de domo Obed-Edom in civitatem David cum gaudio⁷. Cumque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus, immolabant bovem et arietem, et David saltabat totis viribus ante Dominum. Porro David accinctus erat ephod lineo⁸. Et David omnis domus Israel ducebant arcam testamenti (h. non habet testamenti) Domini, in júbilo et in clangore buccinæ. Cumque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per

comma Hebræus et mss. Hieronymiani ignorant.

⁶ Veronens ms., Et vocavit, rectius ad Hebræum וְיָרֵד

⁷ In Vulgatis adduntur verba, et erant cum David septem chori, et victima vituli, quæ neque in Hebræo sunt, eque in Hieronymianis antiquis codicibus.

⁸ Conne ne quæ de ephod lineo leguntur apud Hieronymum in epistola, quam ad Marcellam superius scriptam diximus. MART.

fenestram, vidit regem David subsilientem atque sal-
tantem coram Domino, et despexit eum in cordesuo.
Et introduxerunt arcam Domini, et posuerunt eam
in loco suo, in medio tabernaculi quod tetenderat
ei David, et obtulit David holocausta coram Domi-
no, et pacifica. Cumque complisset offerens holo-
caustum et pacifica, benedixit populo in nomine
Domini exercituum. Et partitus est multitudinijuni-
versæ Israel, tam viro quam mulieri, singulis colli-
ridam panis unam (h. laganam panis unam), et
assaturam bubulæ carnis unam, et simillam frixam
oleo, et abiit omnis populus, unusquisque in do-
mum suam. Reversusque est David ut benediceret
domui suæ, et egressa Michol filia Saul in occursum
David, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israel,
discooperiens se ante ancillas servorum suorum, et
nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris. Di-
xitque David ad Michol: Ante Dominum, qui elegit
me potius quam patrem tuum, et quam omnem do-
mum ejus, et præcepit mihi ut essem dux super
populum Domini in Israel, et ludam, et vilior sum
plusquam factus sum, et ero humilis in oculis meis,
et cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior
apparebo. (T. XCVII.) Igitur Michol filiæ Saul non
est natus filius usque ad diem mortis suæ.

(Cap. VII.) Factum est autem cum sedisset rex
in domo sua, et Dominus dedisset ei requiem undi-
que ab universis inimicis suis, dixit ad Nathan
prophetam: Videsne quod ego habitem in domo
cedrina, et arca Dei posita sit in medio pellium?
Dixitque Nathan ad regem: Omne quod est in corde
tuo, vade, fac: quia Dominus tecum est. (T. XCVIII.)
Factum est autem in illa nocte, et ecce sermo
Domini ad Nathan, dicens: Vade et loquere ad ser-
vum meum David: Hæc dicit Dominus: Nunquid tu
ædificabis mihi domum ad habitandum? Neque enim
habitavi in domo ex die illa, qua eduxi filios Israel de
terra Ægypti, usque in diem hanc: sed ambulabam
in tabernaculo, et in tentorio. Per cuncta loca, quæ
transivi cum omnibus filiis Israel, nunquid loquens
locutus sum ad unam de tribubus Israel, cui præ-
cepit ut pasceret populum meum Israel, dicens:
Quare non ædificastis mihi domum cedrinam? Et nunc
hæc dices servo meo David: Hæc dicit Dominus exer-
cituus: Ego tuli te de pascuis sequentem gregem,
ut esses dux super populum meum Israel, et fuit
tecum in omnibus ubicunque ambulasti, et interfeci

¹ Ms. Veronens. *ex die qua eduxi*, Hebræo pres-
sius.

² Omnino rectius *a facie tua* præfert Veronens.
ms. juxta Hebræum כַּדְפְּנֵי.

³ LXX, similiter. *Domine, mi Domine*. In Hebr.
scriptum habet אֲדֹנָי יְהוָה, idque legitur juxta pun-
cta vocalia Massoretharum: *Adonai Elohim*, non
ut imperitiores existimant, *Adonai Jehova*. *Eloim*
autem semper *Deus* interpretatur: bene igitur S.
Hieronymus Latine reddit, *Domine Deus*; cui etiam
consentiunt Orientalium interpretes, Chaldæus,
Syrus et Arabs. Nec dissimulare possumus scho-
liastem Canonis Hebr. veritatis hallucinatum fuisse
in adnotatione immediate sequenti, quia Hebr.

A universos inimicos tuos a facie tua: fecique tibi
nomen grande, juxta nomen magnorum qui sunt in
terra. Et ponam locum populo meo Israel, et plan-
tabo eum, et habitabit sub eo, et non turbabitur
amplius; nec addent filii iniquitatis ut affligant eum
sicut prius, ex die qua constitui iudices super
populum meum Israel, et requiem dabo tibi ab om-
nibus inimicis tuis. Prædicatque tibi Dominus, quod
domum faciat tibi Dominus. Cumque completi fue-
rint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, sus-
citabo semen tuum post te, quod egredietur de
utero tuo, et firmabo regnum ejus; ipse ædificabit
domum nomini meo, et stabiliam thronum regni
ejus usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem.
et ipse erit mihi in filium; qui si inique aliquid ges-
serit, arguam eum in virga virorum, et in plagis
filiorum hominum. Misericordiam autem meam non
auteram ab eo sicut abstuli a Saul, quem amovi
a facie mea². Et fidelis erit domus tua, et regnum
tuum, usque in æternum ante faciem tuam, et thro-
nus tuus erit firmus jugiter. Secundum omnia
verba hæc, et juxta universam visionem istam, sic
locutus est Nathan ad David. (T. XCIX.) Ingressus
est autem rex David, et sedit coram Domino, et dixit:
Qui ego sum, Domine Deus, et quæ domus mea—
quia adduxisti me hucusque? Sed et hoc parum
visum est in conspectu tuo (h. in oculis tuis), Do-
mine Deus, nisi loqueris etiam de domo servi tui
longinquum; ista est enim lex Adam (h. hominis)
Domine Deus. Quid ergo addere poterit adhuc David
ut loquatur ad te? Tu enim scis servum tuum, Do-
mine Deus (h. Domine. Domine.) Propter verbum
tuum, et secundum cor tuum fecisti omnia magna
hæc, ita ut notum faceres servo tuo. Idcirco ma-
gnificatus es, Domine Deus (h. Domine, Domine³),
quia non est similis tui, neque enim est Deus exte-
rius te, in omnibus quæ audivimus auribus nostris. Quæ
est autem, ut populus tuus Israel, gens (h. una) in
terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi
in populum, et poneret sibi nomen, faceretque eis
magnalia, et horribilia, super terram, a facie populi
tui, quem redemisti tibi ex Ægypto, gentem, et
deum ejus (h. gentibus et diis earum). Firmasti
enim tibi populum tuum Israel in populum sempi-
ternum, et tu, Domine (*Vulg. addunt Deus*), factus
es eis in Deum. Nunc ergo, Domine Deus (h. non
habet Deus), verbum⁴ quod locutus es super ser-

non habet ibi אֲרֵנִי יְהוָה, quod utcumque pateremur
interpretatum, *Domine, Domine*, sed scriptum le-
gimus hoc eodem loc. אֲדֹנָי אֱלֹהִים *Adonai Elohim*,
quod significat, *Domine Deus*. MART.

— Hebræum ipsum scholiasten reprehendit Mar-
tianæus, cum scriptum hic sit in Hebræo אֲדֹנָי יְהוָה,
quod ex Massoretharum præcepto legendum est,
Adonai Elohim: max vero ipsis verbis אֲדֹנָי אֱלֹהִים.
Diximus suspicari nos scholiastem has adnotatio-
nes non ea Hebræo archetypo, sed ex Latino quo-
piam codice derivasse, in quo nonnulla ex LXX
versione veteri insederint.

⁴ Abest quoque hoc apud LXX nomen
Dei: Καὶ ὄν, Κύριός μου, ᾧ ἔμνησται, etc.; id est,

vum tuum et super domum ejus, suscita in sempiternum : et fac sicut locutus es, ut (ms. et) magnificentetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur : Dominus exercituum, Deus super Israel. Et domus servi tui David erit stabilita coram Domino (h. coram te), quia tu, Domine exercituum Deus Israel, revelasti aurem servi tui, dicens : Domum ædificabo tibi ; propterea invenit servus tuus cor suum, ut oraret te (ms. tacet te) oratione hac. Nunc ergo, Domine Deus, tu es Deus, et verba tua erunt vera : locutus es enim ad servum tuum bona hæc. Incipe igitur, et benedic domui servi tui, ut sit in sempiternum coram te : quia tu, Domine Deus, locutus es, et benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

(T. C, Cap. VIII.) Factum est autem post hæc, percussit David Philisthim, et humiliavit eos, et tulit David frenum tributi de manu Philisthim. Et percussit Moab, et mensus est eos funiculo, cœquans terræ; mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum, et unum ad vivificandum (h. mensus est autem duos funiculos ad occidendum, et unum ad vivificandum); factusque est Moab David, serviens sub tributo (h. est Moab David serviens, ferens munera). Et percussit David Adadezer¹ filium Roob, regem Soba, quando profectus est ut dominaretur super flumen Euphratem. Et captis David ex parte ejus mille septingentis equitibus, et viginti millibus peditum, subnervavit omnes jugales curruum; dereliquit autem ex eis centum currus. Venit quoque Syria Damasci, ut præsidium ferret Adadezer regi Soba; et percussit

David de Syria viginti duo millia virorum. Et post
Et nunc, Domine mi, verbum, etc. Exstat tamen in hodierno Hebr. textu, וַעֲתָה יְהוָה אֱלֹהִים, *Veatta Adonai Elohim*, quod transfertur in Latinum sermonem, *Et nunc, Domine Deus*. Restat itaque nisi nos fallat opinio, LXX Interpretes ac Scholiasten Canonis Hebr. verit. usos esse exemplaribus Hebr. in quibus deerat vox *Elohim* post nomen *Adonai*, aut, si placet, *Jehova*. MART.

— Hinc denuo colligere est, scholiastem non ipsum Hebræum exemplar consuluisse, est enim in Hebræo *Deus*.

¹ In editis *Adarezer* legitur : quod fluxit e LXX Interpretibus, qui legunt Ἀδραζάρ, id est Ῥεσχ pro Ῥ Daleth. Hebræus cum omnibus mss. Latinis antiquioribus ac melioris notæ habet *Adadezer*. MART. — In ms. Veronens. hic *Addadezer* : Vulgati *Adarezer*.

² Veronens. ms. cum Vulgatis *arma aurea, quæ, etc.*, quibus et Hebræus textus, et Hexaplares Græci interpretes propius accedunt.

³ Ad ms. Veronensis fidem, tum Hebræi textus et Græci, suffecimus hic verbum *omne*, quod deerat.

⁴ Pro *decem et octo millibus*, codices sacrorum Bibliorum manuscripti legunt, *cæsis duodecim millibus* De quo disputat auctor *QQ. Hebraicarum* in libros Regum, dicens: « Et si quem movet, quod in plerisque Latinorum codicibus invenitur, David non decem et octo millia in valle Salinarum, sed duodecim millia cecidisse, noverit hoc vitio scriptorum in ejusdem codicibus inolitum esse : veraciter tamen David in eadem valle Salinarum decem et octo millia cecidit, Joab vero duodecim millia : sicut in titulo quinquagesimi octavi psalmi scribitur. » Advertat le-

A suit David præsidium in Syria Damasci, factaque est Syria David serviens sub tributo (h. serva ferens munera); servavitque (h. salvavit) Dominus David in omnibus ad quæcunque profectus est. Et tulit David torques aures², quas habebant servi Adadezer, et detulit eas in Jerusalem. Et de Bete et de Berothai (ms. Beroth), civitatibus Adadezer, tulit rex David æs multum nimis. Audivit autem Thou (h. Thoi) rex Emath, quod percussisset David omne³ robur Adadezer, et misit Thou (h. Thoi) Joram filium suum ad regem David, ut salutaret eum congratulans, et gratias ageret eo quod expugnasset (h. et benediceret eum eo quod pugnasset) Adadezer, et percussisset eum. (T. Cl.) Hostis quippe erat Thou Adadezer, et in manu ejus erant vasa aurea, et vasa argentea, et vasa ærea : quæ et ipsa sanctificavit rex David Domino cum argenteo et auro quæ sanctificaverat de universis gentibus quæ subegerat, de Syria, et Moab, et filiis Ammon, et Philisthim, et Amalec, et de manubiis Adadezer filii Roob (ms. Roboth) regis Soba. Fecit quoque sibi David nomen, cum reverteretur cæpta Syria in valle Salinarum, cæsis decem et octo millibus⁴; et posuit in Idumæa custodes, statuitque præsidium : et facta est universa Idumæa serviens David. Et servavit (h. salvavit) Dominus David in omnibus ad quæcunque profectus est. Et regnavit David super omnem Israel : faciebat quoque David judicium et justitiam omni populo suo. Joab autem filius Sarviæ erat super exercitum : porro Josaphat filius Abilud erat a commentariis : et Sadoch filius Abitob, et Abimelech⁵ filius Abiathar, erant sacerdotes : et Saraias, scriba ; Banaias autem filius Joiadæ, super Chere-

ctor errorem hic esse in numero tam in editis libris quam in manuscriptis ; nam pro *quingagesimo octavo psalmo*, legendum est, in *titulo quinquagesimi noni psalmi*, vel *sexagesimi* juxta Hebræos. MART.

— Veronensis quoque ms., quemadmodum et reliqui omnes quos Martian. consuluit magno numero, habent duntaxat *duodecim millibus* : quem errorem, scriptorum vitio inolitum Latinis codicibus jamdiu antea auctor *Quæstion. Hebraic.* in libros Regum, ab ipso Martianæo laudatus, castigaverat. Sed et Lucas Brugensis corruptam eandem in suis mss. lectionem reperit, quam ad Hebraici exemplaris auctoritatem repudiat.

⁵ Iterum corrupte legitur in Veronens. ms. *Abimelech* pro *Achimelech*. Obtinebat hic error in Græcis libris jam inde ab Eusebii temporibus, qui in psalm. xxxiii sic disserit : Ἡ τῶν βασιλειῶν γραφή Ἀχιμέλεχ περιέχει, ἀναλλαγῆς στοιχείου γενομένης οὐδὲν δεῖ κινεῖσθαι· πρὸς γὰρ τὴν ὁμοιότητα τοῦ στοιχείου τοῦ Βῆθ παρ' Ἑβραίοις καλουμένου καὶ τοῦ Κὰφ διαφόρως ἐξεδόθη τ' ὄνομα· σχεδὸν γὰρ ἓν καὶ ταυτὸν ἐστὶ τὰ δύο στοιχεῖα, βραχυτάτης κεραίας, μόνης ἐναλλακτούσης. *Regnorum scriptura Achimelech habet: ne litteræ commutatione quispiam moveatur : nam ea quæ intercedit inter litteras Beth et Chap. ut Hebræi vocant, similitudine, diverse nomen fuit : siquidem una eademque fere est duorum elementorum figura, brevissimo solum apice distinguente.* Verum ipse etiam Eusebius fallitur, neque enim per כ scribitur in Hebræo אַכִּימֶלֶךְ, sed per ה, quæ una recta est scriptio, אֶחֱימֶלֶךְ. Subsequitur in Veronensi cod. *filius*

thi et Pheleti (h. Saraias, scriba : et Banaias filius Joiadæ, Cherethi et Phelethi) : filii autem David sacerdotes erant.

(T. CII, Cap. IX.) Et dixit David : Putasne est aliquis qui remansit de domo Saul, et (*ms.* ut) faciam cum eo misericordiam propter Jonathan ? Erat autem de domo Saul servus, nomine Siba : quem cum vocasset rex ad se, dixit ei : Tunc es Siba ? et ille respondit : *Ego sum* (h. non habet) servus tuus. Et ait rex. Nunquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei ? Dixitque Siba regi : Superest filius Jonathan, debilis pedibus. Ubi, inquit, est ? Et Siba ad regem : Ecce, ait, in domo est Machir filii Amiel in Lodobar. Misit ergo rex David, et tulit eum de domo Machir filii Amiel de Lodobar (*ms.* Lodabar). Cum autem venisset Miphiboseth, filius Jonathan, filii Saul, ad David, corruit in faciem suam, et adoravit. Dixitque David : Miphiboseth ? Qui respondit : Adsum servus tuus. Et ait ei David : Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Jonathan patrem tuum, et restituam tibi omnes agros Saul patris tui, et tu comedes panem in mensa mea semper. Qui adorans eum, dixit : Quis *ego sum* (h. non habet) servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei ? Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, et dixit ei : Omnia quæcunque fuerunt Saul, et universam domum ejus, dedi filio domini tui. Operare igitur ei terram tu, et filii tui, et servi tui : et inferes filio domini tu cibos (*h. panem*) ut alatur : Miphiboseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam ¹. Erant autem Sibæ quindecim filii, et viginti servi. Dixitque Siba ad regem : Sicut jussisti, domine mi rex, servo tuo, sic faciet servus tuus : et Miphiboseth comedet super mensam tuam (*h. mean*), quasi unus de filiis regis. Habebat autem Miphiboseth filium parvulum nomine Micha : omnis vero cognatio domus Sibæ serviebat Miphiboseth. Porro Miphiboseth habitabat in Jerusalem : quia de mensa regis jugiter vescebatur : et erat claudus utroque pede.

(T. CIII, Cap. X.) Factum est autem post hæc, ut moreretur rex filiorum Ammon, et regnavit Anon ² (h. Hanon) filius ejus pro eo. Dixitque David : Faciam misericordiam cum Anon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitu. Cum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon, dixerunt principes fi-

liorum Ammon ad Anon dominum suum : Putas quod propter honorem patris tui David miserit ad te consolatores, et non ideo ut investigaret, et exploraret civitatem, et everteret eam, misit David servos suos ad te ? Tulit itaque Anon servos David, rasisque dimidiam partem barbæ eorum, et præscidit vestes medias usque ad nates, et dimisit eos. Quod cum nuntiatum esset David, misit in occursum eorum : erant enim viri confusi *turpiter*, (*h. non habet*) valde, et mandavit eis David (*h. rex*) : Manete in Jericho, donec crescat barba vestra, et tunc revertimini. Videntes autem filii Ammon quod injuriam fecissent David (*h. quod fœdassent* David), miserunt et conduxerunt mercede Syrum Roob (*h. Syrum domus Robob*), et Syrum Soba, viginti millia peditum, et a rege Maacha mille viros et ab Histob duodecim millia virorum. Quod cum audisset David, misit Joab et omnem exercitum bellatorum. Egressi sunt ergo filii Ammon, et dixerunt aciem ante ipsum (*h. non habet* ante ipsum) in introitu portæ : Syrus autem Solia, et Roob, et Histob, et Maacha, seorsum erant in campo. Videns igitur Joab quod præparatum esset adversum se prælium, et ex adverso et post tergum, elegit ex omnibus electis Israel, et instruxit aciem contra Syrum : reliquam autem partem populi tradidit Abisa (*h. Absat*) fratri suo, qui direxit aciem contra filios Ammon. *Et ait Joab* (*h. non habet*) : Si prævaluerint adversum me Syri, eris mihi in adiutorium ; si autem filii Ammon prævaluerint adversum te, auxiliabor tibi. Esto vir fortis, et pugnemus pro populo nostro, e civitate *h. et civitatibus*) Dei nostri ; Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo (*h. in oculis suis*)— Idiiit itaque Joab, et populus qui erat cum eo, certamen contra Syros ; qui statim fugerunt a facie ejus. Filii autem Ammon, videntes quia fugissent Syri, fugierunt et ipsi a facie Abisai, et ingressi sunt civitatem : reversusque est Joab a filiis Ammon, et venit Jerusalem. Videntes igitur Syri quoniam corruissent coram Israel, congregati sunt pariter. Misitque Adadezer ³, et eduxit Syros qui erant trans fluvium, et (*h. et venerunt in Helam*) adauxit exercitum eorum ; Sobach autem, magister militiæ Adadezer, erat princeps eorum. Quod cum nuntiatum esset David, contraxit omnem Israel, et transivit Jordanem, venitque in Helam ⁴ ; et direxerunt aciem Syri ex adverso David, et pugnauerunt contra eum. Fugeruntque Syri a facie Israel, et occidit David de Syris septingentos currus,

Abiathar sacerdotis : iterum vitiose, nisi si passim obvia E in I litterarum mutatione, putandum est scribi pro *sacerdotes*, verbumque *erat*, elegantius prætermittitur.

¹ Manuscripti plures retinent *mensam tuam*, alii habent *mensam meam* juxta adnotationem marginalem Canonis. Videsis de illa variante lectione *Questiones* jam citatas suppositi Hieronymi. MART.

² Ms. Veronens., *et regnaret Anon*.

³ Hic in Hebr. contextu scriptum est *הדרעזר*, *Adarezer* ; cum supra capite octavo legatur (cum

duplici dalet, *Adadexer*, quod etiam *ms.* Latini retinent hoc loco. MART.

— Quoc hic effert Hebraic. exemplar per *Adarezer*, lactum passim obvia perquam similitum litterarum *ד* et *ר* mutatione.

⁴ In aliis *ms.* libris legimus : *Helama* et *Helama*. Emendator vero Canonis expunxit ultimum a ex *Helama*. MART.

— Veronens. *ms.* *Helama*, atque additur quidem hic *ה* in Hebræo, *חלמה*.

et quadraginta millia equitum : et Sobach principem A militiæ percussit : qui statim mortuus est. Videntes autem universi reges, qui erant in præsidio Adadeser, victos se ab Israel¹, fecerunt pacem cum Israel et servierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere ultra [*ms. tacet ultra*] filiis Ammon.

[*Cap. XI.*] Factum est autem, vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere [h. eo tempore quo reges ad bella processerant], misit David Joab, et servos suos cum eo, et universum Israel, et vastaverunt filios Ammon, et obsederunt Rabba ; David autem remansit [h. habitabat] in Jerusalem.

[*T. CIV.*] Dum hæc agerentur, accidit ut surgeret David de stratu suo post meridiem, et deambularet in solario [h. Et factum est in tempore vespertino ut surgeret David de stratu suo, et deambulabat in solario] domus regiæ, viditque mulierem se lavantem, ex adverso [h. *non habet*, ex adverso] super solarium suum [h. *desuper solario*] : erat autem pulchra mulier valde. Misit ergo rex [h. David], et requisivit quæ esset mulier. Nuntiatumque est ei, quod ipsa esset Bethsabæe filia Eliam, uxor Uriæ Hetthæi [h. Et dixit : Nonne ista est Bethsabæe filia Heliam, uxor Uriæ Hetthæi]. Missis itaque David nuntiis, tulit eam. Quæ cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea : statimque sanctificata est ab immunditia sua [h. Et ipsa sanctificabat se ab immunditia sua] : et reversa est domum suam concepto fetu. Mittensque nuntiavit David, et ait : Concepisti. Misit autem David ad Joab, dicens : Mitte ad me Uriam Hetthæum. Misitque Joab Uriam ad David. Et venit Urias ad David. Quæsivitque David quam recte ageret Joab, et populus, et quomodo administraretur bellum. Et dixit David ad Uriam : Vade in domum tuam, et lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius [h. secutumque est eum munusculum regium]. Dormivit autem Urias ante portam domus regiæ cum aliis servis domini sui, et non descendit ad domum suam. Nuntiatumque est David a dicentibus : Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam : Nunquid non de via venisti ? quare non descendisti in domum tuam ? Et ait Urias ad David : Arca et Israel et Juda habitant in papi, lionibus [h. tabernaculis], et dominus meus Joab et servi domini mei super faciem terræ manent : et ego ingrediar domum meam, ut comedam, et bibam, et dormiam cum uxore mea ? per salutem tuam, et per salutem animæ tuæ, non faciam² rem hanc [h. *Vivas tu, et vivat anima tua, non faciam hanc rem*]. Ait ergo David ad Uriam : Mane hic etiam hodie, et cras dimittam te [h. *mittam te*]. Mansit autem Urias in Jerusalem die illa et altera, et vocavit eum David, ut comederet coram se, et biberet, et inebriavit eum : qui, egressus vespere.

¹ Interserunt vugati libri hæc, *Expaverunt et fuerunt quinquaginta et octo millia, coram Israel*. Quæ Hieronymiani *ms.* ac textus originales nesciunt.

² *Ms. Veronens.*, *quod non faciam*, Hebræa phrasia est, *si faciam*.

³ Recentior manus in Veronens. cod. hic addit,

dormivit in stratu suo cum servis domini sui, et in domum suam non descendit. Factum est ergo mane, et scripsit David epistolam (h. librum) ad Joab³ ; misitque per manum Uriæ, scribens in epistola (h. in libro) : Ponite Uriam ex adverso belli, ubi fortissimum prælium est : et derelinquite eum, ut percussus intereat. Igitur cum Joab obsideret urbem, posuit Uriam in loco in quo sciebat viros esse fortissimos. Egressique viri de civitate, bellabant adversum Joab, et ceciderunt de populo servorum David, et mortuus est etiam Urias Hetthæus. Misit itaque Joab, et nuntiavit David omnia verba prælii ; præcepitque runtio, dicens : Cum compleveris universos sermones belli ad regem, si eum videris indignari, et dixerit : Quare accessistis ad murum, ut præliaremini ? an ignorabatis quod multa desuper ex muro tela mittantur ? Quis percussit Abimelech filium Jerobeset (*ms. Hieroboseth ; Vulg. Jerobaal*) : nonne mulier misit super eum fragmen molæ de muro, et interfecit eum in Thebes ? quare juxta murum accessistis ? dices : Etiam servus tuus Urias Hetthæus occubuit. Abiit ergo nuntius, et venit, et narravit David omnia, quæ ei præceperat Joab. Et dixit nuntius ad David : Prævaluerunt adversum nos viri, et egressi sunt ad nos⁴ in agrum : nos autem, facto impetu, persecuti eos sumus usque ad portam civitatis. Et direxerunt jacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper : mortuique sunt de servis regis, quin etiam servus tuus Urias Hetthæus mortuus est. Et dixit David ad nuntium : Hæc dices Joab : Non te frangat ista res : Varius enim eventus est prælii (h. *non habet*), et (h. quoniam) nunc hunc, nunc illum consumit⁵ gladius : conforta bellatores tuos (h. bellum tuum) adversum urbem, ut destruas eam, et exhortare eos (h. illud). Audivit autem uxor Uriæ quod mortuus esset Urias vir suus, et planxit eum (h. lamentata est). Transactoque luctu, misit David, et introduxit eam in domum suam, et facta est ei uxor, peperitque ei filium ; et displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino (h. in oculis Domini).

[*T. CV, Cap. XII.*] Misit ergo Dominus Nathan ad David : qui cum venisset ad eum, dixit ei : Duo viri erant in civitate una, unus dives, et alter pauper. Dives habebat oves, et boves plurimos valde. Pauper autem nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam, quam emerat, et nutrierat, et quæ creverat apud eum cum filiis ejus simul, de pane (h. buccella) illius comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu illius dormiens : eratque illi sicut filia (*ms. filius*). Cum autem peregrinus quidam venisset ad divitem, parcens ille sumere de ovibus et de bobus suis, ut exhiberet convivium peregrino

manu sua obsignavit annulo suo, quod glossema, si in alio usquam libro exstat, haud scio.

⁴ In Veronens. *ms.*, *egressi sunt adversum nos* : Versiones quoque aliæ, *contra nos* habent.

⁵ Idem *ms.* *consumet*. Hebræus quoque *יִכְרַם*

illi, qui venerat ad se, tulit ovem viri pauperis, et præparavit cibos homini (h. viro), qui venerat ad se. Iratus autem indignatione David adversus hominem (h. virum) illum nimis, dixit ad Nathan : Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir, qui fecit hoc. Ovem reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum istud, et non pepercerit. Dixit autem Nathan ad David : Tu es ille vir : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Ego unxi te in regem super Israel, et ego erui te de manu Saul. Et dedi tibi domum domini tui, et uxores domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israel et Juda ; et si parva sunt ista, adjiciam tibi majora (h. duplicia). Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo (h. in oculis ejus) ? Uriam Hethæum percussisti gladio, et uxorem illius accepisti tibi (*ms. tacet tibi*) uxorem, et interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despexeris me, et tuleris uxorem Uriæ Hethæi, ut esset uxor tua. Itaque (h. non habet itaque) hæc dicit Dominus : Ecce, ego suscitabo super te malum de domo tua, et tollam uxores tuas in oculis tuis, et dabo proximo tuo, et dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis hujus. Tu enim fecisti abscondite ; ego vero faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, et in conspectu solis. (T. CVI.) Et dixit David ad Nathan : Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David : Dominus quoque transulit peccatum tuum : non morieris. Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini¹, propter verbum hoc, filius (h. blasphemando blasphemasti inimicos Domini, propter verbum hoc, etiam et filius), qui natus est tibi, morte morietur. Et reversus est Nathan in domum suam. (T. CVII.) Percussitque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriæ David, et desperatus est. Deprecatusque est David Dominum pro parvulo : et jejunavit David jejuniis (*ms. jejuniis*), et ingressus seorsum, jacuit super terram. Venerunt autem seniores domus ejus, cogentes cum ut surgeret de terra ; qui noluit, neque comedit cum eis cibum (h. panem). Accidit autem die septima ut moreretur infans (h. parvulus) ; timueruntque servi David nuntiare ei quod mortuus esset parvulus. Dixerunt enim : Ecce dum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, et non audiebat vocem nostram ; quanto magis si (*ms. tacet si*) dixerimus : Mortuus

A est puer (h. parvulus), se affliget ? Cum ergo vidisset² David servos suos mussitantes, intellexit quod mortuus esset infantulus (h. parvulus), dixitque ad servos suos : Num mortuus est puer (h. parvulus) ? Qui responderunt ei : Mortuus est. Surrexit ergo David de terra, et lotus unctusque est. Cumque mutasset vestes, ingressus est domum Domini, et adoravit, et venit in domum suam, petivitque ut ponerent ei panem, et comedit. Dixerunt autem ei servi sui : Quis est sermo, quem fecisti ? propter infantem (h. parvulum), cum adhuc viveret, jejunasti et flebas, mortuo autem puero (h. parvulo) surrexisti, et comedisti panem ? Qui ait : Propter infantem (h. parvulum), dum adhuc viveret, jejunavi et flevi, dicebam enim : Quis scit si forte donet eum mihi Dominus, et vivat³ infans (h. Quis scit si forte misereatur mei Dominus et vivet parvulus) ? Nunc autem quia mortuus est, quare jejunem ? Nunquid potero eum revocare amplius ? ego vadam magis ad eum ; ille vero non revertetur ad me. Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam. (T. CVIII.) Ingressusque ad eam dormivit cum ea ; quæ genuit filium, et vocavit nomen ejus Salomon, et Dominus dilexit eum. Misitque in manu Nathan prophetæ, et vocavit nomen ejus, Amabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus (h. Et vocavit nomen Domini propter Dominum). Igitur pugnabat Joab contra Rabbath filium Ammon, et expugnabat urbem regiam. Misitque Joab nuntios ad David, dicens : Dimicavi adversum Rabbath (h. Rabba), et capienda est urbs Aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, et obside civitatem, et cape eam ne cum a me vastata fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria. Congregavit itaque David omnem populum, et profectus est adversum Rabba⁴. Cumque dimicasset, cepit eam. Et tulit diadema regis eorum (h. Melchom, quod interpretatur, rex eorum) de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, et impositum est super caput David. Sed et prædam civitatis asportavit multam valde ; populum quoque ejus adducens serravit et circumegit super eos ferrata carpenta ; divisitque cultris, et traduxit in typo laterum : sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon. Et reversus est David et omnis exercitus in Jerusalem.

(T. CIX, Cap. XIII.) Factum est autem post hæc⁵, ut Absalon filii David sororem speciosis-

¹ Consule hunc locum in *Questionibus Hebr.* in libros Regum. MART.

² Cod. Veronens. *audisset*, Hebræo propior impressa est lectio.

³ Idem *ms.*, *Et vivet* : Hebraice etiam est וַיֵּחַי. Paulo quoque post, *jejuno* pro *jejunem*, pressius Hebræo, et reliquis textibus.

⁴ In Hebræo רַבְּבָתַי ; præfert Veronens. *ms. Rabbath*.

⁵ Multæ occurrunt hoc loco variantes lectiones in *mss. libris*. Canon legit ut nos edidimus ; Regius autem codex cum Corbeiensi uno n. 22, et altero S. Germani n. 5 : *Factum est autem post hæc, ut*

*Absalon filio David esset soror speciosissima, vocabulo Thamar, adamaretque eam Amnon filius David, et diligeret valde ; ita ut ægrotaret propter amorem ejus. Ita fere LXX interpretes, et sic Hebr. Major S. Germani, n. 11, eundem sensum expressit, sed aliis verbis : Factum est autem post hæc, ut Absalon filius David, haberet sororem speciosissimam vocabulo Thamar ; adamaretque eam Amnon filius David, et diligeret eam valde ; ita ut, etc. Colbertinæ bibliothecæ duo, et S. Germani alter legunt juxta Vulgatam Latinam versionem nostram, hoc solum excepto, et *peperiet in eam valde, pro deperiret eam valde*. Denique San-Germanensis noster, n. 7, le-*

n, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius A
 , et deperiret ¹ propter eam, ita ut ægrotaret
 ar amorem ejus: quia cum esset virgo, diffi-
 i videbatur ut quidpiam inhoneste ageret cum
 Erat autem Amnonis amicus nomine Jona-
 filius Semmaa (ms. Semmai) fratris David,
 udens valde. Qui dixit ad eum: Quare sic
 uaris macie, filii regis, per singulos dies? cur
 indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar
 em Absalom fratris mei amo. Cui respondit
 lab: Cuba super lectulum tuum, et languorem
 la; cumque venerit pater tuus ut visitet te,
 i: Veniat, oro Thamar soror mea, ut det
 cibum (h. panem), et faciat pulmentum ut
 dam de manu ejus. Accubuit itaque Amnon,
 asi ægrotare cœpit; cumque venisset rex
 sitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, B
 oro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis
 duas sorbitiunculas, et cibum capiam de manu
 Misit ergo David ad Thamar domum, dicens:
 in domum Amnon fratris tui, et fac ei pul-
 um. Venitque Thamar in domum Amnon fra-
 ni; ille autem jacebat; quæ tollens farinam
 onspersam farinam) commiscuit; et liquefa-
 , in oculis coxit sorbitiunculas. Tollensque
 coxerat, effudit, et posuit coram eo, et noluit
 dere; dixitque Amnon: Ejicite universos
 a me. Cumque ejecissent omnes, dixit Amnon
 hamar: Infer cibum in conclave, ut vescar
 au tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas,
 fecerat, et intulit ad Amnon fratrem suum
 onclave. Cumque obtulisset ei (ms. tacet ei) C
 n, apprehendit eam, et ait: Veni, cuba mecum,
 : mea. Quæ respondit ei: Noli, frater mi, noli
 imere me, neque enim hoc fas est in Israel;
 facere stultitiam hanc. Ego enim ferre non
 ro opprobrium meum, et tu eris quasi unus de
 mentibus in Israel: qui potius loquere ad
 m, et non negabit me tibi. Noluit autem
 nescere precibus ejus, sed prævalens viri-
 oppressit eam, et cubavit cum illa. Et exo-
 eam habuit Amnon odio magno nimis; ita
 najus esset odium quo oderat eam, amore
 ante dilexerat. (T. CX.) Dixitque ei Amnon:
 ge, vade. Quæ respondit ei: Majus est hoc malum
 i nunc agis adversum me, quam quod ante fe-
 , expellens ⁴. Et noluit audire eam: sed vocato D
 ro, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc a me

foras, et claude ostium post eam. Quæ induta erat
 talari tunica: hujuscemodi enim filia regis virgi-
 nes vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister
 illius foras: clausitque fores post eam. Quæ asper-
 gens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, im-
 positisque manibus super caput suum, ibat ingre-
 diens et clamans. Dixit autem ei Absalom frater
 suus: Num Amnon (Hic h. Aminon, quod inter-
 pretatur exsp... in aliis autem Amnon quod inter-
 pretatur fidelissimus) frater tuus concubuit tecum
 sed nunc, soror, lace, frater tuus est: neque affli-
 gas cor tuum pro hac re (h. non ponas hanc rem
 in corde tuo). Mansit itaque Thamar contabescens
 in domo Absalom fratris sui. Cum audisset autem
 rex David verba hæc, contristatus (h. iratus) est
 valde ⁵. Porro non est locutus Absalom ad Amnon
 nec malum nec bonum: oderat enim Absalom
 Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam
 [ms. ejus]. Factum est autem post tempus biennii,
 ut tonderentur oves Absalom in Baal-Asor, quæ est
 juxta Ephraim: et vocavit Absalom omnes filios
 regis, venitque ad regem, et ait ad eum: Ecce ton-
 dentur oves servi tui: veniat, oro. rex cum servis
 suis ad servum suum. Dixitque rex ad Absalom;
 Noli, filii mi, noli rogare ut veniamus omnes, et
 gravemus te. Cum autem cogeret eum, et noluisset
 ire, benedixit ei. Et ait Absalom: Si non vis ve-
 nire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon
 frater meus: dixitque ad eum rex: Non est necesse
 ut vadat tecum (h. Cur ibit tecum?). Coegit itaque
 eum Absalom, et dimisit [h. misit] cum eo Amnon
 et universos filios regis ⁶. Præceperat autem Absa-
 lom pueris suis, dicens: Observate cum temulen-
 tus fuerit Amnon vino, et dixero vobis: Percutite
 eum. et interficite: nolite timere; ego enim sum
 qui præcipio ⁷ vobis; robofamini, et estote viri
 fortes (h. viri fortitudinis). [T. CXI.] Fecerunt
 ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut præ-
 ceperat eis [h. non habet eis] Absalom. Surgen-
 tesque omnes filii regis ascenderunt singuli mulas
 suas (h. mulos suos), et fugerunt. Cumque adhuc
 pergerent in itinere, fama pervenit ad David, di-
 cens: Percussit Absalom omnes filios regis, et non
 remansit ex eis saltem unus. Surrexit itaque rex,
 et scidit vestimenta sua, et ceidit super terram:
 et omnes servi ipsius, qui assistebant ei, sciderunt
 vestimenta sua. Respondens autem Jonadab filius
 Semmaa [ms. Semmai] fratris David, dixit: Ne

in sacro contextu, et diligere eam valde; in
 gine vero, vel deperiret in eam. His addendis
 beicensi major, n. 1, solus puram exhibet le-
 onem Vulgatæ; nam qui superest ex undecim
 s. codicibus, quos in hoc opere contulimus,
 ic diversam ab aliis retinet lectionem, et depe-
 pro ea valde. Phrasid isthæc deperire eam,
 , deperire in eam, minime insolens est apud
 ronymum, ut suis locis notabimus. MART.

¹ Cum Vulgatis Veronens. quoque ms., et depe-
 ret eam valde. Hebraica phrasid longius a Latina
 audit.

² Tacet Veron. et. Hebræus nomen repelit אֲבִינָן

³ Idem tacet hic foras, ferme concinnius, Hebr.
 לעלי, quod est ad verbum, desuper a me.

⁴ Addit nunc cum Vulg. idem ms. me, ad Hebr.
 לשלחני.

⁵ Vulgati addunt, Et noluit contristare spiritum
 Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia pri-
 mogenitus erat ei: quæ ignorant cum Hebræus
 textus, tum Hieronymianæ versionis mss.

⁶ Iterum Vulgati addunt, Feceratque Absalom
 convivium quasi convivium regis: quæ frustra in
 Hebræo quæras, aut in Hieronymianis mss.

⁷ Cod. Veronens., Qui præcepit rectius ad Hebr.
 צויתי.

æstimet dominus meus rex ¹, quod omnes pueri filii regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus, ex die qua oppressit Thamar sororem ejus. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt: quoniam Amnon solus mortuus est. Fugit autem Absalom: et levavit puer speculator oculos suos, et aspexit: et ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis. Dixit autem Jonadab ad regem: Ecce filii regis adsunt: juxta verbum servi tui sic factum est. Cumque cessasset loqui, apparuerunt et filii regis: et intrantes levaverunt vocem suam, et fleverunt: sed et rex et omnes servi ejus fleverunt ploratu magno nimis. Porro Absalom fugiens, abiit ab Tholomai (h. Thalmai) filium Amiud [*ms.* Amiur] regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus. Absalom autem cum fugisset, et venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. Cessavitque David rex persequi [h. exire post] Absalom ², eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

[T. CXII, Cap. XIV.] Intelligens autem Joab filius Sarviæ quod cor regis versum esset ad Absalom, misit Thecuam, et tulit inde mulierem sapientem, dixitque ad eam: Lugere te simula, et induere veste lugubri, ne ungaris oleo; ut sis quasi mulier plurimo jam tempore lugens mortuum; et ingredieris ad regem, et loqueris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit ergo Joab verba in ore ejus. Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo super terram, et adoravit [h. cecidit *super faciem suam in terram*, et adoravit], et dixit: Serva me, rex. Et ait ad eam rex: Quid causæ habes? Quæ respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est etiam vir meus. Et ancillæ tuæ erant duo filii, qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat qui eos prohibere posset: et percussit alter alterum, et interfecit eum. Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum, et occidamus eum pro anima fratris sui quem interfecit, et deleamus hæredem: et quærunt extinguere scintillam meam, quæ relicta est, ut non supersit viro meo nomen, et reliquiæ super terram (h. super faciem terræ). Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, et ego jubebo pro te. Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex (*Vulg.* *addunt sit*), iniquitas, et in domum patris mei: rex autem et thronus ejus sit innocens. Et ait rex: Qui contradixerit [h. Qui locutus fuerit] tibi, adduc eum ad me, et ultra non addet ut tangat te. Quæ ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, et nequaquam

A interficiant (*ms.* interficient) filium meum. Vivit Dominus, quia non cadet de capillis super terram. Dixit ergo mulier: Loquatur tua ad dominum meum regem verbum. Loquere. Dixitque mulier: Quare cogitasti modi rem contra populum Dei, et locutus verbum istud, ut peccet, et non reducat suum? Omnes morimur, et quasi aquæ dil in terram, quæ non revertuntur [*ms.* *rever nec vult Deus perire animam, sed retractans ne penitus pereat qui abjectus est. N tur veni, ut loquar ad dominum meum reg bum hoc, præsentem populo. Et dixit ancil Loquar ad regem, si quo modo faciat rex ancillæ suæ. Et andivit rex, ut liberaret s suam de manu omnium (h. viri), qui vole hæreditate Dei delere (h. disperdere) me, e meum simul. Dicat ergo ancilla tua, ut fiat domini mei regis quasi sacrificium [h. q requiem]. Sicut enim angelus Dei, sic est d meus rex, ut nec benedictione, nec male moveatur [h. ut audiat bonum et malum]: Dominus Deus tuus (h. et Dominus) est te respondens rex, dixit ad mulierem: Ne ab a me verbum, quod te interrogo. Dixitque Loquere, domine mi rex. Et ait rex: M manus Joab tecum est in omnibus istis? Re mulier et ait: Per salutem animæ tuæ [tua], domine mi rex, nec ad sinistram, nec teram est ex omnibus his quæ locutus est nus meus rex: servus enim tuus Joab ipse pit mihi, et ipse posuit in os ancillæ tuæ verba hæc. Ut verterem figuram sermonis servus tuus Joab præcepit istud (h. fecit is autem, domine mi, sapiens es, sicut habet tiam angelus Dei, ut intelligas omnia super (T. CXIII.) Et ait rex ad Joab: Ecce placat verbum tuum (h. verbum hoc): vade ergo, voca puerum Absalom. Cadensque Joab su ciem suam in terram, adoravit et benedixit dixit Joab: Hodie intellexit servus tuus, q veni gratiam in oculis tuis, domine mi rex enim sermonem servi tui. Surrexit ergo J abiit in Gessur, et adduxit Absalom in Jeru Dixit autem ¹: Revertatur in domum suam, ciem meam non videat. Reversus est itaque lom in domum suam, et faciem regis non Porro sicut Absalom vir non erat pulcher in Israel, et (h. non habet) decorus nimis, a v pedis usque ad verticem non erat in eo ulla la. Et quando tondebat capillum (semel au anno tondcbatur [h. Et quando tondebatur ejus [statuto autem tempore tondebatur] gravabatur cæsaries), ponderabat capillos sui ducentis siclis pondere publico (h. regio*

¹ Neque Hebræus, neque Veronens. *ms.* habent hic *rex*.

² Quid de ista persecutionis cessatione sentien- dum sit, vide, si volueris, Traditiones Hebraicas

falsi Hieronymi in Regum libros. *MART.*

³ Hic vero addixit *rex* Veronens. *ms.* recte cum Hebræo textu et Vulgatis.

sunt autem Asalom filii tres, et filiis una nomine Thamar, elegantis formæ ¹, mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis, et faciem regis non vidit. [T. CXIV.] Misit itaque ad Joab, ut mitteret eum ad regem, qui noluit venire ad eum. Cumque secundo misisset, et ille noluisset venire ad eum ², dixit servis suis: Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem messem hordei; ite igitur, et succendite eum igni. Succenderent ergo servi Absalom segetem [h. agrum] igni ³. Surrexitque Joab, et venit ad Absalom in domum ejus, et dixit: Quare succenderunt servi tui segetem meam [h. agrum meum] igni? Et respondit Absalom ad Joab: Misi ad te obsecrans, ut venires ad me, et mitterem te ad regem, et [ms. ut] diceres ei: Quare veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse; obsecro ergo, ut videam faciem regis [h. et nunc videam faciem regis]: quod si memor est iniquitatis meæ [h. non habet meæ], interficiat me. Ingressus Joab ad regem, nuntiavit ei vocatusque Absalom intravit ad regem [h. In terram ad facies regis], et

¹ Memorabilis locus propter additamentum quoddam LXX interpr. qui post hæc verba *elegantis formæ* subjungunt consequenter: *Hæc fuit in matrimonio Roboam filii Salomonis, et pederit ei Abiam.* Ea quoque leguntur in aliquot mss. codicibus Latinis, et integra supersunt adhuc in Canone Hebr. veritatis, sed transevera linea jugulantur tanquam adulterina, atque ascita de Græcia exemplaribus. Cæterum in his verbis inextricabile pondus exurgit nupero vindici interpretationis Græcæ Seniorum Septuaginta: nam inspecta diligenter Regum historia, supputatisque Absalomi patrie Thamarannis, Salomonis quoque, Roboami, et Abiæ juxta computationem ejusdem vindicis ac restitutoris antiquorum temporum, qui incunctanter docet c. 10 novæ hujus restitutionis, Salomonem anno ætatis suæ quinquagesimo tertio genuisse Roboamum ex Ammonitide; necesse est Thamar filiam Absalomi matrimonio junctam fuisse cum Roboam, cum jam ipsa attigisset ann. ætatis plus minus nonagesimum. Quod certe ita credi ridiculum esset, meo quidem judicio, et nimis portentosum in uxore Roboam: quia hoc fuit Saræ singulare privilegium, ut nonagenaria pareret. At non est præsentis loci disceptatio isthæc chronologica, quam alibi, adjuvante Deo, agiturus sum: monendus tamen erat lector studiosus ex hoc loco indissolubilem næci quæstionem apud eos, qui præter divinarum Scripturarum auctoritatem asserere non verentur, Salomonem regnasse totis annis octoginta, etsi, conceptis verbis, scriptores sacri voluminum Regum et Paralipomenon contrarium testentur. MART. — Ms. Veron., *eleganti forma.* In aliquot mss. Martian. junctum hic reperit illud Græcorum additamentum: *Hæc fuit in matrimonio Roboam filii Salomonis, et peperit ei Abiam,* quod nullius ferme est auctoritatis.

² Voculas *ad eum*, plane cum Hebræo exemplari ms. quoque Veronens. omittit.

³ Addunt Vulgati: *Et venientes servi Job, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni,* quæ mss. Hieronymiani juxta Hebræum textum nesciunt.

⁴ Cum Vulgatis Veronens. ms. tacet *in via.* Hebraica phrasia est, *Stabat super manum via portæ.*

⁵ Magnam habent hic loci numerorum dissonantiam non solum mss. libri, sed editiones etiam Bibliorum Sixti ac Clementis. Manuscripti tres codi-

adoravit super faciem terræ coram eo, osculatusque est rex Absalom.

[Cap. XV.] Igitur post hæc fecit sibi Absalom currum, et equites, et quinquaginta viros qui præcederent eum [h. ante eum currerent]. Et mane consurgens Absalom, stabat juxta introitum portæ in via ⁴, et omnem virum, qui habebat negotium ut veniret ad regis judicium, vocabat Absalom ad se, et dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israel *ego sum* [h. non habet] servus tuus. Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni et justi. Sed non est qui te audiat constitutus a rege. Dicebatque Absalom: Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, et justo judicem? Sed et cum accederet ad eum homo [h. vir] ut salutaret illum, extendebat manum suam, et apprehendens, osculabatur eum. Faciebatque hoc omni Israel, qui veniebat ad judicium, ut audiretur a rege, et sollicitabat corda virorum Israel. [T. CXV.] Post quadraginta autem annos ⁵, dixit Absalom ad

ces Corbeienses vetustissimi et optimæ notæ legentibus olim, *post quadraginta autem annos*, quod emendatores mutarunt in *quatuor*, vel in *duos* etiam annos. Regius codex, n. 3563, et Major S. Germani, n. 3, ante emendationem *quinque annos*, nunc autem *quatuor* habent. In Can. Hebr. verit. ex *quatuor* vel *quinque* primæ manus, *quadraginta* posterior fecit. Colbertinus n. 181, retinet ab initio, *quadraginta*: sed Anciensis item Colbertinus cum tribus aliis nostris S. Germani a Pratis, *quatuor* habet, non *quadraginta*. Porro Bibliorum Romanæ correctiones docent abjiciendos numeros et *quatuor* et *quinque* et *sex*, licet *quatuor* non careat sua probabilitate, adde et auctoritate, quia *quatuor* similiter legimus apud Syrum et Arabem interpretes. Eamque lectionem probat eruditus Grotius dicens: « Haud dubius hic error scripturæ additis ad vocem ארבע litteris duabus. *Quatuor* enim intercessisse dixit Josephus, nec aliter Theodoretus. Et hoc verum esse res ipsa loquitur. » Verum enimvero contrarium docuit suppositus Hieronymus libro *Traditionum Hebræarum* in II lib. Regum: « Cave, lector inquit, plerosque mendosos codices, in quibus scriptum invenitur, post quatuor, non post quadraginta annos: in veracioribus vero codicibus, et in Hebraica veritate, non quatuor, sed quadraginta scribuntur anni. Si vero contentiosus quis eosdem quatuor annos astruere voluerit ab eo tempore quo Absalom Annon fratrem suum interfecit, usque ad illud tempus quo patri dixit: *Vadam et reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron*: perspicue se errare, si diligenter perscrutatus fuerit, inveniet: cum utique Absalom, interfecto Annon, in Gessur apud Tholmai regem tribus annis, et in Jerusalem inde revocatus, non viso patre, duobus moratus fuerit annis, et sexto anno faciem patris viderit, et contra eum perduellionem præparaverit, » etc. A quo autem computentur illi quadraginta anni, vide apud eundem scriptorem, et apud criticos sacros. MART.

— Veronens. mss. pro *quadraginta*, habet *quatuor*: quam lectionem et vetustiores Martiane codices præferunt, et quanquam ab Hebraico dissentiat, scitum tamen probari magis, ipsique præferri Hebræo textui, qui doctissimis criticis corruptus videtur hic loci, additis ad vocem ארבע, duabus litteris ו et ט: nam et Hebræos codices facilius corrumpi potuisse ea in voce, perspicuum

regem [Vulg. addunt David] : Vadam, et reddam A
vota mea quæ vovi Domino in Hebron. Vovens
enim vovit servus tuus, cum esset¹ in Gessur Syriæ,
dicens : Si reduxerit me Dominus in Jerusalem,
sacrificabo [h. serviam] Domino. Dixitque ei rex
David² : Vade in pace. Et surrexit, et abiit in He-
bron. Misit autem Absalom exploratores in uni-
versas tribus Israel, dicens : Statim ut audieritis
clangorem buccinæ, dicite : Regnavit Absalom in
Hebron. Porro cum Absalom ierunt ducenti viri de
Jerusalem vocati, euntes simplici corde, et cau-
sam penitus ignorantes. Accersivit quoque Absa-
lom Ahitophel Giloniten consiliarium David, de civi-
tate sua Gilo, cum immolaret victimas. Et facta
est conjuratio valida, populusque concurrens au-
gebatur cum Absalom. Venit igitur nuntius ad
David, dicens : Toto corde universus Israel sequi-
tur Absalom³. [T. CXVI.] Et ait David servis suis,
qui erant cum eo in Jerusalem : Surgite, fugiamus],
neque enim erit nobis effugium a facie Absalom :
festinate egredi, ne forte veniens occupet nos et
impellat super nos ruinam [h. malum], et percutiat
civitatem in ore gladii. Dixeruntque servi regis
ad eum : Omnia quæcunque præceperit [h. elegerit]
dominus noster rex, libenter exsequemur [ms.
exsequimur] servi tui. Egressus est ergo rex, et
universa domus ejus, pedibus suis, et dereliquit rex
decem mulieres concubinas ad custodiendam do-
mum. Egressusque rex et omnis [h. omnis popu-
lus] Israel, pedibus suis stetit procul a domo, et
universi servi ejus ambulabant juxta eum, et legio-
nes [h. non habet legiones] Cherethi et Phelethi, et C
omnes Getthæi, sexcenti viri⁴, qui secuti eum, fue-
rant pedites de Geth, præcedebant regem. Dixit au-
tem rex ad Ethai Getthæum : Cur venis nobis-
cum? Revertere, et habita cum rege, quia peregri-
nus es, et egressus es de loco tuo : heri venisti,
et hodie compelleris nobiscum egredi? ego autem

est. Nos illud urgemus magis cum Luca Brugensi,
quidquid auctori *Quæstionum Hebraicarum* in libros
Regum videatur, quod si anni *quatuor* scribantur,
constet satis initium eorum ducendum a reconcili-
atione patris, hoc est ab admissione Absalonis in
Jerusalem, aut, quod duobus annis posterius est,
ad videndam patris faciem. Si vero *quadraginta*,
unde sint numerandi commode inveniri non possit.
Adhæc, et Josepham, lib. vii *Antiquit.*, cap. 9, et
Theodoretum, quæst. 28, *quatuor* duntaxat suppu-
tare : non adeo, quod Hebraici exemplaris vitium
spectat, dissimulamus Coisluniani codicis 2 apud
Montlauconium notam : 'Εν τῷ Ἐξαπλῶ Τεσσαρά-
κοντα καίτοι παρὰ πᾶσιν, ἐν δὲ τῷ Ἑβραίῳ Ἀρβα-
ρεῖν. In *Hexaplo*, *quadraginta jacet apud omnes, in
Hebræo autem Arbaim.*

¹ Pressius Hebræo בִּשְׁתֵּי, *In manendo me.* Cod. Veronens. *cum essem.*

² Rursus cum Hebræo ms. Veronens. *David.* nomen hic tacet.

³ Idem ms. *Sequebatur Absalom.* Hebr. ad verbum, *fuit post Absalom.*

⁴ Addunt Vulgati, *pugnatores validi*, quæ verba textus et Hieronymiani codd. ignorant. Mox tacet Veronens. ms. *pedites*, quod neque Chaldæus est; tamen in Hebræo בְּרַגְלֵי, *in pede suo.*

vadam quo iturus sum : revertere et redue tecum
fratres tuos, quoniam ostendisti gratiam et fidem⁵
[h. ostendisti misericordiam et veritatem]. Et re-
spondit Ethai regi dieens : Vivit Dominus, et vivat
[ms. vivit] dominus meus rex; quoniam in quocun-
que loco fueris, domine mi rex, sive in morte, sive
in vita, ibi erit servus tuus. Et ait David Ethai:
Veni, et transi. Et transivit Ethai Getthæus, et
omnes viri qui cum eo erant, et reliqua multitudo.
Omnesque flebant [h. omnisque terra flebat] voce
magna, et universus populus transibat : rex quoque
transgrediebatur torrentem Cedron, et cunctus po-
pulus incedebat contra viam, quæ respicit ad de-
sertum. Venit autem et Sadoc [h. etiam et Sadoe]
sacerdos⁶, et universi levitæ cum eo, portantes
arcam fœderis Dei, deposuerunt arcam Dei : ascen-
dit Abiathar, donec expletus esset omnis populus,
qui egressus fuerat de civitate. Et dixit rex ad
Sadoc : Reporta arcam Dei in urbem : si invenero
gratiam in oculis Domini, reducet me, et ostendet
mihi eam, et tabernaculum suum [h. et glorificabo
eum]. Si autem dixerit mihi⁷ : Non places : præ-
sto sum, faciat mihi [Vulg. *tacet* mihi] quod
bonum est coram se [h. quod bonum est in oculis
ejus]. Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem : O videns
revertere [h. Si videtur tibi revertere] in civitatem
in pace; Ahimaas⁸ filius tuus, et Jonathan filius
Abiathar, hi duo filii vestri, sint vobiscum.
Ecce ergo abscondar [h. morabor] in campestri-
bus deserti, donec veniat sermo a vobis indicans
mihi. Reportaverunt igitur Sadoc et Abiathar arcam
Dei in Jerusalem, et manserunt ibi. Porro David
ascendebat clivum olivarum, ascendens et flens, et
operto capite et nudis pedibus incedens; sed et
omnis populus, qui erat cum eo, operto capite,
ascendebat plorans. Nuntiatum est autem David,
quod et Ahitophel esset in conjuratione [h. rebel-
lione] cum Absalom, dixitque David : Infatus,

⁵ Ejusdem sententiæ duas hoc loco retinet Vulgata nostra interpretationes, Hieronymianam scilicet ac veterem, quæ Itala dicebatur. Nos unam edidimus fonti Hebræo respondentem. MART.

— Interserunt Vulgati, *Dominus faciet tecum mis-
ericordiam et veritatem* : quæ eadem habetur
sub aliis verbis cum subsequenti sententia, *Quo-
niam ostendisti gratiam et fidem.* Pro his omnibus
duo hæc tantum verba in Hebræo sunt textu, רַחֲמֵי
וְאֵמֶת, *miseriordia et veritas* : quæ superiori
D proxime עִמָּךְ, *tecum*, juncta bene optantis sensu
proferuntur : *Tecum misericordia et veritas* : sive
quod idem esse juxta Hebraicam phrasim non dif-
fiteor : *Tecum gratia et fides.* Porro impressa sen-
tentia unice habetur pro Hieronymiana, quod con-
cise magis Hebraicum referat, atque longe emen-
dationum exemplarium. Adeo rectius legerit Veron-
ens. ms. in quo ipsum desideratur adverbium
quoniam, quod et scholiastæ probatur.

⁶ Verius cum Hebræo textu nomen *sacerdos*
Veronens. ms. hic tacet.

⁷ Iterum adamussim Hebræi textus hic tacet
Veronens. ms. *mihi.*

⁸ Idem ms. *Achimaas.* Hebraice quoque est
אֲחִימָעֵשׁ. Mox vocolum *hi* omittit, quam Hebræus
nescit.

quæso, consilium Ahitophel, domine. Cumque ascenderet David summitatem montis, in quo adoraturus erat Deum, ecce occurrit ei Husai Arachites, scissa veste [h. tunica], et terra pleno [h. sparso] capite. [T. CXVII.] Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri; sin autem in civitatem revertaris, et dixeris, Absalom: Servus tuus sum ego [ms. et Vulg. tacent ego], rex; sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus, dissipabis consilium Ahitophel. Habes autem tecum Sadoc et Abiathar sacerdotes, et omne verbum quodcunque audieris de domo regis, indicabis Sadoc et Abiathar sacerdotibus. Sunt autem cum eis duo filii eorum, Ahimeas [Vulg. add. filius], Sadoc et Jonathan, Abiathar: et mitteris per eos [h. per manus eorum] ad me omne verbum quod audieritis. Veniente ergo Husai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Jerusalem.

[Cap. XVI.] Cumque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum ejus, cum duobus asinis, qui onusti erant ducentis panibus, et centum alligaturis uvæ passæ [h. et centum passis], et centum massis palatharum, et utribus vini [h. amphora vini]. Et dixit rex Sibæ: Quid sibi volunt hæc? Responditque Siba: Asini, domesticis regis ut sedeant, et panes et palathæ, ad vescendum pueris ¹] vinum autem, ut bibat si quis defecerit in deserto. Et ait rex: Ubi est filius domini tui? Responditque Siba regi: Remansit [h. Ecce sedet] in Jerusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. Et ait rex Sibæ: Tua sint omnia quæ fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro ², inveniam gratiam coram te [h. in oculis tuis], domine mi rex. [T. CXVIII.] Venit ergo rex David usque Bahurim, et ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebat egrediens, et maledicebat, mittebatque lapides contra David et contra universos servos regis David: omnis autem populus, et universi bellatores, a dextro et a sinistro latere regis incedebant. Ita autem loquebatur Semei cum malediceret ³. Egredere, vir sanguinum, et vir Belial. Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul: quoniam invasisti regnum pro eo, et dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui: et ecce premunt te mala tua [h. Et ecce tu in malo tuo], quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Sarviæ, regi: Quare maledicit canis hic moriturus ⁴ (h. mortuus) domino meo regi? vadam,

A et amputabo caput ejus. Et ait rex: Quid mihi et vobis, filii Sarviæ? dimitte eum, ut ⁵ maledicat; Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David: et quis est qui audeat, dicere [h. et quis dicet], quare sic fecerit? Et ait rex Abisai, et universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus de utero meo (de visceribus meis), quærit animam meam: quanto magis nunc filius Jemini? dimitte eum ut (ms. dimitte, ut), maledicat juxta præceptum Domini: si forte respiciat Dominus afflictionem meam, et reddat mihi [Vulg. addunt Dominus] bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque David et socii ejus per viam cum eo [h. non habet.] Semei autem per jugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens et mittens lapides adversum eum, terramque spargens. Venit itaque rex, et universus populus cum eo lassus, et refocillatus est ⁶ ibi. Absalom autem et omnis populus Israel ingressi sunt Jerusalem, sed et Ahitophel cum eo. Cum autem venisset Husai Arachites amicus David ad Absalom, locutus est ad eum: Salve, rex, salve, rex [h. Vivat rex, vivat rex]. Ad quem Absalom, hæc est, inquit, gratia (h. misericordia) tua ad amicum tuum? quare non ivisti cum amico tuo? Responditque Husai ad Absalom: Nequaquam, quia illius ero, quem elegit Dominus, et omnis hic populus, et universus Israel, et cum eo manebo. Sed, ut et hoc inferam, cui ego [Vulg. ergo] serviturus sum? nonne filio regis? sicut parui patri tuo, sic parebo et tibi. [T. CXIX.] Dixit autem Absalom ad Ahitophel: Inite consilium quid agere debeamus, Et ait Ahitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: ut cum audierit omnis Israel quod scædaveris patrem tuum, roboventur manus eorum tecum. Tetenderunt igitur Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israel. Consilium autem Ahitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Ahitophel, et cum esset cum David, et cum esset cum Absalom.

[T. CXX, Cap. XVII.] Dixit igitur Ahitophel ad Absalom: Eligam mihi [h. nunc] duodecim milia virorum, et consurgens persequar David hac nocte. Et irruens super eum [quippe qui lassus est. et solutis manibus] percutiam eum: cumque fugerit omnis populus, qui cum eo est, percutiam regem desolatum. Et reducam universum populum, quomodo omnes reverti solent ⁷; unum enim virum tu quæris, et omnis populus erit in pace. Placuitque

¹ M. Veronens. cum Vulgatis addit tuis.

² Pressius Hebræe idem ms., Adoro.

³ Addit idem ms. cum Vulgatis, regi, pro quo in Hebræo est ei: max quoque idem ms. reddet pro reddidit.

⁴ Quod scholiastes adnotat, mortuus, et Hebræus præfert et Veronens. ms., demum et Vulgati libri.

⁵ In Veronens. ms. ut vacat: in Hebræo autem et proximum comma dimittet eum, desiderantur, et

facile additum hic est ex Græco, ἔφερε αὐτόν.

⁶ Plurium numero habet Veronens. ms. refocillati sunt, magis ad Græcum, et cum Vulgatis.

⁷ Verius in Veronens. ms., Omnis reverti solet, juxta Hebræum, quemadmodum et Eparnothotes apud Lucam Brugensem legendum monet, et melioris notæ codices præferunt. Vulgati, Quomodo unus homo reverti solet.

sermo ejus Absalom, et cunctis majoribus natu A
 Israel. Ait autem Absalom: Vocate et Husai Ara-
 chitem, et audiamus quid etiam ipse dicat. Cum-
 que venisset Husai ad Absalom, ait Absalom ad
 eum: Hujuscemodi sermonem [ms. addit quem
 locutus est Ahitophel: facere debemus an non?
 quod das consilium? Et dixit Husai ad Absalom:
 Non bonum consilium, quod dedit Ahitophel hac vi-
 ce. Et rursus intulit Husai: Tu nosti patrem
 tuum, et viros qui cum eo sunt, esse fortissimos
 et amaro animo, veluti si ursa, raptis catulis, in
 saltu sæviat: sed et pater tuus vir bellator est, nec
 morabitur cum populo. Forsitan nunc latitat in fo-
 veis, aut in uno, quo voluerit, loco: et cum ceci-
 derit unus quilibet in principio, audiet quicumque
 audierit, et dicet: Facta est plaga in populo qui
 sequebatur Absalom. Et fortissimus [h.] ipse ¹,
 cujus cor est quasi leonis, pavore solvetur: scit
 enim omnis Israel, fortem esse patrem tuum, et
 robustos omnes qui cum eo sunt. Sed hoc mihi vi-
 detur rectum esse consilium: ut [ms. et Vulg. ta-
 cent ut] congregetur ad te universus Israel, a Dan
 usque Ber-Sabee, quasi arena maris innumerabi-
 lis, et tu eris in medio eorum. Et irruemus super
 eum in quocunque loco fuerit inventus, et operie-
 mus eum, sicut cadere solet ros super terram, et
 non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne
 unum quidem. Quod si urbem aliquam fuerit in-
 gressus, circumdabit omnis Israel civitati illi funes,
 et trahemus eam [id est David] in torrentem, ut
 non reperiat ne calculus quidem ex ea. Dixitque
 Absalom, et omnes viri ² Israel: Melius est consi-
 lium Husai Arachitæ consilio Ahitophel. Domini
 autem nutu dissipatum est consilium Ahitophel uti-
 le, ut induceret Dominus super Absalom malum.
 Et ait Husai Sadoc et Abiathar sacerdotibus: Hoc
 et hoc modo consilium dedit Ahitophel Absalom,
 et senioribus Israel, et ego tale et tale dedi consi-
 lium. Nunc ergo mittite cito, et nuntiate David,
 dicentes: Ne moremini [h. Ne permanes] nocte
 hac in campestribus deserti, sed absque dilatione
 transgredere; ne forte absorbeat rex, et omnis
 populus qui cum eo est, Jonathan autem et Ahi-
 maas [ms. Achimaas] stabant juxta fontem Ragel:
 abiit ancilla et nuntiavit eis, et illi profecti sunt,
 ut referrent ad regem David nuntium: non enim
 poterant videri, aut introire civitatem. Vidit autem
 eos quidam puer, et indicavit Absalom: illi vero

concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri
 in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo,
 et descenderunt in eum. Tulit autem mulier, et
 expandit velamen super os putei, quasi siccas pti-
 sanas, et sic res latuit. Cumque venissent servi Ab-
 salom ad mulierem in domum, dixerunt: Ubi est
 Ahimaas et Jonathan? Et respondit eis mulier:
 Transierunt [Vulg. ad. festinanter], gustata pau-
 lulum aqua. At hi qui quærebant cum non repe-
 rissent, reversi sunt Jerusalem. Cumque abiissent
 ascenderunt illi de puteo, et pergentes nuntiaverunt
 regi David, atque dixerunt: Surgite, et transite
 cito fluvium [h. aquam], quoniam hujuscemodi de-
 dit consilium contra vos Ahitophel. Surrexit ergo
 David, et omnis populus qui erat cum eo, et trans-
 ierunt Jordanem, donec dilucesceret, et ne unus
 quidem residuus fuit, qui non transisset fluvium
 [h. Jordanem]. T. CXXI.] Porro Ahitophel videns
 quod non fuisset factum consilium suum, stravit
 asinum suum et surrexit et abiit in domum suam
 et in civitatem suam, et disposita domo sua, sus-
 pendio interiit, et sepultus est in sepulcro patris
 sui. David autem ³ venit in Castra [h. Mahnaim],
 et Absalom transivit Jordanem, ipse et omnes viri ⁴
 Israel cum eo. Amasam vero constituit Absalom
 pro Joab super exercitum: Amasa autem erat filius
 viri, qui vocabatur Jetra de Jezreli [h. Israelites,
 ms. hiereli], qui ingressus est ad Abigail [h. Abi-
 gal] filiam Naas, sororem Sarviæ, quæ fuit mater
 Joab [h. matrem Joab.] Et castrametatus est Israel
 cum Absalom in terra Galaad. Cumque venisset
 David in Castra [h. Mahnaim], Sobi filius Naas de
 Rabbath filiorum Ammon, et Machir filius Ammiel
 de Lodabar, et Berzellai Galaadites de Rogelim,
 obtulerunt ei stratoria, et tapetia, et vasa fictilia,
 frumentum, et hordeum, et farinam, et polentam,
 et fabam, et lentem, frixum cicer [h. non habet,
 frixum cicer, sed polentam], et mel, et butyrum,
 oves, et pingues vitulos. Dederuntque David, et po-
 pulo qui cum eo erat, ad vescendum; suspicati
 enim sunt populum fame et siti fatigari in deserto.

[T. CXXII, Cap. XVIII.] Igitur considerato (h.
 dinumerato) David populo suo, constituit super eos
 tribunos, et centuriones, et dedit populi tertiam
 partem sub manu Joab, et tertiam partem sub
 manu Abizai filii Sarviæ fratris Joab, et tertiam
 D partem [ms. tacet partem] sub manu Ethai, qui
 erat de Geth; dixitque rex ad populum: Egre diar

¹ Hebræus habet et ipse quoque, גַּם יְהוֹשֻׁעַ. Posseremam voculam quoque Veronens. ms. habet pro ipse. Mox autem plus habet omnis populus Israel, etc.

² Ms. Veronens., Omnis vir, pressius Hebræo.

³ Prudenter monuit nos S. Hieronymus libro Quæstionum Hebraicarum in Genesim, sæpe in Scriptura nomen Castra locum significare, non exercitum: cum enim de angelis, qui occurrerunt Jacob, dissereret, hæc a nobis observari voluit: « Ubi hic Castra posita sunt, in Hebræo habet Mahnaim: ut sciamus, si quando interpretatum in

alio loco ponitur, quem locum significet. » De eodem quoque loco ita disputat falsus Hieronymus in suis Traditionibus Hebraicis ad librum secundum Regum: « David autem, inquit, venit in castra, quæ Mahuam Hebraice leguntur, in quo loco obvii fuerunt angeli Dei Jacob; sicut in Genesi legitur: Et vocabit Jacob nomen loci Mahnaim, id est Castra. » Pulchre igitur hic concordant vetus ac falsus Hieronymus cum scholiaste Canonis Hebraicæ veritatis, quod non fuit tacendum studiosis lectoribus. MART.

⁴ Idem iterum Hebræo pressius, omnis vir.

estego vobiscum. Et respondit populus : Non exibis : sive enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit, sive media pars cecederit e nobis, non satis curabunt, quia tu unus pro decem millibus computaris ; melius est igitur ut sis nobis in urbe præsidio. Ad quos rex ait : Quod vobis rectum videtur, hoc faciam. Stetit ergo rex juxta portam : egrediebaturque populus per turmas suas, centeni, et milleni. Et præcepit rex Joab, Abisai, et Ethai, dicens : Servate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom. Itaque egressus est populus in campum contra Israel, et factum est prælium in saltu Ephraim. Et cæsus est ibi populus Israel ab exercitu David (h. a servis David), factaque est plaga magna in die illa viginti millium. Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem omnis terræ, et multo plures erant quos saltus consumpserat de populo quam hi quos voraverat gladius in die illo. (T. CXXIII.) Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo : cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum et magnam, adhæsit caput ejus quercui, et illo suspensio inter cælum et terram mulus, cui insederat pertransiit. Vidit autem hoc quispiam, et nuntiavit Joab, dicens : Vidi Absalom pendere de quercu. Et ait Joab viro, qui nuntiaverat ei : Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra, et ego dedissem tibi decem argenti siclos (h. decem argenteis), et unum balteum ? Qui dixit ad Joab : Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis : audientibus enim nobis, præcepit rex tibi, et Abisai, et Ethai, dicens : Custodite mihi puerum Absalom. Sed et si (ms. sed si) fecissem contra animam meam audacter nequaquam hoc regem latere potuisset, et tu stares ex adverso. Et ait Joab : non sicut tu (ms. lac. tu) vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, et infixit eas in corde Absalom ; cumque adhuc palpitaret (h. cum adhuc viveret) hærens in quercu, concurrerunt decem juvenes armigeri (h. et cucurrerunt decem pueri) Joab, et percutientes interfecerunt eum. Cecinit autem Joab buccina, et retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudini (h. populo). Et tulerunt Absalom, et projecerunt eum in saltu (ms. saltum), in foveam grandem, et comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis ; omnis autem Israel fugit in tabernacula sua. Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum qui est in valle regis ; dixerat enim : Non habeo filium, et hoc erit monumentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, et appellatur Manus Absalom, usque in diem

A hanc. Ahimaas autem filius Sadoc, ait : Curram, et nuntiabo regi, quia judicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum ejus. Ad quem Joab dixit : Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia ; hodie nolo te nuntiare, filius enim regis est mortuus. Et ait Joab Chusi : Vade, et nuntia regi quæ vidisti. Adoravit Chusi Joab, et cucurrit. Rursum autem Ahimaas filius Sadoc dixit Joab : Quid impedit si etiam ego curram post Chusi ? Dixitque ei Joab : Quid vis currere, filii mi ? non eris boni nuntii bajulus Qui respondit : Quid enim si cucurrero ? et ait ei (ms. lac. ei). Curre. Currens ergo Ahimaas per viam compendii, transivit Chusi. David autem sedebat inter duas ; speculator vero, qui erat in fastigio portæ super murum, elevans oculos, vidit hominem currentem solum. Et exclamans indicavit regi, dixitque rex. Si solus est, bonus (h. non habet, bonus) est nuntius in ore ejus. Properante autem illo et accedente propius, vidit speculator hominem alterum currentem, et vociferans in culmine, ait : Apparet mihi homo alter ¹ currens solus. Dixitque rex : Et iste bonus (h. non habet bonus) est nuntius (h. Etiam et iste nuntius. Speculator autem, Contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Ahimaas filii Sadoc. Et ait rex : Vir bonus est, et nuntium portans bonum, venit. Clamans autem Ahimaas, dixit ad regem : Salve (h. Pax) rex ², et adorans regem coram eo (h. non habet, coram eo) pronus in terram, ait : Benedictus Dominus Deus tuus (ms. lac. tuus), qui conclusit homines, qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem. Et ait rex : Estne pax puero Absalom ? Dixitque Ahimaas : Vidi tumultum magnum, cum mitteret Joab servus tuus, o rex, me servum tuum ; nescio aliud (h. quid). Ad quem rex : Transi, ait, et sta hic. Cumque ille transisset (ms. transiret), et staret, apparuit Chusi, et veniens ait : Bonum apporto nuntium, domine mi rex : judicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui surrexerunt contra te. (T. CXXIV.) Dixit autem rex ad Chusi : Estne pax puero Absalom ? Cui respondens Chusi : Fiant, inquit, sicut puer ³, inimici domini mei regis, et universi, qui consurgunt adversus eum in malum. Contristatus itaque rex ascendit cœnaculum portæ, et flevit. Et sic loquebatur, vadens : Fili mi Absalom, fili mi Absalom : quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te, Absalom fili mi, fili mi Absalom ⁴ !

(Cap. XIX.) Nuntiatum est autem Joab, quod rex fleret, et lugeret filium suum (h. et lugeret *super Absalom*), et versa est victoria (h. salus) in die illa in luctum omni populo : audivit enim populus in die illa dici : Dolet rex super filio suo. Et declinabat populus in die illa ingredi civitatem quomodo de-

¹ Tacet Veronens. ms. vocem *alter*, quæ in Hebræo vacat.

² Ille quoque tacet idem ms., *rex*, quod nomen nec Hebræus textus hic addit.

³ Ille vero plus Hebræo habet Veronens. cod. *puer Absalom*.

⁴ Non repetit ms. Veronens. nomen *Absalom* : rectissime ad Hebræum textum.

clinare solet populus versus (*ms.* aversus) et fugiens de prælio. (T. CXXV.) Porro rex operuit caput suum, et clamabat voce magna: Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi (*Vulg. tac. fili mi*)! Ingressus ergo Joab ad regem in domum, dixit: Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum, qui salvam fecerunt (h. qui eruerunt) animam tuam, et animam filiorum tuorum, et filiarum tuarum, et animam uxorum tuarum, et animam concubinarum tuarum. Diligis (*ms.* Diligens et odio habens) odientes te, et odio habes diligentes te, et ostendisti hodie, quia non curas de ducibus tuis, et de servis tuis (h. nuntiasti hodie quia non sint tibi duces et servi), et vero cognovi modo, quia si Absalom viveret, et nos omnes occubuissemus, tunc placeret tibi (h. in oculis tuis). Nunc igitur surge, et procede, et alloquens satisfac servis tuis: juro enim tibi per Dominum (h. juravi enim in Dominum), quod si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac: et pejus hoc tibi erit, quam omnia mala quæ venerunt super te, ab adolescentia tua usque in præsens. Surrexit ergo rex, et sedit in porta: et omni populo nuntiatum est quod rex sederet in porta: venitque universa multitudo (h. omnis populus) coram rege: Israel autem fugit in tabernacula sua (T. CXXVI.) Omnis quoque populus certabat (h. judicabat) in cunctis tribubus Israel, dicens: Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum, ipse salvavit nos de manu Philistinorum, et nunc fugit de terra propter Absalom. Absalom autem, quem unximus super nos, mortuus est in bello: usquequo siletis, et non reducit regem? Rex vero David misit ad Sadoc et ad Abiathar sacerdotes, dicens: Loquimini ad majores natu Juda, dicentes: Cur venitis (*ms.* venistis) novissimi ad reducendum regem in domum suam? (Sermo autem omnis Israel pervenit [*ms. et Vulg. pervenerat*] ad regem in domo ejus: Fratres mei vos, os meum, et caro mea vos, quare novissimi reducit regem? Et Amasæ dicite: Nonne os meum es, et caro mea (*Vulg. add. es*)? Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, si non magister militiæ fueris coram me omni tempore (h. omnibus diebus) pro Joab. Et inclinavit cor omnium virorum Juda, quasi viri unius: miseruntque ad regem, dicentes: Revertere tu et omnes servi tui. Et reversus est rex et venit usque ad Jordanem, et (*Vulg. add. omnis*) Juda venit in Galgala, ut occurreret regi, et transduceret eum Jordanem.

¹ Idem *ms.* et *Vulgati*, cum jam transisset, etc.

² *Pedibus infectis*, id est, non factis, secundum Hebraicam phrasim רגלי עשה רגלי, *velo asa raglau*, quod interpretatur, et non fecerat pedes suos. Unde auctor sæpius laudatus *Quæstionum Hebraicarum* in libros Regum, non incongrue aiebat: « Et notandum quod in Hebræo, non *illotis pedibus*, legitur, sed *pedibus infectis*. Fecerat namque sibi idem Miphiboseth ligneos pedes, quibus uti quasi pro-

A Festinavit autem Semei filius Gera filii Jemini de Bahurim, et descendit cum viris Juda in occursum regis David cum mille viris de Benjamin, et Siba puer de domo Saul, et quindecim filii ejus, ac viginti servi *erant* (h. non habet) cum eo, et irrumpentes Jordanem, ante regem transierunt vada, ut transducerent domum regis, et facerent juxta jussionem ejus (h. *juxta quod bonum in oculis regis*) (T. CXXVII.) Semei autem filius Gera prostratus coram rege, cum transisset Jordanem¹, dixit ad eum: Ne reputes mihi, domine mi, iniquitatem, neque memineris injuriarum (*ms.* injuriam) servi tui in die, qua egressus es, domine mi rex, de Jerusalem, neque ponas, rex, in corde tuo. Agnosco enim servus tuus peccatum meum, et idcirco hodie primus veni de omni (*ms. lac.* omni) domo Joseph, descendique in occursum domini mei regis. Respondens vero Abisai filius Sarviæ, dixit: Nunquid pro his (h. propter hoc) verbis non occidetur Semei, quia maledixit christo Domini? Et ait David: Quid mihi, et vobis, filii Sarviæ? cur efficiamin (h. *eritis*) mihi hodie in Satan? ergone hodie interficietur vir in Israel? an ignoro (h. *Quia nonne novi*) hodie me factum regem super Israel? Et ait rex Semei: Non morieris. Juravitque ei. Miphiboseth quoque filius Saul descendit in occursum regis, illotis pedibus² (h. pedibus infectis), et intonsa barba: vestesque suas non laverat a die qua egressus fuerat rex, usque ad diem reversionis ejus in pace. Cumque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex: Quare non venisti mecum, Miphiboseth? Qui respondens ait: Domine mi rex, servus meus contempsit me: dixi ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, et ascendens abirem cum rege: claudus enim sum servus tuus. Insuper et accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem: tu autem, domine mi rex, sicut angelus Dei (*Vulg. add. es*), fac quod placitum est tibi (h. in oculis tuis). Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi: tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensæ tuæ: quid igitur habeo justæ querelæ, aut quid possum ultra vociferari ad regem? Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? fixum est quod locutus sum, tu et Siba dividite possessiones (h. Dixi, tu et Siba dividite agrum). Responditque Miphiboseth regi: Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam. Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim, transduxit regem (h. et

naturalibus solebat: sicut solent facere claudi, quemadmodum et ille erat. » MART.

— Comparat Martian. Scholasten cum *Hebraicar. Quæstion.* in libros Regum auctore in hunc locum: « Notandum quod in Hebræo non *illotis pedibus* legitur, sed *pedibus infectis*. Fecerat namque sibi idem Miphiboseth ligneos pedes, quibus uti quasi pro naturalibus solebat, » etc., quæ Rabbinorum traditio est.

t cum rege) Jordanem, paratus etiam ultra A
n prosequi eum (h. ad transmittendum eum).
ntem Berzellai Galaadites senex valde, id
ogenarius, et ipse præbuit alimenta regi,
roraretur in castris: fuit quippe vir dives

Dixit itaque rex ad Berzellai: Veni mecum,
viescas securus (*ms. secure*) mecum in Je-
m. Et ait Berzellai ad regem: Quot sunt dies

im vitæ meæ, ut ascendam cum rege Jeru-
'Octogenarius sum hodie: nunquid vigent

mei ad discernendum suave, aut amarum
num, vel malum)? aut delectare potest
a tuum cibus et potus? vel audire possum
rocem cantorum, atque cantatricum? quare

tuus sit oneri domini meo regi? Paululum
lam¹ famulus tuus ab Jordane tecum: nec
o hac vicissitudine: sed obsecro, ut revertar

tuus, et moriar in civitate mea (*Vulg. add.*
liar), juxta sepulcrum patris mei, et matris

(T. CXXVIII.) Est autem servus tuus (h.
ervus tuus) Chamaam, ipse vadat tecum,
e mi rex, et fac ei quod tibi bonum videtur

ad bonum est in oculis tuis). Dixitque rex:
a transeat Chamaam, et ego faciam ei quid-
bi placuerit, et omne, quod petieris a me,

abis. Cumque transisset universus populus
Jordanem, osculatus est rex Berzellai, et
xit ei, et ille reversus est in locum suum,

vit ergo rex in Galgala, et Chamaam cum
inis autem populus Juda transduxerat regem,
lia tantum pars adfuerat de populo Israel.

omnes viri Israel concurrentes ad regem C
nt ei: Quare te furati sunt fratres nostri
da, et transduxerunt regem et domum ejus

am, omnesque viros David cum eo? Et re-
t omnis vir Juda ad viros Israel: Quia pro-
st mihi rex: cur irascaris super hac re?

id comedimus aliquid, ex rege, aut munera
data sunt? Et respondit vir Israel ad viros
et ait: Decem partibus ego sum major apud

, magisque ad me pertinet David quam ad
Decem partes mihi sunt apud regem, magis
go in David quam tu): cur mihi fecisti inju-

non emendatus legit modo in tertia persona,
et: autem habuit primam personam, *proce-*
d retinent alii codices *ms.* quod nolimus
e, quia in utrisque unus sensus renuntiatur.

quod legitur iu editis versu immediate se-
, et sepeliar juxta, etc., illud, et sepeliar ex-
im habet in fonte Hebraico, uti apud Septua-
ic Syrum interpretem. Chaldæus tamen et
eodem modo interpretati sunt, et sepeliar in
o, etc. MART.

asum est in Canone hic et alibi verbum *re-*
; sive *vade*, atque ad textum Hebræum sen-
n Scripturæ accommodat emendator: *In ta-*
ula sua Israel. At ne fieret indecora translatio,
s interdum Latinas addit Hieronymus, ut
rofitetur epist. ad Sunniam et Fretelam.

ario etiam hoc loco subintelligitur verbum
re, aut *redi*: alio qui sensus, vel nullus est,
sensus omnino remanabit. MART.
a. Veronens., in domo David: reventibus aliis

iam, et non mihi nuntiatum est priori, ut reduce-
rem regem meum (h. Nonne sermo meus prior
fuit, ut reducerem regem meum)? Durius autem
responderunt viri Juda viris Israel.

(Cap. XX.) Accidit quoque ut ibi esset vir Belial,
nomine Seba, filius Bochri (h. Bichri, vir Jemi-
neus; et cecinit buccina, et ait: Non est nobis
pars in David, neque hæreditas in filio Isai: rever-
tere² in tabernacula tua, Israel. Et separatus est
omnis Israel a David, secutusque est Seba filium
Bochri (h. Bichri); viri autem Juda adhæserunt
regi suo, a Jordane usque ad Jerusalem. Cumque
venisset rex in domum suam in Jerusalem (h. non
habet, rex, sed, David), tulit decem mulieres con-
cubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum.

et tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens,
et non est ingressus ad eas, sed erant clausæ usque
ad diem mortis suæ in viduitate viventes. Dixit

autem rex Amasæ, Convoca mihi omnes vi-
ros Juda in diem tertium, et tu adesto (*ms.*
esto) præzens. Abiit ergo Amasa ut convoca-
ret Judam, et moratus est extra placitum, quod

ei constituerat rex³. Ait autem David ad Abi-
sai: Nunc magis afflicturus est nos Seba
filius Bochri quam Absalon: tolle igitur servos
domini tui, et persequere post illum (*Vulg. cum*),

ne forte inveniat civitates munitas, et effugiat nos.
Egressi sunt ergo cum eo viri Joab, Cherethi quo-
que et Phelethi, et omnes robusti exierunt de Jeru-
salem ad persequendum Seba filium Bochri. Cumque

illi essent juxta lapidem grandem, qui est in Ga-
baon, Amasa veniens occurrit eis (h. Amasa
veniens ad faciem illorum. Nostri codices,⁴ Amasa
veniens occurrit eis). Porro Joab vestitus erat

tunica stricta ad mensuram habitus sui, et desuper
accinctus gladio dependente usque ad illia, in va-
gina, qui fabricatus⁵ levi motu egredi poterat, et
percutere. Dixit itaque Joab ad Amasam: Salve,

mi frater (h. Pax tibi, frater). Et tenuit manu dex-
tera mentum Amasæ quasi osculans eum. Porro
Amasa non observavit gladium quem habebat Joab

(h. quem habebat Joab in manu). (T. CXXX.) Qui
percussit eum latere, et effudit intestina ejus in ter-

libris. Mox *provertere*, quod verbum in aliis *mss.*
erasum Martianæus invenit, optime ad Hebræum
textum habet Veronensis *vir*, אִישׁ לְאֹהֲרָיו יִשְׂרָאֵל;

Vir ad tentoria sua Israel, id est *quisque*, ut præfe-
runt versiones aliæ Orientales. Ita et in Memmiano
Canone legi postea Martianæus ipse animad-
vertit.

² Vacat cum in Hebræo, tum in Veronensi *ms.*
rex. In Canone quem emendatum vocat Martianæus
postea reperit, quod ei constitutum erat.

⁴ Quos hic nostros codices Scholiastes vocat, nihil
ab Hieronymiana impressa lectione dissident.
Econtrario, supra in c. xvii Num. v 6, codices
eisdem hoc nomine laudat, ut abluere eos a pro-
posito exemplari notet. Non indigna hæc visa res
est, quam curiosius inspiceres.

⁵ Multo concinnius in Veronens. *ms.*, *fabre fa-*
ctus.

ram, nec secundum vulnus apposit, et mortuus est¹. Joab autem, et Abisai frater ejus, persecuti sunt post (h. ms. tacet post) Seba filium Bochri. Interea quidam viri, cum stetissent juxta cadaver Amasæ, de sociis Joab, dixerunt: Ecce qui esse voluit pro Joab comes David² (h. de pueris Joab dixerunt: quisquis voluntatem habet in Joab, et obediens vult esse David, sequetur Joab). Amasa autem conspersus sanguine, jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, et amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum. Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Joab ad persequendum Seba filium Bochri. Porro ille transierat per omnes tribus Israel in Abelam, et Beth-Macha: omnesque viri electi congregati fuerant ad eum³. Venerunt itaque et oppugnabant eum in Beth-Macha, et circumdederunt munitionibus civitatem, et obsessa est urbs: omnis autem turba (h. populus), quæ erat cum Joab, moliebatur destruere muros. Et exclamavit mulier sapiens de civitate: Audite, audite, dicite Joab: Appropinqua huc, et loquar tecum. Qui cum accessisset ad eam, ait illi: Tunc (ms. et Vulg. Tu) es Joab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: (T. CXXXI.) Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit: Audio. Rursumque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio (h. non habet, proverbio): Qui interrogant, interrogent in Abela, et sic perficiebant. Nonne ego sum quæ respondeo veritatem in Israel, et tu quæris subvertere civitatem, et evertere matrem in Israel⁴? Quare præcipitas hæreditatem Domini? Respondensque Joab, ait: Absit, absit hoc (h. non habet, hoc) a me: non præcipito, neque demolior. Non se sic habet res: sed homo (h. vir) de monte Ephraim, Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum suam (ms. tac. suam) contra regem David: tradite illum solum, et recedemus a civitate: Et ait mulier ad Joab: Ecce caput ejus mittetur (h. projicietur) ad te per murum. Ingressa est ergo ad omnem populum, et locuta est eis sapienter: qui abecissum caput Seba filii Bochri projecerunt ad Joab, et illi cecinit tuba, et recesserunt ab urbe, unusquisque in

tabernacula sua: Joab autem reversus est Jerusalem ad regem. Fuit ergo Joab super omnem exercitum Israel: Banaias autem filius Joiadæ super Chere-thæos (h.) et Phelethæos; Aduram vero super tributa: porro Josaphat filius Ahilud, a commentariis. Siva (h. Serva) autem, scriba: Sadoc vero et Abiathar, sacerdotes. Ira autem Jairites (ms. Hajarites) erat sacerdos David⁵.

(Cap. XXI.) Facta est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter, et consuluit David oraculum (h. faciem) Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, et domum ejus et sanguinem (h. et domum sanguinum), quia occidit Gabaonitas. Vocatis ergo Gabaonitis, rex dixit ad eos. (Porro Gabaonites non sunt de filiis Israel, sed reliquæ Amorrhæorum: filii quippe Israel juraverant eis, et voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israel et Juda.) Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? et quod erit vestri piaculum, ut benedicatis (h. oratio in quo *expiabo*, ut benedicatis) hæreditati Domini? (T. CXXXII.) Dixeruntque ei Gabaonitæ: Non est nobis super argento et auro quæstio, sed⁷ contra Saul, et contra domum ejus: neque volumus, ut interficiatur homo (h. vir) de Israel. Ad quos ait rex: Quid ergo vultis ut faciam vobis? Qui dixerunt regi: Virum qui attrivit nos, et oppressit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit (h. et ita disperdere ut ne unus quidem de eis deficiat) de stirpe ejus in cunctis finibus Israel. Dentur nobis septem viri de filiis ejus: crucifigamus eos Domino in Gabaat Saul, quoniam dabo. Pepercitque rex Miphiboseth filio Jonathan filii Saul, propter jusjurandum Domini, quod fuerat inter David et inter Jonathan filium Saul. Tulit itaque rex duos filios Respha filie Aja, quæ peperit Sauli, Armoni et Miphiboseth: et quinque filios Michol filie Saul, quos genuerat Hadriel filio Berzellai, qui fuit de Molathi, et dedit eos manu Gabaonitarum: qui crucifixerunt illos monte coram Domino: et ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei. Tollens autem Respha filia Aja cilicium, substravit sibi super petram, ab initio

¹ Comma istud, *et mortuus est*, quod habent reliqui libri omnes, ms. Veronens. retinet.

² Hic quoque retinet Veronens. ms. verba, *comes David*. Hebræus e contrario pluribus quam reliqui alii libri sententiam hanc verbis effert: מי אשר חפץ ביואב וימי אשר-לדוד אחרי יואב. Ad verbum, *Quis qui voluit in Joab, et quis qui Davidi post Joab?* Quibus strictè hæret et Græcus.

³ Vocem Hebræi textus הברים, quam pleræque versiones pro nomine *Berim* proprio accipiunt. Latinus interpres transtulit juxta etymologiam, quam *electi* (uniquè viri e militibus) significantur, a radice ברה. Al. Veronens. ms. ut strictius Hebræo hæreat vocem *vir* prætermittit, quæ num a S. Hieronymo apposita, an de glossatoris profecta sit calaneo, divinandum est. Rursum in Canone emendato Martiani. legi animadvertit: *Omnesque electi*

congregati venerunt post eum: ubi non modo viri tacetur, sed et *venerunt pro fuerant*, et *post eum pro ad eum* scribitur.

⁴ Ms. Veronens., *quæres subruere*.

⁵ Falsus Hieronymus legit, *matrem Israel*, ait enim: « Hanc mulierem Judæi Zaraw, filiam Aser filii Jacob, intelligunt: et quod se matrem dixerit, ita dicens: *Tu quæris evertere matrem Israel*. Idcirco *matrem*, quia multorum annorum erat. » MART.

⁶ Subdit statim idem auctor: « Ira autem Jairites erat sacerdos David, id est, magister, sicut alibi scriptum est: *Filii autem David erant sacerdotes*, id est magistri fratrum suorum. » MART.

⁷ Idem ms. sed voculam tacet, quæ quidem neque in Hebræo resonat.

⁸ Hic quoque retinet Veronens. ms. *rex*, quam et Hebræus hic nescit.

messis, donec [h. usque] stillaret aqua super eos de celo : et non dimisit aves lacerare eos per diem, neque bestias per noctem. Et nuntiata sunt David quæ facerat Respha filia Aja [ms. Ahaja], concubina Saul. [T. CXXXIII] Et abiit David, et tulit ossa Saul, et ossa Jonathan filii ejus a viris Jabes Galaad, qui furati fuerant ea de platea Beth-San, in qua suspenderant eos Philistim, cum interfecissent Saul in Gelboe : et asportavit inde ossa Saul, et ossa Jonathan filii ejus : et colligentes ossa eorum, qui affixi fuerant, sepelierunt ea cum ossibus Saul et Jonathan filii ejus [h. et collegerunt ossa eorum qui affixi erant, et sepelierunt ossa Saul et filii ejus] in terra Benjamin, in latere, in sepulcro Cis patris ejus : feceruntque omnia, quæ præceperat rex, et repropitiatus est Deus terræ post hæc. Factum est autem rursus prælium Philistinorum adversum Israel, et descendit David, et servi ejus cum eo, et pugnabant contra Philistim. Deficiente autem David, Jesibibnob [ms. Jesbidenob], qui fuit de genere Arapha, cujus ferrum hastæ trecentas¹ uncias appendebat, et accinctus erat ense novo, nisus est percutere David. Præsidioque ei fuit Abisai filius Sarviæ², et percussum Philisthæum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes : Jam³ non egredieris nobiscum in bellum, ne exstinguas lucernam Israel. Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthæos : tunc percussit Sobochai de Husati, Saph [ms. Seph] de stirpe Arapha, de genere gigantum⁴. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus, polymitarius Bethlehemitæ, Goliath Getthæum, cujus hastile hastæ erat

¹ In Canone, *cujus hasta trecentas*, etc., quam lectionem sequi nolumus, eo quod suspectæ nobis sint hujusmodi emendationes ex Hebraico textu procuratæ ab aliquo studiosiori ; nam prima manu eodem modo legebatur in Canone, ut modo legitur in editis, ac in omnibus aliis mss. codicibus. Unde manifestum apparet similes lectiones fuisse mutatas in versione Hieronymiana, quantumvis aliunde verbis Hebræis propius accedant. MART.

² Deerant olim in Veronens. cod. hæc verba, *Præsidioque ei fuit Abisai filius Sarviæ*, quæ recentior manus suffecit : suntque re ipsa in aliis omnibus libris.

³ Vocula *jam* in Veronensi ms. juxta Hebræum aliosque textus vacat.

⁴ Duæ sunt interpretationes hæ simul junctæ, *de stirpe Arapha*, et *de genere gigantum* : est enim in Hebræo una sententia בילדי תרפה, *de natis*, sive *de stirpe Arapha*, quod si velis *Arapha* juxta etymologiam interpretari, dicas, *de natis*, sive *de genere gigantum*. Atque hæc quidem expositio Syro, atque Arabi, fere etiam et Chaldæo interpretari placuit : illam Græcus probavit magis, ἐν τοῖς ἑγγόνοις τοῦ Παρά. Certum autem est atque evidens, Hieronymum quoque alterutram elegisse, non utramque junxisse temere, quemadmodum Latini Vulgati libri representant. Quam porro ex his probarit, Veronensis ms. significat, qui priore unice habet, *de stirpe Arapha* : alteram, *de genere gigantum*, penitus nescit. Atque hinc novum γρηγοριανός Hieronymianæ, quam exhibet, versionis argumentum sibi sumit, quod cæteris religiosius omnibus,

A quasi lictatorium textentium. Quartum be in Geth : in quo vir [Vulg. add. fuit] qui senos in manibus pedibusque habebat id est, viginti et quatuor, et erat de origi pha, [A. l. a. l. et] blasphemavit Israel. P. autem eum Jonathan filius Samaa fratris Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, et derunt in manu David et servorum ejus.

[Cap. XXII.] Locutus est autem David D verba carminis hujus⁵, in die qua liberavit Dominus de manu omnium inimicorum sui et manu Saul. Et ait :

[T. CXXXI] Dominus petra mea, et robur meum et salvator meus⁶.

B Deus meus [Vulg. tac. meus], fortis meus, spes in eum :

scutum meum, et cornu salutis meæ : Elevator meus, et refugium meum, salvator meus, de iniquitate liberabis me.

Laudabilem invocabo Dominum : et ab inimicis meis salvus ero.

Quia circumdederunt me contritiones mortis : torrentes Belial terruerunt me⁷ [Vulg. tac. me]

Funes inferi circumdederunt me : prævenerunt me laquei mortis.

In tribulatione mea invocabo Dominum, et ad Deum meum clamabo :

Et exaudiet de templo suo vocem meam, et clamor meus veniet [h. non habet veniet] aures ejus.

C Commota est et contremuit terra : fundamenta montium concussa sunt⁸.

eorum qui glossemata interpretati sunt, additamentorum est purus. Nam de Vulgatis libris in sentio, cum obscurior illa videretur translatio, *de stirpe Arapha*, glossator, non nemo ad libri oram aliam hanc ex nominis etymologia derivatam, *de genere gigantum*, apposuit, quam inconsulto post librarius in textum intrusit. Cæterum mirari sub hoc Latinorum codicum additamentum nescio Martiani, et quem ille edidit. Hebræi Scholiastæ sed et omnium, quot habemus ad manus, qui Criticos in S. Scripturam agunt, effugisse diligentiam.

⁵ Hæc verba usque ad principium hymni posita sunt per modum tituli, ac majusculis litteris minio descripta in pervetusto regio codice Bibliorum. MART.

D ⁶ Primum hujus cantici distichum ita divisum invenimus in Hebr. codice regio num. 6. Ad fide igitur optimi illius ms. exemplaris commata disposita sunt in hac editione, cum in aliis libris, in Latinis etiam mss. codicibus quamplurim sub una divisione seu incisione legantur. Cæterum iste Psalmus idem est cum nostro xvii in lib. Psalm., vel cum xviii, juxta numerum Hebræorum sed nomenclaturam variant, amplius aliquid inter se habentes, aut aliis verbis, ut in amborum contentione studiosus quisque facile compertum habebit. MART.

⁷ In Veronens. ms. *Invenierunt*, quod haud sibi unde librarius excuderit.

⁸ Canon ad Hebr. emendatus legit, *conturbata sunt et commota sunt* : cæteri omnes ut in editis. MART.

et conquassata, quoniam iratus est [*Vulg. add.* eis].
 Ascendit fumus in naribus¹ ejus,
 et ignis de ore ejus voravit :
 carbones incensi sunt ab eo.
 Inclinauit [*ms.* Et inclinauit] cœlos, et descendit :
 et caligo sub pedibus ejus.
 Et ascendit super Cherubim [h. Cherub], et volavit :
 et lapsus est [h. apparuit] super pennas venti.
 Posuit tenebras in circuitu suo latibulum,
 cribrans aquas de nubibus cœlorum.
 Præ fulgore in conspectu ejus,
 succensi sunt carbones ignis.
 Tonabit de cœlis Dominus :
 et excelsus dabit vocem suam.
 Misit sagittas, et dissipavit eos
 fulgur, et consumpsit eos.
 Et apparuerunt effusiones maris,
 et revelata sunt fundamenta orbis,
 ab increpatione Domini,
 ab inspiratione spiritus furoris ejus.
 Misit de excelso, et assumpsit me,
 et extraxit me de aquis multis.
 Liberavit me ab [*ms. de*] inimico meo potentissimo.
 et [*ms. lac et*] ab his qui oderant me, quoniam
 robustiores me erant.
 Prævenit me in die afflictionis meæ,
 et factus est Dominus firmamentum meum.
 Et eduxit me in latitudinem :
 liberavit me, quia placui² [*Vulg. complacui*] ei :
 Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam;
 et secundum munditiam manuum mearum reddet
 mihi.
 Quia custodivi vias Domini,
 et non egi impie, a Deo meo.
 Omnia enim judicia ejus in conspectu meo :
 et præcepta ejus non amovi a me.
 Et ero perfectus cum eo,
 et custodiam me ab iniquitate mea.
 Et restituet Dominus mihi secundum justitiam
 meam,
 et secundum munditiam manuum mearum [h. secundum munditiam meam], in conspectu oculorum suorum.
 Cum sancto sanctus eris :
 et cum robusto perfectus [h. cum perfecto perfectum].
 Cum sancto electo electus eris,
 et cum perverso perverteris [*ms. subverteris*].

¹ Idem *ms. de naribus*. Tum vers. seq., vorabit in futuro cum Vulgatis, et pressius Hebræo תאכל.

² Veronens. *ms. placuit*. Mox rectius ad Hebræum, Retribuit pro Retribuet.

³ Undecim *mss.* nostri legunt hic *compingam*, nec sua illud careret probabilitate, nisi consequentia sensus obstaret : nam quæ præcesserunt *delebo*, *comminuam*, necessariam habent connexionem cum

Et populum pauperem salvum facies :
 oculisque tuis excelsos humiliabis.
 Quia tu lucerna mea, Domine,
 et [*Vulg. add. tu*], Domine, illuminabis tenebras
 meas.
 In te enim curram accinctus :
 in Deo meo transiliam murum.
 Deus, immaculata via ejus,
 Eloquium Domini igne examinatum [h. conflatum] :
 scutum est omnium sperantium in se.
 Quis est Deus præter Dominum,
 et quis fortis præter Deum nostrum ?
 Deus qui accingit me fortitudine,
 et complanavit [*ms. complantavit*] perfectam viam
 meam.
 B Coæquans pedes meos cervis,
 et super excelsa mea statuens me.
 Docens manus meas ad prælium,
 et componens quasi arcum æreum brachia mea.
 Dedisti mihi, clypeum salutis tuæ,
 et mansuetudo mea [h. tua] multiplicavit me.
 Dilatabis gressus meos subtus me,
 et non deficient tali mei.
 Persequar inimicos meos, et conteram,
 et non revertar [*Vulg. convertar*] donec consumam eos.
 Consumam eos, et confringam, ut non consurgant :
 cadent sub pedibus meis.
 Accinxisti me fortitudine ad prælium :
 incurvabis [*Vulg. incurvastis*] resistentes mihi
 sub me.
 C Inimicos meos dedisti mihi dorsum,
 odientes me, et disperdam eos.
 Clamabunt, et non erit qui salvet :
 ad Dominum, et non exaudiet eos.
 Delebo [h. Conteram] eos, pulverem terræ :
 quasi lutum platearum comminuam eos, atque
 confringam³.
 Salvabis me a contradictionibus populi mei :
 custodies⁴ me in caput gentium :
 populus, quem ignoro, serviet mihi.
 Filii alieni resistent mihi [h. negabunt me],
 auditu auris obedient mihi.
 Filii alieni defluerunt,
 et contrahentur in angustiis suis.
 D Vivit Dominus, et benedictus Deus meus [h. fortis
 meus] :
 et exaltetur⁵ Deus fortis salutis meæ.
 Deus, qui das vindictas mihi,
 et dejiciis populos sub me,

verbo *confringam*, sive *distendam*. Cæterum Hebræa vox רָקַע, *raca*, proprie denotat *premere*, *premendo*, *constipare* et *firmare*. Quæ præfecto ad *compingere* ex æquo respondent. Consulesis Criticam sacram Midoch. MART.

⁴ Ad Veronens. *ms.* marginem adnotatum est ejusdem, ut videtur, Antiquarii manu, *constitues*.

⁵ Idem *ms.* Et exaltabitur; cum Vulgatis et Græco.

Qui educis me ab inimicis meis,

et a resistantibus mihi elevas me :

a viro iniquo [h. iniquitatis] liberabis me.

Propterea confitebor tibi, Domine, in gentibus :
et nomini tuo cantabo.

Magnificanti ¹ [Vulg. magnificans et faciens] salutes regis sui,

et facienti misericordiam christo suo,

David et semini ejus in sempiternum.

[Cap. XXIII.] Hæc autem sunt verba [h.] David novissima ². Dixit David filius Isai : Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob [cui constituta est scala Christo Dei Jacob], egregius psalter [h. et alii codices, psalta ³] Israel : Spiritus Domini locutus est per me [h. in me], et sermo ejus per linguam meam [h. super linguam meam]. Dixit Deus Israel, locutus est mihi fortis Israel, dominator hominum justus, dominator (h. dominatui) in timore Dei. Et sicut lux auroræ, oriente sole, mane absque nubibus rutilat, et sicut pluviis germinat herba de terra (h. et sicut pluvia germinat herbam de terra). Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum, firmum in omnibus atque munitum. Cuncta enim salus mea, et omnis voluntas ⁴ : nec est quidquam ex ea quod non germinet. Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi, quæ non tolluntur manibus ⁵. Et si quis tangere voluerit eas (h. Et vir tangens eos), armabitur ferro et ligno lanceato, igneque succensæ (h. succensi) comburentur usque ad nihilum. Hæc nomina fortium David. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecti impetu uno. Post hunc, Eleazar filius patris ejus Ahoi (h. Eleazar filius Dodo, filius Ahoi) inter tres fortes, qui erant cum David quando exprobraverunt Philisthim, et congregati sunt illuc in prælium. Cumque ascendissent viri Israel, ipse stetit, et percussit Philisthæos, donec deficeret manus ejus, et obrigesceret cum gladio : fecitque Dominus salutem magnam in die illa : et populus qui fugerat (h. non habet qui fugerat), reversus est ad cæsorum spolia detrahenda. Et post hunc, Semma filius Age de Arari. Et congregati sunt Philisthim in statione : erat quippe ibi ager

¹ Ita mss. optimæ notæ, ac vetustissimi cum Canone Hebr. veritatis. Alii legunt quod est in editis, *magnificans et faciens*. MART.

² Tacet idem ms. hic *David* ; tum præfert, *novissima quæ dixit*, etc.

³ In Hebr. זמירות, *unim zemiroth*, id est egregius, sive *jucundis psalmis*, quod nihil differt ab egregio psalte. Nec satis liquet quid Scholiastes Canonis voluerit, cum monet Hebræum et alios codices Latinos legere, *psaltæ*. Et quidem quod Latina spectat exemplaria, certum est in pluribus hoc modo legi : in Hebraico autem זמירות, *zemiroth*, non significat *Psaltam*, id est *Cantorem*, sed *Psalmos et Cantica*. Credamus igitur errorem inesse librorum, qui ad variantem Latinam dictionem temere addiderunt notam *h*, quæ Hebr. textum significat. MART.

A plenus lente. Cumque fugisset populus a facie Philisthim, stetit ille in medio agri, et tuitus est eum, percussitque Philisthæos : et fecit Dominus salutem magnam. Nec non et ante ⁶ descenderant (h. Et descenderunt) tres qui erant principes inter triginta, et venerant tempore messis ad David in speluncam Odollam : castra autem Philisthim erant posita in valle Gigantum. Et David erat in præsidio : porro statio Philistinorum tunc erat in Beth-Leem. (T. CXXXV.) Desideravit igitur David, et ait : Si quis mihi daret potum aquæ, de cisterna quæ est in Beth-Leem juxta portam ? Irruperunt ergo tres fortes castra Philistinorum, et hauserunt aquam de cisterna Beth-Leem, quæ erat juxta portam, et attulerunt ad David : at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino, dicens : Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc (h. Absit a me, Domine, ut faciam hoc) ; num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, et animarum periculum bibam ? Noluit ergo bibere. Hæc fecerunt tres robustissimi. Abisai quoque frater Joab filius Sarviæ, princeps erat de tribus istis ⁷ : ipse est qui elevavit hastam suam contra trecentos quos interfecit, nominatus in illis tribus, et inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos (h. non habet primos) non pervenerat. Et Banaias filius Joiadæ viri fortissimi (h. filii viri fortissimi), magnorum (h. magister) operum, de Cabseel (ms. Capsael) : ipse percussit duos leones Moab, et ipse descendit, et percussit leonem in media cisterna diebus nivis. Ipse quoque interfecit Ægyptium virum, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam : itaque cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Ægyptii, et interfecit eum hasta sua. Hæc fecit Banaias filius Joiadæ. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores : verumtamen usque ad tres non pervenerat : fecitque eum sibi David auricularium, a secreto (h. non habet a secreto). Asaal frater Joab inter triginta. Eleanan filius patris ejus (h. filius Dodo) de Beth-Leem, Somma de Arodi, Elica de Arodi, Heles (ms. Arari Helas) de Phelti, Hira filius Aces de Thequa, Abiezer de Anathoth, Mobbonnai, de Usati ⁸, Selmom Aohites, Maarai Netophathites, Heleb filius Baana (ms. Heled et Banaa),

— Cum iis quos Scholiastes laudat, Veronens. quoque ms. *psalta* : quod idem est.

⁴ Veronens. ms. *Salus mea ex eo quod non germinet* : reliquis quæ hic intermedia sunt, prætermisissis. Pulchre quidem cum Hebræo, si voluntas saltem addidisset, quod nomen in archetypo est, וְפָח : nam reliqua *nec est quidquam ex ea*, ibi pariter desiderantur, vocula autem כִּי, id est *quia*, æque bene redditur *ex eo quod*.

⁵ Idem ms., *a manibus* : בְּיָד, *in manus*.

⁶ Illud *et ante* in Hebræo non est. Priorem particulam ms. quoque Veronens. tacet.

⁷ Nomen *istis*, quemadmodum et tertio ab hoc versu *illis*, ms. Veronens. juxta Hebræum despicit.

⁸ Nomina isthæc virorum fortium immutantur sæpius apud auctorem. *Questionum Hebraicarum* in libros Regum, qui juxta punctuationem Masso-

et ipse (h. non habet) Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin, Banaiau Pharathonites (ms. Fraronithes), Heddai de torrente (h. torrentibus) Gas, Abialbon Arbathites, Azmaveth de Beromi, Eliaba de Salhoni (ms. Alieba et Sabboni). Filii Jason, Jonathan, Semma de Orori, Aiam filius Sarar Ararites, Eliphelet filius Aasbai filii Machathi (ms. Borodi et Ararorites, Elfeleth f. Aaboi f. Maachathi), Eliam filius Abitophel Celonites, Esrai de Charmelo, Pharai de Arbi, Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi, Seleo de Amoni, Naharai Berothites armiger Joab filii Sarviae¹, Ira Jethrites, Gareb et ipse Jethrites, Urias Heththæus. Omnes triginta septem.

(T. CXXXVI, cap. XXIV.) Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Israel et Judam. Dixitque rex ad Joab principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israel a Dan usque ad Bersabee, et numera populum, ut sciam numerum ejus. Dixitque Joab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis; sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujusmodi? Obtinuit autem sermo regis verba Joab, et principum exercitus: egressusque est Joab, et principes militum, a facie regis, ut numerarent (Vulg. numorent) populum Israel. Cumque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis, quæ est in valle Gadi (h.) quæ est in medio torrentis Gad), et per Jazer transierunt in Galaad, et in terram inferiorem Hodsii, et venerunt in Dan² silvestria. Circumeuntesque juxta Sidonem, transierunt prope (ms. propter) mœnia Tyri, et omnem terram Evæi et Chananæi, veneruntque ad meridiem Juda in Ber Sabeæ: et lustrata universa terra, adfuerunt post novem menses et viginti dies rethicam legit *Mebunxai, Arari, Gigaal*, pro *Mobonnai, Orori Igaal*. Canon Hebraicæ veritatis emendata habet vocabula eadem prout posita leguntur in jam dictis *Quæstionibus*; quare ne pro vero falsum Hieronymum obtrudamus, tales abjecimus emendationes, et ad fidem cæterorum codicum mss. in quibus integra superest prima lectio Canonis, hæc et similia nomina restituere curavimus. MART.

¹ Ms. Veronens. *fitius*, in recto. Græcus quoque in aliquot exemplaribus ὕδς, Hebr. utrumque suscipit casum.

² Hodiernus Hebræus textus habet, דנה יען: in *Dan Iahan*. S. Hieronymus pro ultimo *nun* legerit *resch*, sive יען pro יען: atque id quidem rectius: nam *Jahan* loci nomen aut nihil est, aut certe alibi in Scripturis non occurrit.

³ Nihil dubitavimus reponere hic *octingenta* ad fidem librorum omnium, quot nobis innotuerunt, ex Hebræis, Græcis Latinisque mss., æque ac Vulgatis. Ac scimus hoc de sensu disputatum magnopere inter eruditos, multumque discrepare ab hoc numero auctorem libri Paralipomenon. Verum unde Martianæus *octoginta* excuderit pro *octingenta*, haud scimus: illudque ægrius ferimus, ne verbo quidem lectorem de inducta noviter lectione ab eo esse admonitum.

A in Jerusalem. Dedit ergo Joab numerum pationis populi regi, et inventa sunt de Israel genta³ millia virorum fortium, qui educerentur, et de Juda quingenta millia pugnantium (h. virorum). Percussit autem cor David postquam numeratus est (ms. esset) populus: dixit David ad Dominum: Peccavi valde facto: sed (h. sed nunc) precor, Domine, ut non feras iniquitatem servi tui, quia stultus sum. (T. CXXXVII.) Surrexit itaque David et sermo Domini factus est ad Gad prophetam Videntem David, dicens: Vade, et loquere ad Gad. Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optatum unum quod volueris ex his, ut faciam tibi. (si venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: septem annis veniet tibi fames in terra tribus mensibus fugies adversarios tuos, et persequentur: aut certe tribus diebus erit lentia in terra tua. Nunc ergo delibera, quem respondeam ei, qui me misit, sermo. Dixit autem David ad Gad: Arctor nunc melius est, ut incidam in manum Domini enim misericordiæ ejus sunt) quam in manus hominum. Immisitque Dominus lentiam in Israel, de mane usque ad tempus constitutum, et mortui sunt ex populo, a Dan Ber-Sabeæ, septuaginta millia virorum. (si extendisset manum (Vulg. add. suam) Domini (h. non habet Domini) super Jerusalem disperderet eam, misertus est Dominus (h. propter Dominum) super afflictione, et ait angelo tienti populum: Sufficit; nunc contine manus tuas. Erat autem angelus Domini juxta aream A Jebusæi. Dixitque David ad Dominum cum cæderet angelum cædentem populum: Ego sum qui ego inique egi: isti qui oves sunt (h. isti qui fecerunt? vertatur, obsecro, manus

⁴ Vitiose erat antea *ille*; ms. Veronens. Vulgatis et Græco, *is* non habet.

⁵ In hodiernis Hebræorum voluminibus | batus est ordo litterarum istius nominis: enim legitur הארונה, *haavarna*. Verum mox Massorethicum *Ceri* tam in editis, quam in scriptis libris supra laudatis, legendum: הארונה. Ita quoque scriptum reperimus in Pelissonæo Hebræo codice, qui nullam criticam notam Massoretharum; etsi infra legitur corrupte cum cæteris ארניה, *Arania*. usus est exemplari Scholiastes Canonie Hebræe ut non solum ex notatione marginali *Arania* festum apparet, sed etiam ex eodem supra nomine *Areuna* in textu, quod emendator C mutavit cum *Aravena*, mobile faciens *scheva* littera *vau*, quamvis post motionem parvam vocalem *parahh*, *scheva* minime legatur apud grammaticos recentiores. Hoc interim propter stultitiam ac curiosum lectorem. MART.

— Pro *Aureuna*, qui Veronensem librum possidet, monuit in margine legendum *Ornata*: quidem nominis scriptura ex Græco accipit Hebræo enim varie concepta est, ארניה, הארונה, et ארניה, aut certe ex libris Paralipomenon I, cap. xxii, 28, et II, cap. iii, 1, ubi in nomine Jebusæi obtinet.

contra me, et contra domum patris mei. Venit autem Gad ad David in die illa, et dixit ei: Ascende, et [Vulg. tac. et] constitue altare Domino in area Areuna [h. hic Ariana] Jebusæi. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem præceperat ei¹ [h. non habet] Dominus. Conspiciensque Arena, advertit regem et servos ejus transire ad se, et egressus adoravit regem prono vultu in terram, et ait: Quid causæ est ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam a te aream, et ædificem altare Domino, et cesset interfectio quæ grassatur in populo. Et ait Areuna ad David:

¹ Quod verissime notat Scholiastes, non esse in Hebræo additum ei, ms. quoque Veronensis tacet.

² Canon solus cum Vulgata retinet verbum illud, rex. Legitur quidem in Hebræo, non tamen apud LXX. Areuna ergo regulus fuit, aut de stirpe regum Jebusæorum: in libris Paralipomenon idem Jebusæus appellatur *Ornam*; quod nequiquam prætermissum voluit scriptor *QQ Hebraicarum* in eisdem libris Paralipomenon. MART.

— Mulctat regis titulo Areunam Veronensis ms. in que tantum est; *Dixit Areuna regi*, etc.; neque est revera illud *rex* additum in aliis mss., uno, quem Canonem vocat Martianæus, excepto. Quod autem in Hebræo sit, critici magni nominis culpæ hoc tribuunt amanuensis: aut salva ejus textus

A Accipiat, et offerat dominus meus rex, sicut ei placet; habes boves in holocaustum, et plaustrum et juga boum in usum lignorum. Omnia dedit Areuna rex² regi: dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum. Cui respondens rex, ait: Nequaquam, ut vis, sed emam pretio a te, et non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream, et boves, argenti siclis quinquaginta, et ædificavit ibi David³ altare Domino, et obtulit holocausta et pacifica: et repropitiatus est Dominus terræ, et cohibita est plaga ab Israel⁴.

integritate, sic explicant ex Hebræicæ linguæ ingenio, *Areuna, o rex, omnia dat regi*.

³ Non addit hic Veron. ms. *David*, quod nomen plerique libri alii habent.

B ⁴ Rectissime ad Hebræi exemplaris normam Veronens. ms. *Finit liber Samuel*. Diximus et Hieronymo hanc probari partitionem in Prologo: *Tertius sequitur Samuel, quem nos Regnorum primum et secundum dicimus*. Et paulo post: *Lege ergo primum Samuel, et Malachim meum*. Sed et e Græcis interpretibus Aquila (quod Coisliniani codices apud Montfauconium testantur): *Ἑβραίοις ἐπόμεινος, οὐ διείλε, ἀλλὰ μίαν τὰς δύο πεποίηκεν: Hebræos secutus, non divisit, sed unum ex duobus libris secti*.

Expliciunt libri duo Samuel.

TITULI LIBRI MALACHIM.

- I. Ubi Salomon ungi jubetur.
 II. Ubi Salomon ungitur in regem.
 III. Ubi David alloquitur Salomonem moriturus.
 IV. Hic dormit rex David, qui regnavit annis XL.
 V. Adonias virginem, quæ cum David erat, petit uxorem.
 VI. Ubi Adonias occiditur.
 VII. Ubi occiditur a Bania Joab.
 VIII. Interfectio Semei.
 IX. Ubi a Domino visitatur Salomon.
 X. A duabus mulieribus Salomon interpellatur.
 XI. Ubi nomina omnium principum regi Salomoni ostenduntur.
 XII. Hic quies regis Salomonis describitur.
 XIII. Ubi Hiram rex Tyri mittit ad regem Salomonem.
 XIV. Item quies regni Salomonis, et dispositio templi.
 XV. Ubi rex Hiram in fabricam templi consentit.
 XVI. Cœptum fabricæ templi.
 XVII. Descriptio templi.
 XVIII. Perfectio templi.
 XIX. Ubi ornamenta templi et ministeria describuntur.
 XX. Translatio arcæ in templum.
 XXI. Descensio Domini in templum, et oratio Salomonis, cum benedictionem in populo fecit.
- C XXII. Locus orationis aptus in dedicatione Ecclesiæ.
 XXIII. Prophetia Salomonis captivitatis populi.
 XXIV. Consummotio orationis, et benedictio populi.
 XXV. Cœptum sacrificii post orationem.
 XXVI. Omnibus perfectis, Salomon a populo benedicitur.
 XXVII. Ubi Dominus dicit elisurum se templum, si peccaverit populus.
 XXVIII. Ubi de filiis gentium servitio regis ordi-
 nantur.
 XXIX. Ubi Salomon classem fecit ad mare Rubrum cum servis Hiram.
 XXX. Ubi regina Saba ad regem venit.
 XXXI. Quanta regi ponderatio offertur auri per singulos annos.
 XXXII. Ubi arma regis, et omnia ministeria designantur.
 XXXIII. Ubi Salomon in mulieribus peccat, et idolis servit.
 XXXIV. Post peccatum Salomonis adversarius adversum eum exurgit Adad.
 XXXV. Ubi alium inimicum Razon Salomonis suscitavit Deus.
 XXXVI. Jeroboam rebellat adversus Salomonem.
 XXXVII. Ubi Achias regnum promittit Jeroboam.
 XXXVIII. Ubi Salomon moritur, qui regnavit annis quadraginta.